

A BUDAPESTI
ORSZÁGOS RABBIKÉPZŐ-INTÉZET
X. ÉRTEŠITŐJE

AZ

1886 — 87 - I K I T A N É V R Ő L.

M E G E L Ő Z I :

AZ ORSZÁGOS RABBIKÉPZŐ-INTÉZET
ELSŐ ÉVTIZEDÉNEK TÖRTÉNETE

ÖSSZEÁLLITOTTA :

B Á N Ó C Z I J Ó Z S E F .

B U D A P E S T ,

AZ ATHENAEUM R. TÁRS. KÖNYVNYOMDÁJA.

1888.

A BUDAPESTI
ORSZÁGOS RABBIKÉPZŐ-INTÉZET
X. ÉRTESITŐJE

AZ

1886 — 87 - I K I T A N É V R Ó L.

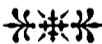

MEGELŐZI:

AZ ORSZÁGOS RABBIKÉPZŐ-INTÉZET
ELSŐ ÉVTIZEDÉNEK TÖRTÉNETE

ÖSSZEÁLLITOTTA:

BÁNÓCZI JÓZSEF.

BUDAPEST,

AZ ATHENAEUM R. TÁRS. KÖNYVNYOMDÁJA.

1888.

A lefolyt 188⁶/₇-iki tanévvel az országos rabbiképző-intézet önállóságának első évtizedét befejezte. Ugy véljük, illő és méltó alkalom ez időpont arra, hogy egyetlen zsidó főiskolánk eddigi történetét főbb mozzanataiban megírjuk. Mert tiz év, bármily kevés magában, egy *új* intézetre nézve nemcsak az alapvetés és szervezkedés ideje, hanem a szükségesség és életrevalóság, a létjogosultság és fejlődés mértéke és kriteriuma.

Az országos rabbiképző-intézetnek van immár története: multja és hagyománya. Komoly igyekezetű munka jelöli amannak öregbédését nyomról nyomra, és viszont maga e munka és az általa keltett és ébren tartott tudományos és hazafias, felekezeti és felebaráti szellem teremtették meg azt a hagyományt, mely intézetünket a következő évtizedbe és — hiszszük — a távol jövőbe kíséri.

Intézetünk története e szerint, bizonyos értelemben, egyuttal működéséről való beszámolás. Ezt pedig nemcsak a tizedik évforduló alkalma teszi kötelességünkké, hanem az a közérdeklődés is, mely a rabbiképzőt sok részről ohajtva várt alapítása óta kíséri és kitünteti. Közérdeklődést mondtam, és méltán. A modern műveltség színjén álló rabbikat kért ez intézettől a felekezet, hazafias szellemen nevelteket várt az ország, buzgó híveket és irodalmának egy új ággal — a héber tudományéval — való gyarapodását a nemzeti kultúra. Kitetszett ez már megnyitása napján, melyet ünneppé avatott a kormány, a főváros, az egyetem képviselője, a hazai főiskolák nagy részének és számos zsidó hitközség üdvözlő föliratai. Ily kitüntető díszszel zsidó intézet még nem nyílt meg soha sehol, és

jogos büszkeséggel valljuk, hogy az országos rabbiképző-intézet megnyitása napja, történetének e legelső lapja, a legfényesebb valamennyi között.

Azért, mielőtt a tíz év történetét elmondanók, legelőbb ez ünnep lefolyását írjuk le. Hadd legyenek ez adatok együtt, hogy késői nemzedékek is épüljenek rajtuk; nekünk pedig legyenek azok a bizalom és remény forrása, ha netán kishitüleg csüggednénk. A hol ily felekezeti ünnepeléssel nyitnak meg egy zsidó iskolát, ott a zsidó is honját lelte a hazában.

Az országos rabbiképző-intézet megnyitása.

I.

Az ünnepély lefolyása.

1877. október 4-én saját épületének nagytermében folyt le az országos rabbiképző-intézet megnyitó ünnepe.

Jelen voltak a kormány részéről *Tisza Kálmán* miniszterelnök és *Trefort Ágoston* vallás- és közoktatásügyi miniszter Tanárky Geon államtitkárával.

A főrendek közül megjelent *Majláth György*, országbiró, a főrendiház elnöke. A *képviselők* közül Chorin Ferencz, Falk Miksa, Jókai Mór, Kiss Lajos, Madarász József, Mandel Pál, Mocsáry Sándor, Sváb Károly, P. Szathmáry Károly, Szluha Mátyás, Schwarz Gyula, Tarnóczy Gusztáv, Wahrmann Mór.

A *főváros* küldöttsége állott Ráth Károly főpolgármesterrel és Kamermayer Károly polgármesterrel élén Békey Imre, Havas Ignác, dr. Szabó Alajos, Sztupa György és Scheid Rudolf urakból.

A *budapesti tudomány-egyetem* képviselőjében megjelent Hoffmann Pál rektor, Herczeg Mihály és Rupp János dékánok.

Képviselve voltak a *debreczeni* és *nagy-enyedi* ev. református és *kolozsvári* unitárius főiskolák, továbbá a budapesti *ágostai evangélikus* és *ev. református* hitközség.

A külföldről képviseltette magát: a *boroszlói* »zsidó-theológiai seminarium«, valamint a *berlini* »zsidóság tudományának főiskolája«, továbbá a *párisi* »Alliance israélite universelle« és a *bécsi* és *lembergi* zsidó hitközségek.

A *hazai hitközségek* részéről képviselőleg vettek részt: Arad, Alberti-Irsa, Baja, Balassa-Gyarmat, Buda, Debreczen, Duna-Földvár, Eperjes, Esztergom, Győr, Hlinik, Homonna, Hódmező-Vásárhely, Jászberény, Kaposvár, Kecskemét, Kis-Czell, Komárom, Liptó-Szt-Miklós, Makó, Mátészalka, Nagy-Bittse, Nagy-Kanizsa, Nagy-Kőrös, Nagy-Szt-Miklós, Nagy-Várad, Nyirbátor, Ó-Buda, Pápa, Pest, Rájecz, Rózsahegy, Siklós, Simánd, Szombathely, Szeged, Szegszárd, Temesvár, Uj-Pest, Zólyom.

A jelenvolt *rabbik* névsora végül a következő: dr. Austerlitz-Eperjes, Fischer A. E.-Makó, Fischmann-Kecskemét, dr. Goldberg-Buda, Hirsch-Ó-Buda, dr. Kayserling M.-Pest, dr. Klein-Pápa, Kohn E. H.-Duna-Földvár, dr. Kohn Sámuel-Pest, dr. Kohut-Pécs, Pollak-Pest, dr. Rosenberg-Kaposvár, Roth-Siklós, Spitzer-Simánd, dr. Stier-Szombathely, Weisz-Esztergom.

Az ünnepély, mely 11^{1/2} órakor kezdődött és 1^{1/2} órakor végződött, a következő program szerint folyt le:

1. A *CXI. zsoltár*. Énekelte *Friedmann Mór* főkantor vezetése alatt a pesti zsidó község énekkara.

2. *Schweiger Márton* az országos izraelita iroda elnökének üdvözlő beszéde.

3. Fölolvastatott a zárköbe elhelyezett okirat szövege.

4. *Dr. Kohn Sámuel* budapesti rabbinak a rabbiképző-intézet állandó bizottsága nevében tartott beszéde.

5. *Dr. Bacher Vilmos* tanárnak a rabbiképző-intézet tanári kara nevében tartott beszéde.

6. *Dr. Graetz H.* tanárnak a boroszlói zsidó theologiai seminarium nevében tartott üdvözlő beszéde.

7. *Dr. Cassel D.* tanárnak a berlini »Hochschule für die Wissenschaft des Judenthums« nevében tartott üdvözlő beszéde.

8. *Dr. Kompert Lipótnak* a bécsi izr. hitközség nevében tartott üdvözlő beszéde.

9. Zárének. *Kölcsey hymnusa*.

Megjegyezzük, hogy a 3. pont alatt említett okiratot a következők irták alá: *Tisza Kálmán* miniszterelnök, *Trefort Agoston* vallás- és közoktatásügyi miniszter, *Majláth György* országbíró, a főrendiház elnöke, *Tanárky Gedeon* vall. és közokt. miniszt. államtitkár, *Ráth Károly* főpolgármester, *Kamermayer Károly* polgármester, *Schweiger Márton* az izr. iroda elnöke, *dr. Kohn Sámuel* rabbi, *Wahrman Mór* orsz. képviselő, *dr. Kompert Lipót* a bécsi zsidó hitközség küldöttségének vezetője, *dr. Graetz H.* a boroszlói seminariumi küldöttség vezetője és *dr. Cassel D.* a berlini Hochschule küldöttségének vezetője.

Közöljük most az ünnepélyen tartott beszédek szószerinti szövegét.

1. Schweiger Márton országos izraelita irodai elnök üdvözlő beszéde :

M é l y e n t i s z t e l t G y ü l e k e z e t !

Nekem jutván a tisztség, az izraelita községkerületi elnökök és az országos rabbiképző-intézet állandó bizottsága nevében a díszes közönséget üdvözölni; mély köszönetet mondok a magas kormány és törvényhozó testületünk tagjainak, tudományos intézeteinknek, hatóságainknak, a sajtó képviselőinek és a felekezetek hitoktatóinak és testvéri szeretettel üdvözlöm hitrokonainkat, úgy külföldi testvérintézetek, mint a kül- és belföldi izraelita hitközségek küldötteit, valamint kulturügyünk egyéb barátait, kik mindannyian megjelenni méltóztattak a hazai zsidóság ezen ünnepélyén, mely e díszes közönség jelenléte által nem csak országossá, hanem a haza határain kívül is Európaszerte hitrokonaink által elismert és méltányolt ünnepélylyé válik.

A rabbiképző-intézet felállítása iránti törekvéseknek hosszú, sok küzdelem és akadálylyal járt és azért gyakran félbenszakadt történetök van. Ez épen a művelődési ösztön hatalmának ereje, mely egy időre visszaszorítva, mindig előtör és nem nyugszik, míg indokolt követelményét végre érvényre nem juttatja.

Rabbiképző alapításának eszméje legelőször 1806-ban József főherczeg nádorhoz benyújtott emlékiratban lön megpendítve, de ez ép oly eredménytelen maradt, mint a második, habár sokkal jelentékenyebb kezdeményezés, mely maga után vont a 1837-ik évi országos bizottmány munkálatába felvett, a zsidókról szóló törvényjavaslatot, hova azon határozmány lön felvéve, hogy rabbik ezentúl csak azok lehetnek, kik nyilvános felügyelet alatt hivatásuknak megfelelőleg oktattattak és az anyakönyveket az állam nyelvén vezetni képesek.

Az országos bizottság e javaslata irott malaszt maradt; csakhamar azonban külföldön és pedig most már maga a zsidóság körében, hangos visszhangra talált.

Németországból ugyanis 1837-ik évi október hóban felhívás bocsáttatott ki, egy zsidó theologiai tanintézet felállítása végett adakozások gyűjtésére. A kormány azonban adakozásoknak külföldre küldését eltiltotta. Így keletkezett tehát a műveltségre törekvő zsidóság közt az óhajtság ily intézetnek a hazában birhatására.

Felekezetünk ez óhajának több ízben hatályos kifejezés adatván, az alsó tábla 1844. szeptember 27-iki ülésében ujólag szóba hozatott a zsidóság és rabbiképző-intézet felállítása, ellenmondás nélkül elhatároztatott, mely ellen a főrendi táblánál sem támadt ellenmondás; ez azonban más tekintetben tett néhány ellenvetést és így a törvény — fájdalom! ekkor nem jöhetett létre.

Ennyit azon eredménytelen kísérletekről, melyeken a rabbiképző ügye iskola-alapunk létesítése előtt keresztül ment.

Miután az országos izraelita iskola-alap tetemes része már befizettetett, a járulékok beszédésével megbizott, csupán zsidó tagokból álló bizottság, az alap jövedelmeinek hova fordítása iránt javaslat-tételre felszólíttatván, ez véleményét oda nyilvánítja, hogy első sorban rabbiképző-intézet volna felállítandó.

Erre következett az 1856-ik évi márczius 29-én kelt legfelsőbb elhatározás, melyben elrendeltetett, hogy az alap, mint megoszthatatlan alap kezelendő s jövedelme első sorban rabbi-iskola fentartására fordítandó.

Ez időben azzal foglalkoztak, hogy az intézet Bécsben vagy Prágában állíttassék fel; de a tárgyalások oly hosszúra nyúltak, míg a magyar kormányhatóságok újra életbe lépének és ezzel az ügy is új stadiumba jutott.

A magyar királyi helytartó-tanács keblében 1864-ik évben zsidó szakférfiaknak meghívásával tanácskozmányok tartattak, hogy a rabbiképző ügye végre befejeztessék. Valamennyi tag egyhangulag nyilatkozott egy ily intézet szükséges volta iránt, minthogy azonban a magyar királyi udvari korlátnokság a rabbi-intézet tanterve fölött az osztrák közoktatási tanács véleményét kérte ki, a tárgyalások csak lassan haladhattak és — midőn az alkotmány visszaállításával a magyar ministerium vette át a kormányt — befejezésre nem jutottak.

Polgári s politikai egyenjogusítottságunk törvénybe iktattatván, felejtethetlen ministerünk: báró Eötvös József, ki még a márczius előtti időkből szó- s írásban legmelegebben lépett fel egyenjogusításunk érdekében, az alsóház 1844-ik év szeptemberi határozataira visszatérve, azok értelmében intézkedett egyetemes gyűlésünk egybehívása iránt, melyben a rabbiképző-intézet ügye szükségképen újra szóba hozandó volt.

A congressus hálásan emlékezvén a legfelsőbb elhatározásról, melylyel a kérdés már elvileg eldöntetett, a rabbiképző-intézet felállítását elhatározta s kimondotta, hogy az szigorúan a mozaico-rabbini-cus tan alapján álljon, a talmud és szertartási könyvek tanításáról különösen gondoskodjék, egyszersmind azonban a tudomány mai állása követelményeinek is teljesen megfeleljen. Egyuttal a congressus szakbizottságot is választott, mely ezen elvek szemmeltartása mellett a rabbiképző-intézet számára szervezési s tantervet dolgozott ki.

A congressus határozatát keresztülvinni, s az általa kiküldött szakbizottság munkálatát érvényre juttatni: ez volt tárgya az utolsó években munkálkodásunknak, melynek eredményét culturügyünknek Trefort Ágoston vallás- és közoktatási minister úr ó Nagyméltósága által lett kegyes felkarolása folytán, felséges Urunk és királyunk kegyelméből végre elértük.

Az évtizedeken át tartott tevékenység ezen eredménydús utolsó phasisait, illetve a felekezeti és haza szolgálatára emelt ezen épület építési történetét óhajtjuk rövid vázlatban — a minő röviden bátor-kodtam a történetünkbe elévületlenül bevéssett eddigi mozzanatokot is

felemlíteni — egy okmányban összefoglalva e zárkőbe elhelyezni, hogy majdan egy későbbi kor azon szerény munkások neveit is ismerje, kiknek számára a történet lapokat nem nyit, de kik részben önzéstelen odaadással, részben pedig az elvállalt kötelezettség pontos teljesítésével e mű létrejöttén szintén buzgón dolgoztak.

2. A zárkőbe elhelyezett okirat szövege :

Ő CSÁSZÁRI S APOSTOLI KIRÁLYI FELSÉGE

1873. évi május hó 6-án kelt legfelsőbb elhatározással megengedni méltóztatván, hogy az 1856-ik évi márczius hó 29-én és 1869-ik évi június hó 14-én kelt legfelsőbb elhatározásaihoz képest, Budapesten egy »Országos rabbiképző-intézet« az országos izraelita iskola-alap költségén Trefort Ágoston magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1873-ik évi ápril hó 29-én 7559. szám alatt kelt legalázatosabb előterjesztése értelmében felállíttassék, nevezett miniszter az izrael. községkerületi elnökök 1873-ik évi július hóban tartott gyűlése által előterjesztett javaslat alapján elrendelni méltóztatott, hogy az országos rabbiképző-intézet egy izr. felekezetű egyénekből álló bizottság közbenjöttével építtessék fel és rendeztessék be, mely bizottságnak tagjai következők :

A r o n s o h n L ö b l, Brassó. D e u t s c h B e r n á t, Budapest. D e u t s c h S á m u e l, Budapest. B u z i á s i E i s e n s t ä d t e r I g n á c z, Temesvár. F r a n k l V i l m o s, Pozsony. D r. G o l d z i h e r I g n á c z, Budapest. D r. H i r s c h l e r I g n á c z, Budapest. H o c h m u t h Á b r a h á m, Veszprém. H o l l ä n d e r L e o, Eperjes. D r. K a y s e r l i n g M., Budapest. D r. K o h n S á m u e l, Budapest. L e o p o l d S á n d o r, Szegzárd. D r. L i g e t i J ó z s e f, Székes-Fehérvár. N e u w e l t Á r m i n, Budapest. P i l l i t z D á n i e l, Velece. D r. P o l l á k H e n r i k, Budapest. P o d h r á g y i P o p p e r L i p ó t, Bécs. S c h a r m a n n S á m u e l, Temesvár. S c h w e i g e r M á r t o n, Budapest. S t e i n h a r d t J a k a b, Arad. S t e r n B e r n á t, Budapest. W a h r m a n n M ó r, Budapest. W a h r m a n n S á n d o r, Budapest. W o l f n e r G y u l a, Budapest.

E bizottság indítványa folytán a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1874-ik évi január 29-én 2779. szám alatt kelt rendelettel a Budapest fővárosban bodzafa-utczában 19. szám alatt fekvő teleknek a rabbiképző-intézet számára megszerzését jóváhagyván, az építési terveknek K o l b e n h e y e r F e r e n c z és F r e u n d V i l m o s, budapesti műépítészek által lett elkészítése után, az épületnél szükséges munkák iránt, 1875-ik évi augusztus hó 19-én déli 12 órakor a vallás- és közoktatásügyi magy. kir. ministerium elnöke hivatalában ajánlati írásbeli tárgyalás tartatott, mely alkalommal :

I. A kőmives és kőfaragó munkák D i s c h e r és S c h m i d t budapesti építőmesterekre :

II. Az ácsmunka Gregersen G. helybeli gyárosra ;
 III. A padlózati munka a pesti faipartársulatra ;
 IV. A vasöntő- és kovács-munka a Schlick-féle rész-
 v é n y - t á r s u l a t r a ,
 mint legelőnyösebb vállalkozókra bízott, kik az elvállalt munkákat
 fentnevezett műépítészek tervei szerint vitték keresztül.

V. Az intézet belberendezését Wälder János budapesti asztalos-
 mester, mint a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi ministerium
 elnöki hivatalában 1877. évi márczius hó 5-én tartott nyilvános aján-
 lati tárgyalásnál legelőnyösebb vállalkozó készítette.

Valamennyi munkát befejeztetvén, a magas kormány, az ország-
 gyűlés, a fővárosi hatóság és tudományos intézetek tagjai, továbbá
 számos bel- és külföldi izraelita testület küldöttségei jelenlétében, mai
 napon teszszük le zárkövét ezen intézetnek, melynek létesítése már
 régóta érzett szüksége és nyilvánult óhajta a rabbik és hittanítók
 rendszeres kiképeztetésének érdekétől mélyen áthatott hazai zsidóság-
 nak, sőt a közművelődés minden őszinte barátjának.

Kelt B u d a p e s t fővárosban, ezernyolczszázhetvenhét évi
 október hó negyedik napján.

3. Dr. Kohn Sámuel budapesti rabbi s hitszónoknak a rabbiképző- intézet állandó bizottsága nevében tartott beszéde :

M é l y e n t i s z t e l t g y ü l e k e z e t !

Ezen zárkövetéssel a rabbiképző-intézet állandó bizottságá-
 nak működése az Istennek segítségével be van fejezve és nekem, mint
 ezen bizottság egyik tagjának, azon szerencse jutott osztályrészül,
 hogy ezen ünnepélyes alkalommal a bizottságnak nevében szólhatok ily
 diszes vendégkoszoru előtt.

»Ha valaki« — így hangzik IV. Béla 1251-ben kiadott zsidó-
 rendeletének egyik cikkelye — »ha valaki a zsidóknak iskoláit vak-
 merően háborgatja, a zsidó birónak másfél márkát fizessen.« A zsidók-
 nak ezen iskolája alatt e régi magyar törvény, a zsinagógán kívül, még
 csak az akkori zsidóságnak egyedüli tanintézetét a »jesibát« vagy
 »talmud« iskolát értette, melyből a rabbik is kikerültek, s mely haj-
 danta a zsinagógával annyira összefüggött, hogy azt egyszerüen »zsidó
 iskolá«nak, »Judenschul« szokták elnevezni. IV. Béla ezen törvényét
 1256-iki április havában újból megerősítette.

Éppen 600 évvel később, 1856-ban, szintén ápril havában kelt
 ő felsége I-ső Ferencz József legkegyelmesebb urunk és királyunk
 azon rendelete, mely az országos izraelita pénzalapot első sorban egy
 országos rabbi iskola felállítására és fentartására szánja. Ezen 600 év
 alatt hazánknak társadalmi, szellemi és állami élete gyökeresen meg-

változott, más lett még a nemzet nyelve, s a földnek színe, külalakja is: mind haladt, fejlődött s az új időkhöz, viszonyokhoz simult: tán csak egy volt, mi fölött az évszázadok majdnem nyom nélkül elosontak, mi mozdulatlanul maradt meg régi helyén, mint egy elsülyedt világnak még fennálló tanuja s ez — a XIII. századnak ezen zsidóiskolája.

Ezen iskola az akkori zsidóságnak igényeit kielégítette, vallásos és szellemi életének valóban csodálatos nagy szolgálatot tett; és tisztelet becsület azon szívósságnak és buzgalomnak, mely a multnak ezen maradványát a mi hazánkban egész a mai napig hiven megőrizte. De a mi több mint félezer évvel ezelőtt életképes, üdvös volt, azóta pedig nyugoti Európában az új korszellem elől majdnem eltűnt már, az a XIX. század vége felé számunkra mégis csak ereklye, melynek kegyelettel tartozunk ugyan, de mely a meleg, frissen lüktető, előre törekedő élettel szerves összefüggésben nem állhat és a mi korunk viszonyainak többé nem felelhet meg. De a népnek buzgalma a rászállt ereklyéket könnyebben megbecsülheti, s azért szentebbül szokta tartani, mint a vallásnak élő, örökké friss szellemét.

Innét lett, hogy ezen régi iskoláknak nem eltörlése, hanem újalakítása annyi ellenállásra akadt — hisz ez minden ujnak s nagynak régi sorsa — hogy egy modern szellemű rabbi-iskola felállítása, mely már 71 évvel ezelőtt boldog emlékezetű József nádor előtt megpendített, melyet felejthetlen Eötvösünknek geniusa — áldás dicső emlékére! — annyi hévvel felkarolt, annyiszor megkisértetett és mindig meghiusult.

I-ső Ferencz József népboldogító uralkodása, mely a magyar zsidóságnak már a polgári szabadságot adta, számára végtére a rabbi-iskolát is meghozta s ezzel, úgy reméljük, felekezetünk társadalmi s szellemi fölszabadulását is.

Mert törvény, a minő az egyenjogusítás törvénye volt, az idő- és előítélet építette válaszfalakat megdöntheti ugyan; de a hol ezek állottak, ott romjaik, mint a szabad haladásnak, egyesülésnek akadályai, még soká szoktak heverni. E romokat csak az igazi, általános népműveltség gördítheti el, mely minden emberben az embert megbecsüli; az eltérő vallásos meggyőzések megítélését pedig azon egyre bizza, kit minden vallás egyaránt dicsőít. Csak így jöhet az, mit epedve várunk, hogy a társadalom, hogy a népnek tudata, lelkiismerete a magyar zsidóságban végtére a magyar nemzetnek vele nyelvre, érzületre, törekvésre s érdekre nézve egybeforrt lényeges alkatrészét lássa.

De ezt — nyíltan elismerjük — nem szabad csupán csak kívülről, nemcsak a nemzet nagylelkűségétől, a társadalom méltányosságától várunk; hanem erre nézve közreműködniünk kell magunknak is. S ezen szent kötelességünk teljesítésére nézve bizottságunk az imént megnyílt rabbi-iskolában hatalmas, sőt nélkülözhetetlen eszközt látott. Erélyesen támogatva magas kormányunknak, első sorban vallás- és közoktatási miniszteriumunknak utmutatásai, figyelmeztetései és kegyes pártfogása által — miről a magyar zsidók története

hálás kegyelettel meg fog emlékezni — bizottságunk önzéstelenül s örömezt dolgozott nagy felelőséggel járó feladatának megoldásán. Dolgozott, áthatva azon tudattól, hogy hazánk nagy tudományos intézeteit egy ujjal segíti megtoldani; s hogy ezen új intézet haladást jelent, oly nagy haladást, a minő nagy a XIII. s a XIX. század, a IV. Béla »zsidó iskolája« s I. Ferencz József »rabbiképző-intézete« közti roppant különbség; dolgozott lelkesítve azon erős meggyőződéstől, hogy az országos rabbi-iskola a zsidóság s a tudomány közti évezredes, de az idők által meglazult szent frigyét ujonnan erősebbre fogja fűzni; hogy, mint a zsidó s a magyar tudomány közti közvetítő, az előbbinek számára a magyar irodalomban végtére tért fog nyitni, hogy belőle szükkeblü vakbuzgóságtól és sötét hitrajongástól ment, tiszta vallásosság s ezzel együtt magyar szó s magyar szellem ki fog hatni széles e hon minden községébe; hogy a jövő nemzedék számára vezetőket, lelki pásztorokat fog nevelni, kik felekezetünk szent érdekeit méltó módon képviselni, s hiveiket az elzárkózás s az előítéletek vasjárma alól föl szabadítani fogják, kik hitközségeinkben békét, szószékeinkről átok helyett áldást fognak hirdetni és korunk műveltsége színvonalán állván, tanuló ifjuságunkkal oly nyelven fognak beszélni, melyet ez megért és tisztel.

Bizottságunk végtére még egy reménnyel kecsegteti magát, melyet ez alkalommal lehetetlen elhallgatnom. S ez azon édes reménye, hogy ezen intézet, mely mielőtt létrejött, felekezetünkben dúló annyi nehéz küzdelemre szolgáltatott okot, most, miután megnyílt, a magyar zsidóságnak meghozandja a fájdalmasan nélkülözött békét is. Az izgatásoknak eddigi jelszava: sorkozzatok, küzdjetek a rabbi-iskola felállítása ellen! most lassankint el fog némulni. E háznak azon ellenségei pedig, kiket tisztelnünk, becsülnünk kell, mivel az indokokat tiszteljük, melyek őket vezérlik, tények által fognak meggyőződni arról, hogy a rabbi-iskola a zsidóságra nézve korántsem veszedelem, nem eszköz szent hite gyengítésére, megrontására, hanem ennek erősítésére, fentartására s a felizgatott kedélyek — úgy reméljük — idővel majd lecsillapulnak s ezen intézet, melynél orthodox testvéreink tudnivágyó ifjusága már is jelenkezik, előbb-utóbb az egész magyar zsidóság közös szentélyévé válik.

Azért bár jól tudjuk, hogy ezen intézet berendezését és szervezését illetőleg, idő s tapasztalat egyetmást tévesnek s helyreigazításra szorultnak fognak bizonyítani; e házat azon boldog várakozással látjuk átadva rendeltetésének, hogy a közmívelődés s a haza, vallásunk s felekezetünk szent érdekeinek egyaránt — és várjuk, hiszszük! — sikerdusan fog szolgálni.

S így az imént megnyílt országos magyar rabbi-iskolát az Istennek kegyelmébe, oltalmába ajánljuk. Legyen az Ő áldása I-ső Ferencz Józsefen, e hon atyján, ezen intézet sajátképi felséges alapítóján! Áldása magas kormányunkon, ezen intézet pártfogóján, őrzőjén! Áldása nemzetünkön s nemzetünk képviseletén. Az Ő mennyei áldása

lengjen e hon fölött, melynek szent földén, fővárosunk fölött, melynek területén e rabbi-iskola áll, lengjen minden intézet fölött, mely bármely hitfelekezet szolgálatában, oltárt emelt a szeretet s a testvériség, az igazság s a világosság vallásának, a tudománynak s a műveltségnek, melyeknek szentélye e ház is legyen. Áldás ezen intézet tanári testületére, tanítványaira s mindazokra, kik pártolni, támogatni fogják. S ezt az Isten így akarja!

4. Dr. Bacher Vilmos tanárnak az orsz. rabbi-képző intézet tanári kara nevében tartott beszéde:

Igen tisztelt gyülekezet!

A jelen ünnepélynek magas jelentőségét nem érezheti senki oly teljesen, oly közvetlenül és bensőleg, mint azok, kiknek közepéből és kiknek nevében én lettem megtisztelve, hogy itten szót emeljek.

Mi, kiknek ezen órával egyszersmind új s komoly élethivatásunk kezdődik, kiknek azon felelősségteljes feladat jutott, hogy e háznak falai közt fejlesszük a buzgalmas és célját szilárdul szem előtt tartó tanítás tevékenységet, mi, kiknek munkái és törekvései ezentúl szorosán össze lesznek kapcsolva ezen új intézetnek működésével és haladásával: mi mindenekelőtt indítva érezzük magunkat arra, hogy világosan kimondjuk ezen ünnepélyes órában, hogy az országos rabbi-képző-intézet megnyitása miért rendkívüli, sőt a szónak szoros értelmében korszakot alkotó esemény, valamint hogy rámutassunk arra a jelentőségre, melyet ezen intézet, ha csak rendeltetésének megfelel, a magyarhoni zsidó hitfelekezet keblében igényelhet és igényelni fog.

Hogy mi teszi a jelen ünnepélyt rendkívüli s történeti nevezetességű eseménnyé, azt mutatja azon körülményekre való tekintet, melyek előkészíték, melyek között a mai napon véghez megy.

Büszke megelégedéssel, de első sorban mély tiszteletteljes hálaérzettel hat át bennünket, hatja át a haza zsidó hitfelekezetét ezen körülmények megfontolása.

Egy királyi szó léptette életbe a zsidó theológiának ezen új iskoláját, királyi akaratnál fogva emelkedik a zsidó tudomány e diszes hajléka, szeretett királyunk bölcs kegyelmének köszöni a rabbiképző intézet létesülését. Valamint az ő dicső uralkodása hazánk zsidó lakosságának hozta a polgári jogok teljes élvezetét, úgy adta meg fejedelmi igazsága ezen intézet alapításával mintegy a zsidó tudománynak is a jogegyenlőséget.

Legelőször, igen tisztelt gyülekezet, legelőször, mióta ezen tudomány nyíltan és öntudatosan lépett be az európai szellemi élet hatalmas körébe, legelőször nyitattik meg itten Magyarország fővárosában, hatalmas uralkodónk gondviselése által és az állam egyenes

oltalma alatt számára egy hajlék, melyben ápoltassék és előmozdítottassék, tanítottassék és átvitessék a gyakorlati élet munkakörébe.

És valamint a korona felsége előtt, úgy hajol meg hálás lelkünk a korona tanácsa, országunk magas kormányja előtt, mely jelenlétével is dicsőíti ezen ünnepélyt s kiváltképen a magas érdemü férfi előtt, ki bölcs belátással és erélyes akarattal vezeti hazánk közoktatási ügyeit s ki bölcs belátással és erélyes akarattal megvalósította ő Felső-gének kegyelmes szándékát, ezen intézet életbeléptetésével.

De szabad legyen e szent órában arról a megdicsőült férfuról is megemlékezni, kinek neve a bölcs, a költő, az államférfiu hármass babérjával koszorúzva, ezen intézet keletkezési történetével is mindenkorra lesz összefűzve, azon elfelejthetlen férfuról, kinek nemes fáradozásai közé, melyek a haza szellemi haladásának ébresztésére és fölvirágoztatására irányultak, az országos rabbiképző intézet tervezése is számítható.

Igen tisztelt gyülekezet! A midőn ilyen kezdeményezésnek, ilyen közremunkálkodásnak adatik a hála, akkor a hála érzetéhez a jogosult büszkeség szivemelő érzetének is kell járulnia, a benső megelégedés érzetének a fölött, hogy a zsidó tudománynak ezen ünnepélylyel megnyitott új forrásáról mondhatni, a mit hajdan az Irás szerint a pusztában talált forrásról örömmel szólt a nép: »Kútfő ez, melyet fejedelmi kéz ásott és kiöblöztek a nemzet nagyjai, jogarukkal, törvényt alkotó pálczáikkal.«

Ezen forrás pedig, azt bizton reméljük s az lesz saját munkáink s fáradozásaink célja, ezen forrás üdvösen, erősen s apadatlanul fog buzogni s országszerte viszi majd szét a szellemi haladásnak, a vallásos élelkülletnek üdítő életét. Mert vallásos lekülletet és szellemi haladást bbreszteni, föntartani és terjeszteni Magyarország zsidó hitközségeiben, ebben, igen tisztelt gyülekezet, legrövidebben van körülírva azon magasztos föladat, melynek teljesítésére ezen intézet átadatik a mai napon rendeltetésére. És teljesíteni fogja az által, hogy növendékeit, hogy a benne komoly hivatásukra készülő fiatal s iparkodó erőket fölszereli a szellem fegyverével, fölszereli leendő szent és fontos tisztöknek minden oldalu kellékeivel.

Igen tisztelt gyülekezet! Ha majd egykor tények és látható eredmények tanuskodnak arról, hogy miképen felel meg intézetünk magasztos föladatának, akkor a magyarhoni Izrael, s talán még azon fiai is, kik kedvetlenül állanak a mai ünnepélylyel szemközt, örömmel és megelégedéssel fog visszatekinteni a megnyitásnak ezen órájára, de ezen órában szabad legyen előre is tekinteni, előre látni a mélyen gyökerző bizalomnak jósló erejével annak a megvalósodását, mi mostan reménység gyanánt él az ezen ünnepélyben közvetlenül vagy távolról résztvevők lelkében és mint szent szándék és komoly fogadás ihleti a mi lelkeinket, kik főleg vagyunk hivatva arra, hogy működésünkkel ama reményeket valósággá tegyük.

Igenis, tisztelt gyülekezet, a reményteljes ihlettségnek jósszeme előre nézve a jövőbe, már a kezdet ezen órájában látja, miként kerülnek ki lassanként évről évre ezen házból a magyarhoni zsidó hitfelekezet tanítói, vallási vezetői; kikerülnek éveken át folytatott ernyedetlen munka, becsületes, célját soha szem elől nem tévesztő törekvés, helyesen vezérelt és jóakarattal elősegített tanulmányok után, kikerülnek magukban hordva az üdvös és sikeres mőködés biztosítékát, mert magukban egyesítik a kor műveltségével a zsidó theologiai szakok alapos ismeretét, egyesítik a szív meggyőződéséből eredő vallásos érzületet a tudományos ítélet gyakorlott és tapintatos képességével, egyesítik az emberiség erkölcsi javaiért, melyeknek ők is lesznek előharczosai, és Izraél eszméiért és tanaiért, melyeknek ők lesznek hivatott szószólói, lelkesedést a hazához való hű szeretettel és ragaszkodással, a melyben és a melyért szellemmunkásai sorában ők is fognak működni.

Igy felkészülve lévén, teljesítendik hivatásuk nehéz föladatait. A műveltekhez az ő nyelvükön fognak beszélni és ismerve, megértve és méltányolva a kornak szellemét és nézeteit, maguk is érthetően és szivrehatólag hirdethetik a vallás igéjét, a hitnek igazságait. S hol az előítélet még visszaborzad a kultúra adományaitól, ott ők szórják majd a világosság magvait és egyengetik a szabad gondolkodásnak útját. Őrizni és ápolni fogják a zsidó tudományt és bíráló észszel, de jámbor kegyelettel is tanulmányozva és fürkészve a nagy szellemi örökséget, melyet az ősök bölcsesége az évezredek irodalmában lerakott, fentartandják a mult és a jelen közötti összefüggést és előkészítendik a jövő haladásait. A hit, az erkölcsiség tanait, a benső meggyőződés tüzevel, az öntudatos gondolkodás világosságával elő fogják adni és a hit s tudomány közötti összhangzást, mely a helyesen felfogott zsidó vallásnak sarkkövét képezi, ők fogják képviselni és mintegy önmagukban, gondolkozásukban, mőködésükben megtestesíteni.

Szent hivatásuknak, melyre ifjui buzgalommal és szakadatlan munkával készültek, szentelik majd a férfiu tetterejét, a szilárdult jellem őszinteségét és bátorságát, üdvös és hathatós befolyást gyakorolva a hitközség szent föladatainak teljesítésére. Bátran fel fognak lépni, ha félreismerés és támadások ellen kellend védelmezni Izraél hitét, Izraél becsületét; és ha a közjó érdekei közremunkálkodásukat igénylik, szavukkal és példájukkal fognak jó polgároknak, a haza hű fiainak bizonyulni.

Ilyenek, mélyen tisztelt gyülekezet, ilyenek lesznek e háznak neveltjei, így látja őket ezen ünnepélyes órában a bizalommal jövőbe néző remény. Örüljünk e szivemelő reménynek, de örüljünk a szép valóságnak is. Ami évtizedek óta annyi óhajtásnak, annyi törekvésnek, annyi küzdelemnek tárgya volt, ime — megvalósult.

Meg van Magyarországnak hazai és a kor követelményeinek megfelelő rabbiképző-intézete. Adja az Isten, hogy a hozzá kapcsolt remények teljesüljenek, virágozzék ezen intézet a legkésőbb nemzedékekig, lengjen mindenkor e falak között a bölcseségnek, a tudomá-

nyosságának szelleme, éljen mindenkor tanáraiban a bűvárkodásnak el nem fáradó ereje, a tanításnak el nem lankadó buzgalma, tanulóiban a haladás komoly akaratja, a tanulás csüggedhetetlen ösztöne; működjék mindenkor ezen ház a vallásos lelkület szilárdítására, a tudomány gyarapítására, a nézetek fölvilágosítására, a magyarhoni Izraél üdvére és békéjére, magyar hazánknek dicsőségére. Ámen!

5. Dr. Graetz H. tanárnak a boroszlói zsidó-theologiai seminarium nevében tartott üdvözlő beszéde:

Hochlöbliches Präsidium der israelitischen Landeskanzlei!

Mir und meinem Collegem ist der Ehren-Auftrag geworden, das Lehrer-Collegium des jüdisch-theologischen Seminars zu Breslau bei dieser seltenen und erhebenden Feier zu vertreten, Sie in seinem Namen zu begrüßen und Zeugen zu sein von dem Anbruch einer neuen Aera für die religiös-sittliche Gestaltung der so zahlreichen jüdischen Bevölkerung Ungarns. Seine Gesinnung, Wünsche und Hoffnungen für die hier neu creirte Lehrstätte der jüdischen Theologie hat das Lehrer-Collegium, das wir hier vertreten, in eine Adresse niedergelegt, welche dem flüchtigen Worte Fassbarkeit und über die Spanne der Gegenwart hinaus eine gewisse Dauer verleihen und Zeugnis ablegen soll von dem innigen Verhältniss zwischen der theologischen Anstalt, welche dem Abschlusse seines ersten Jubiläums entgegengeht, und der hier gegründeten, die eben ins Dasein tritt. Gestatten Sie, Herr Präsident, dass ich diese an Sie gerichtete Adresse des Breslauer Lehrer-Collegiums verlese und sie Ihnen überreiche.

Die Adresse der Breslauer Schule lautet:

Hochlöbliche isr. Landeskanzlei! Hochzuverehrende Herren vom leitenden Comité! Hochwürdiges Lehrer-Collegium!

Die jüdisch-theologische Lehranstalt von Breslau sendet durch ihre Vertreter der Landes-Rabbinen-Schule von Ungarn, welche mit der heutigen Eröffnungsfeier inauguriert wird, freudige Grüsse und herzliche Glückwünsche. Die Breslauer jüdisch-theologische Anstalt darf sich in einem gewissen Sinne Mutter dieses ins Leben tretenden Instituts nennen. Sie empfindet nicht blos die Freude, dass zwei ihrer würdigen Jünger zu Professoren an die Landes-Rabbinen-Schule berufen worden sind, sondern auch die Genungthuung, dass mehrere ihrer nicht minder würdigen Jünger, welche im Ungarlande eine hochgeachtete Stellung als Rabbinen einnehmen, an der Begründung dieser neuen theologischen Lehrstätte eifrig mitgewirkt und ihre Erfahrungen aus der Mutter-Anstalt für diese Neuschöpfung ihres Heimatlandes verwerthet haben. Ihr Festgruss und Glückwunsch ist umso

herzlicher und aufrichtiger, als sie die berechtigte Hoffnung hegt, dass die junge Anstalt dieselben Ziele verfolgen wird, welche das Breslauer jüdisch-theologische Seminar sich von seinem Beginn an gesteckt hat: Jünger der jüdischen Theologie mit dem Geiste lauterer Religiosität und echter Wissenschaft zu erfüllen und sie so für ihr heiliges Amt würdig vorzubereiten, würdige Begriffe von dem edlen und tiefen Lehrgehalte des Judenthums unter seinen Bekennern zu verbreiten und die Vorurtheile schwinden zu machen, unter denen das jüdische Bekenntniss und die Söhne des jüdischen Stammes noch hie und da zu leiden haben. Die Landes-Rabbinen-Schule von Ungarn wird diese Ziele umso eher fördern können, als sie durch die ihr zu Theil gewordene Huld des Landesherrn und Königs, durch die warme Theilnahme der erleuchteten ungarischen Regierung und unter der Aegide eines für Freiheit und Bildung erglühenden Volkes in eine höchst günstige Lage gesetzt ist. Möge sie durch den Beistand des Allmächtigen unter diesen glücklichen Auspizien gedeihen, blühen und weithin wirken, möge es ihr gelingen, die Widerwärtigkeiten, welchen jede junge Anstalt auf ihrem ersten Wege begegnet, bald zu überwinden und ihre Gegner in Freunde zu verwandeln, möge sie freudig-stolz auf den Tag ihrer feierlicher Eröffnung in aller Zukunft zurückblicken können.

B r e s l a u, im October 1877.

Das Lehrer-Collegium des jüdisch-theologischen Seminars Frankel'sche Stiftung: Dr. L. L a z a r u s m. p., Director, Professor Dr. H. G r a e t z m. p., Dr. B. Z u c k e r m a n n m. p., Dr. S. F r e u d e n t h a l m. p., Dr. D. R o s i n m. p.

6. Dr. Cassel Dávidnak a berlini »Hochshule für die Wissenschaft des Judenthums« nevében tartott üdvözlő beszéde:

H ö c h g e e h r t e V e r s a m m l u n g !

Mit tiefer innerer Bewegung ergreife ich das Wort, um Ihnen zunächst im Namen der »Hochschule für die Wissenschaft des Judenthums in Berlin,« die ich hier zu vertreten die Ehre habe, das Wort des Dankes und den Gruss der Anerkennung zuzurufen. Gestatten Sie mir aber auch zugleich hinzuzufügen, dass ich die Aufgabe mir leichter gedacht, den Gefühlen Ausdruck zu geben, die eine Feier wie die heutige hervorzurufen geeignet ist. Das, was ich hier wahrgenommen, übertrifft in so überwältigender Weise alle meine Erwartungen, dass selbst ein beredterer Mund als der meinige nicht leicht dem Drange seiner Gefühle genügen könnte. Ich bin in der Stimmung den Spruch zu erheben, den unsere Lehrer für dergleichen bedeutsame Ereignisse vorgeschrieben, den Spruch: »Gepriesen seist du, Gott, dass du mich diesen Tag hast erleben lassen«, ja wohl

einen Tag, wie ich ihn noch nicht gesehen. Das, was hier geschehen ist, das ist nicht blos für diese Stadt und nicht bloss für dieses Land geschehen, es ist eine That für das ganze Judenthum. Und weil die Bedeutung dieses Tages weit über die Grenzen dieses Landes hinausgeht, darf ich, der von Aussen Gekommene, mir gestatten, den Mitgliedern der erleuchteten Regierung, deren Unterstützung diese Anstalt ihr Dasein verdankt, den Vertretern politischer und gelehrter Corporationen, Allen, welche diese Feier durch ihre Anwesenheit zu erheben nicht verschmähten, auch meinerseits meinen ehrfurchtsvollen Dank auszusprechen. Aber ich wage auch hinzuzufügen, dass diejenigen Männer, welche, ohne zu unserem Glaubensverbände zu gehören, durch ihre Gegenwart dieses Fest verschönern, uns nicht blos zu immerwährendem Danke verpflichtet, sondern auch sich selbst geehrt haben. Denn nur der Starke vermag gerecht zu sein. Nur wer sich seiner Kraft bewusst ist, scheut sich nicht, unverdiente Fesseln abzunehmen. Nur wer sein eigenes Recht fest und entschieden zu behaupten weiss, trägt kein Bedenken, Andersglaubenden, Andersdenkenden zu ihrem Rechte zu verhelfen. Schwach ist nur der Glaubenszwang, die Gewaltherrschaft, die Tyrannei. Sie ist sich ihrer Schwäche wohl bewusst. Der erste scharfe Luftzug fegt die fadenscheinigen Hüllen hinweg und gibt den morschen Unterbau des gefürchtet sein wollenden Colosses dem Hohngeächter der Welt preis, reisst den trügerischen Firniss ab, welchen die Barbarei und die sittliche Verkommenheit unter der Signatur der Civilisation und der Humanität hinaustragen wollte. Nicht so in dieser schönen Stadt, in diesem mächtigen Lande. Hier athmet man die würzige Luft der Freiheit, des Rechts, der Gleichberechtigung mit vollen Zügen ein. Und ich kann meine Wünsche für dieses Land nicht besser ausdrücken, als mit den Worten des Propheten (Hosea 14, 7.): »Weit mögen sich dehnen seine Sprossen, sein Glanz sei wie der des Oelbaumes, sein Duft wie der des Libanon.«

Auch Ihnen, meine werthen Herren vom Präsidium der israelitischen Landes-Kanzlei, meine Herren vom leitenden Comité, überhaupt Allen, welche Zeit und Mühe dem Zustandekommen dieser Schule gewidmet haben, ohne dass ich Sie alle mit Namen zu nennen weiss, gebührt der Dank der ganzen Glaubensgemeinde. Sie haben ein grosses Werk vollbracht! Sie haben von Neuem gezeigt, dass das Judenthum keine Mumie ist, die man vor Jahrtausenden eingesargt, der man nothdürftig die Form des menschlichen Körpers erhalten, aus der aber das Leben für immer entflohen ist dass das Judenthum keines jener Alterthümer ist, die man aus längst verschütteten Städten zum Staunen der Gegenwart ausgräbt, die aber, wenn man sie an das Licht und an die Luft bringt, in Staub zerfallen. Sondern das Judenthum ist, sobald man ihm Licht und Luft gewährte, sich des in ihm pulsirenden Lebens bewusst geworden und mit Entschiedenheit und Kraft, mit Selbstgefühl und Erfolg in die Cultur der Gegenwart eingetreten, ohne eine der grossen Ideen aufzugeben, deren Verbreitung seit Jahrtausenden seine

Mission gewesen. Ich sehe im Geiste in dieser feierlichen Stunde alle die grossen Männer um uns versammelt, welche seit so langen Zeiten für den Ausbau des Judenthums gearbeitet, gestrebt und auch gelitten haben; die Einen an den Ufern des Jordan und des Eufrat, die Andern an den Gestaden rings um das weitgedehnte, tief eingeschnittene Mittelmeer; die Einen in meiner Heimat Deutschland, die Anderen in dem Osten Europas, auch in diesem Lande, auch in dieser Stadt. Wenn sie wirklich zugegen sein und hier sprechen könnten, so würden sie mit uns in den Ruf einstimmen: Also ist unsere Arbeit keine vergebliche gewesen; es ist ein Geschlecht erstanden, das unsere Mühen zu würdigen weiss und die Früchte unseres Strebens einem jüngeren, lernbegierigen Geschlechte weiter übergeben will; wir haben nicht vergeblich gelitten. Ich will in dieser weihevollen, uns so freudig erregenden Stunde nicht die Bilder einer düsteren Vergangenheit vorführen, nur ein Wort sei gestattet. Es sind ganze Generationen in die Noth, in das Elend, in die Verbannung, in den Tod gegangen, aber nicht einer der Tausende von Märtyrern hat nur einen einzigen Augenblick an dem endlichen Siege der Wahrheit und des Rechts gezweifelt. Diesen Sieg zu erringen, haben Sie, meine Herren, einen bedeutsamen Schritt gethan. Die Weisheit und Milde der Regierungen, die Opferwilligkeit der Glaubensbrüder führen den Tag herauf, von dessen Glanze die traurigen Zeiten der Verfolgung und des Glaubenshasses verschwinden.

Meines Dankes sind Sie, meine Herren, nicht gewärtig, selbst wenn ich ihn in schönere Worte kleiden könnte, als es mir gegeben ist. Wer an einem solchen Werke mitgearbeitet, wird durch sein eigenes Bewusstsein hinlänglich erhoben und belohnt. Noch weniger sind Sie meines Segens gewärtig; segnen kann überhaupt nur Einer, dessen Wohnung nicht auf Erden ist. Aber einen Wunsch auszusprechen darf mir gestattet sein; ich darf ihn in die Worte des Propheten (Jesaja 54., 17.) kleiden: לֹא יִצְלַח וְכֹל לְשַׁן תְּקוּם אֶתְךָ לְמִשְׁפַּחַת תִּישִׁיעֵי »Keine Waffe, die gegen dich geschmiedet wird, soll Erfolg haben; jede Anklage, die wider dich erhoben wird, wirst du siegreich zurückweisen.« So wachse, blühe und gedeihe diese junge Anstalt zur Verherrlichung und Heiligung des ewigen und einigen Gottes in alle Zeiten und Geschlechter!

7. Dr. Kompert Lipótnak a bécsi izr. hitközség nevében tartott üdvözlő beszéde:

Hochgeehrter Herr Präsident!

Ich bin von meiner Gemeinde Wien mit der Ehre betraut worden, Ihnen, hochgeehrter Herr Präsident, als dem Vertreter des Institutes, das am heutigen Tage ins volle Leben tritt und zur glorreichen

Feier desselben, die wärmsten Sympathien auszudrücken, die innigsten Wünsche darzubringen.

Welch hohen Werth man in der grossen Schwestergemeinde dem heutigen Tage beimisst und wie sehr man im Schoosse derselben bemüht war, unsern Gefühlen den vollsten Ausdruck zu verleihen, dafür mag der Umstand sprechen, dass Wien nicht nur die Mitglieder seines Vorstandes, mich und meinen Collegen Herrn Emanuel Baumgarten, sondern auch seine ehrwürdigen Seelsorger die Herren Doctoren J e l l i n e k und G ü d e m a n n hierher delegirte.

Hochgeehrter Herr Präsident! Vielleicht in keiner der Gemeinden unseres grossen Vaterlandes hat man den verschiedenen Phasen, die Ihr Institut von dem ersten Augenblicke des Vorsatzes es zu gründen und zu begründen, mit so grosser Aufmerksamkeit und mit so lebhaftem Mitgeföhle begleitet, als gerade bei uns. Nirgends, ich kann es betheuern, sprachen sich die Wünsche, dass es auf eine gesunde Basis gestellt aufblühen und gedeihen möge, so innig, so herzlich aus wie bei uns. Wir wussten aber auch die Gefahren zu ermessen, die es von so vielen Seiten bedrängten und mit Bangen gewahrten wir auch die Hindernisse, die sich dem grossen Friedens- und Culturwerke hemmend in den Weg legten. Sie sind aber überwunden! Dank dem Manne, dem hocheleuchteten Manne, der an der Spitze des gesammten ungarischen Unterrichtswesens steht! Dank dem unvergleichlichen Patriotismus Ihrer Landsleute, Dank endlich Ihrer eisernen Energie, Herr Präsident, die mannhaft und unerschrocken das begonnene Werk bewachte und leitete, die vor keinem Hemmnisse zurückschreckte, die den heute gefährdeten Bau morgen wieder fortsetzte, dank dem harmonischen Zusammenwirken aller dieser Factoren, ist der Gedanke lebendig geworden, Ihre Anstalt steht fertig und abgeschlossen vor unserm Auge.

Dazu sprechen wir Ihnen nochmals im Namen Wien's unsere Glückwünsche aus.

Es ist ein eigenthümliches Wesen in der Sympathie und in dem Mitgeföhle, das von jeher die Geschicke unserer und Ihrer Gemeinde mit einander verbindet, und ich glaube nicht irre zu gehen, wenn ich die Ursache in dem grossen Strome sehe, der uns wie Ihnen angehört. Dieselben Fluten, die an unsern Mauern sich vorüberwälzen, kommen an Ihrer Stadt vorüber; aus dem Westen kommend setzt die Donau ihren Lauf nach dem Osten fort, bis sie endlich im Meere, in den Fluten des Oceans ihr letztes Heim findet. Das Wasser aber ist kein trennendes, es ist ein einigendes, versöhnendes, zusammenführendes Element. Lassen sie mich diesen Gedanken um ein Weniges verfolgen.

Zu uns kommen die Wellen des grossen Stromes früher als zu Ihnen und so kommt es vielleicht, dass wir die Segnungen der Culturmission für unsere Stammgenossen um eine Zeitlänge früher empfangen und weiter fortpflanzen konnten als Sie. Das war der Vortheil unserer geographischen Lage. Ihnen aber und Ihren Brüdern ward die

hohe Aufgabe, die Wellen des befruchtenden Stromes dem Osten zuzutragen, Cultur und Gesittung die ihnen vorgeschriebene Bahn zu schaffen und zu erweitern.

Das ist es, hochgeehrter Herr Präsident, was das Gemeinsame hüben wie drüben, diesseits wie jenseits der Leitha bildet. Und auch ein gewisses Interesse, eine gewisse practische Solidarität verbindet uns hüben wie drüben.

Wenn der Strom ungehindert und ungehemmt seine Wellen fortwälzt, drüben wie bei uns, dann ist es auch gut bei Ihnen; wenn aber, was Gott verhüte, der Strom, der heute so friedlich und befruchtend zwischen uns Beiden waltet, rückgestaut werden sollte (denn auch solche Zeitläufe können kommen), dann sind wir die Ersten, die die Wirkungen zerstörender Naturkräfte zuerst empfinden würden. Das Friedens- und Culturwerk, das bei Ihnen unterbrochen würde, würde sich zuerst an uns geltend machen.

Dass dieser Tag nie erscheinen möge, dass die edle Anstalt, die Sie begründet, unverletzt und ungebrochen der nächsten wie der fernsten Zukunft entgegen gehen, dass, mit einem Worte, die Mission des ungarischen Landes-Rabbinerseminars sich erfüllen möge, dazu, hochgeehrter Herr Präsident, spreche ich Ihnen, im Namen meiner Gemeinde, ein aus dem Herzen kommendes »Glück auf, Glück auf« aus!

II.

A rabbiképző-intézet templomának föladatása.

1. Bloch M. tanárnak 1877. október 5-ikén, a péntek esti istenitizteletkor »Nér támid« felgyujtása után mondott beszéde:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר Gott sprach: Es werde Licht und es ward Licht! Licht, meine Andächtigen! war das erste Wort der Schöpfung und Licht sei auch das erste Wort der Weihe in diesen heiligen Räumen. יְהִי אוֹר, es werde Licht, liess der Schöpfer durch die unendlichen Räume ertönen und eine unermessliche Fülle des reinsten Lichtes strömte durch das All und aus der gestaltlosen Masse gingen Formen und Wesen in unendlicher Mannigfaltigkeit hervor. Und יְהִי אוֹר, es werde Licht im Geiste der Lehrenden und Lernenden, das sich ergiesse über alle Höhen und Tiefen, und dem wüsten und wirren Durcheinander Wesen und Gestalt gebe, sei die göttliche Weihe dieses Heiligthums.

יְהִי אוֹר! Es werde Licht um uns und in uns. Licht ist der denkende, forschende, unsterbliche Geist des Menschen נֵר אֱלֹהִים נִשְׁמַת אָדָם, eine Leuchte des Ewigen ist die Seele des Menschen, הַמֵּשׁ כָּל הַדְרֵי יִטָּן, durchforschend alle Kammern des Innern. Licht ist das geoffenbarte Wort Gottes בִּי נֵר מִצְוֶה וְתוֹרָה אוֹר, das Gebot ist die Leuchte und die

Lehre das Licht; Licht ist die Wissenschaft **הכמת אדם תאיר פניו**, die Weisheit erleuchtet des Menschen Angesicht; Licht ist die Tugend und Frömmigkeit, **וארה צדיקים פאור נגה הלך הלך ואור עד נכו היום**, der Frommen Pfad ist hell wie das Licht, das fortleuchtet bis in den hellen Tag.

Und diese einzelnen Lichtstrahlen hier in dieser Lehr- und Andachtsstätte zu sammeln und zu vereinigen, wo sie ihren Brennpunkt bilden und woher Licht und Wärme überallhin ausströmen soll, dies, meine Andächtigen, sei die Weihe dieses Hauses, dies die Bedeutung der ewigen Lampe, deren Licht wir soeben angezündet haben.

Einer anderen Weihe bedarf es nicht, denn nach den Satzungen der Religion Israels muss die Weihe und Heiligung eines Werkes im Werke selbst, in seinem Innern, in der Art und Weise seines Beginns, in der Art und Weise seines Vollbringens begründet und enthalten sein; **כל אשר יתן ממנו ל"ה**, ein jedes Werk, das nach dem Willen des Herrn aufgestellt und nach seinem Willen verwendet wird, **והיה קדש**, ein solches Werk trägt den Charakter der Heiligkeit und Göttlichkeit in sich, in seinem Innern; **והיה קדש** sein Werden schon weiht und heiligt es, es bedarf nicht erst einer besonderen äusseren, religiösen Weihe und Heiligung, sondern **והיה קדש** es genügt, wenn es nur in seiner ursprünglichen Weihe und Heiligkeit, in steter Verbindung mit Gott und seinem heiligen Willen erhalten und vor Entweihung und Entheiligung sorgfältig bewahrt wird. Darum sei fortan die Losung dieser geweihten Stätte: **בית יעקב לנו ונלכה באור ה'** Haus Jakobs kommt und wir wollen wandeln in dem Lichte Gottes, wir wollen fortschreiten nach der Richtung des grossen Strahlenlichtes, wollen das Licht des Geistes erleuchten mit dem Lichte der Gotteslehre, mit dem Lichte der Wissenschaft, mit dem Lichte der Tugend und Frömmigkeit, dass es Licht sei in uns und um uns, und dass es seine Strahlen sende in die Geister und Herzen aller Menschen.

Ja, meine Andächtigen, **לנו ונלכה באור ה'** sei unsere Losung, dass wir mit Eifer und Liebe, friedlich und einmüthig unserem Berufe leben und unsere heilige Aufgabe glücklich lösen mögen. Und dass uns dies gelinge, darum flehen wir zu Dir, Vater in des Himmels Höhen! der du Allen nahe bist, die Dich in Wahrheit anrufen, sei auch uns nahe und erfülle mit dem Saume Deiner himmlischen Majestät dieses, Dir zu Ehren neu erbaute Haus! Lasse hier Deinen heiligen Namen ruhen und erhöere Alle und ein jedes Gebet, das wer immer wes Standes und Glaubens er auch sei, hier verrichten wird! Heiliger Allvater, der Du jede Blüthe aus ihrem verschlossenen Kelche zur lieblichen Frucht erweckst, stehe uns bei, dass auch die Blüten des Geistes, die in diesem Hause sich erschliessen sollen, zur vollen Reife gelangen und die Hoffnungen verwirklichen, die Du uns zeigst. Wie draussen in Deiner ewigen Natur sich Knospe an Knospe drängt und der Bäume Schmuck sich alljährlich wieder erneuert, so lass auch hier in diesem Hause Kraft an Kraft, Glied an Glied sich reihen, dass die, so da

in Deiner himmlischen Lehre unterrichtet und unterwiesen werden, reich an Weisheit, Tugend und Frömmigkeit ihren heiligen Beruf antreten und mit erleuchtetem Geiste, mit beredter Zunge weihe- und würdevoll Deine himmlischen Wahrheiten verkünden und zur Verherrlichung Deines heiligen Namens, zum Ruhme Israels und zum Heile des Vaterlandes wirken mögen.

Gib den Lehrern Kraft und Einsicht, ihre hohe Aufgabe glücklich zu vollbringen, den Schülern Ausdauer und Verständniss, Deine Lehre richtig aufzufassen; גדול יהיה כבוד הבית ובמקום הזה תן שלום immer grösser werde der Ruhm dieses Hauses und es werde eine Stätte des Friedens, des Heils und des Segens. Deinen Segen und Dein Heil unserem allgeliebten König, dem hochherzigen Gründer dieses Lehr- und Bethauses. Deinen Segen und Dein Heil den hohen Räten der Krone, die dieses Werk ins Leben gerufen. Deinen Segen und Dein Heil den weisen Vertretern dieses Reiches und den Bewohnern dieser Stadt. Deinen Segen und Dein Heil den edlen Männern, die muthig und mit Ausdauer den Kampf geführt und vor keinem Hindernisse zurückgetreten sind. Deinen Segen und Dein Heil unserer Gemeinde und Ihren Leitern. Deinen Segen und Dein Heil allen Menschen. Amen!

2. Dr. Kaufmann Dávid tanárnak 1877. október 6-án a szombat délelőtti istenitiszteletkor mondott beszéde:

ועתה בה אמר יי' בראך יעקב ויצרך ישראל
אל תירא כי גאלתיך קראתי בשמך לי אתה

(Jes. 43, 1)

»Also spricht dein Schöpfer, o Jakob, und dein Bildner, Israel, fürchte dich nicht, denn ich erlöse dich, bei deinem Namen rufe ich dich, mir gehörst du an!« Ist es uns nicht, als ob es vernehmlich durch diese Räume brauste, das alte Seherwort, tönt es uns nicht entgegen wie ein Weiheruf aus dem Munde der Geschichte, da wir uns hier versammelt haben, eine Doppelfeier zu begehen ob der Errichtung eines Lehr- und Gotteshauses in Israel? Denn geschichtlich ist die Stunde, die uns hier vereinigt, geschichtlich, weil sie eine Wirksamkeit eröffnet, die ungemessene Zeiträume hindurch sich entfalten soll, geschichtlich, weil eine sinnenfällige Gewähr unserer Gottgehörigkeit und Unzerstörbarkeit in ihr zu Tage tritt, geschichtlich, weil sie alle Merkmale an sich trägt, in denen das Leben unserer Gemeinschaft seither sich bethätigt hat, weil in den Vorgängen, die sie zeigt, sich ein Bild von Israels Geschichte spiegelt. ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (2. Mos. 25, 8) »Sie sollen mir errichten ein Heiligthum, auf dass ich wohne in ihrer Mitte.« In diesem Zuruf Gottes hat Israel allezeit seine Aufgabe, seinen Lebensinhalt gefunden; darum hat es gleichsam seinen eigenen Untergang überdauert, darum ist es ein Volk geblieben, selbst

nachdem es äusserlich ein Volk zu sein aufgehört hatte. Von der Scholle, auf der das Heiligthum stand, konnte man sie verdrängen, aber das Heiligthum nahmen sie mit sich, ¹⁾ שבכל מקום שגלו שכינה עמהן »und wo sie sich niederliessen, waltete sichtbar Gottes Herrlichkeit.« Die Sorge um die Wohnstätte des Göttlichen war das Beständige in all dem Wechsel der Geschieke, der sie betroffen, Schulen und Gotteshäuser waren die Marksteine, die den Lauf ihrer Wanderungen bezeichneten, die einzigen Siegesdenkmäler, die sie errichteten im Kampfe gegen ihre Verfolger. Lehr- und Gotteshäuser waren aber auch die Bollwerke, in die Israel sich flüchtete, wenn der Sturm es umtoste, in die gleichsam die Seele des Volkes sich zurückzog, wenn sein Leben zu erlöschen drohte; bei seinem Gotte wohnte es sicher und ward unvergänglich wie er. ארני מעון אתה היית לנו בדרך ודרך אלו בתי ²⁾ Mit Recht darf Israel im Hinblick auf seine Lehr- und Gotteshäuser rufen: »Ewiger, du bist unsere Wohnstätte von Geschlecht zu Geschlecht« (Ps. 90, 1). Wo, wenn nicht in jenen heiligen Stätten, ward der Muth zum Leiden begründet und befestigt, wo, wenn nicht in ihnen, die Kraft des Ertragens erworben und gestählt, wo, wenn nicht durch sie, das Wunder vorbereitet, dass die Stunde der Befreiung noch ein Israel vorfand, das durch sie befreit werden konnte, dass der Morgenstrahl einer erleuchteteren Zeit eine Volksblüthe zur Entfaltung zu bringen vermochte, die leicht der Nachtfrost der Leiden hätte dahinraffen können? Wir haben das Zeugniß der Geschichte für uns, wenn wir in dem Lehr- und Gotteshause, dessen Aufrichtung wir heute feiern, ein Unterpfand unserer Gottesnähe, einen Brunnen neuer Kraft, die Verheissung unseres Bestandes erblicken. Gehobenen Bewusstseins und freudiger Zuversicht die Seele voll, dürfen wir darum heute ausrufen: זה היום שקיינהו מצאנו ראינו (Thr. 2, 16) »Der Tag, auf den wir gehofft haben, wir schauen ihn, wir haben ihn erreicht.«

Und wahrlich, die Bedeutung unserer Feier ist in dem Israel von heute nicht geringer geworden denn ehedem. Wohl bedürfen wir der Wohnungen Gottes nicht mehr, um das Lebenslicht unseres Volkes darin zu bergen, dass der Sturm der Verfolgungen es nicht auslösche, aber vor dem Ermatten und Erkalten, vor dem Zerfall im Innern müssen wir uns bewahren und darum ferner dafür Sorge tragen, dass Gott in unserer Mitte wohne. Die Stätten, die uns traut und theuer waren in der Zeit der Noth und der Gefahr, werden jetzt, da wir freier athmen, uns Schmuck und Zierde sein. Heil uns, wenn wir an unserem Theile den Vorwurf entkräften können, dass wir nur im Leiden an Gott halten, dass aber im Gücke unsere Treue schwindet, wie Thau in der Morgensonne. Mögen wir auch immerhin kalt und gleichgültig erscheinen, mag auch die Gehässigkeit behaupten, dass der

¹⁾ Megilla 29 a. — ²⁾ ib.

Zusammenhalt in unserer Mitte gelockert ist, dass uns nicht mehr beseelt: "רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת" (Jes. 11. 2) »der Geist des Rathes und der Stärke, der Geist der Erkenntniss und der Gottesfurcht«: so lange wir wie vormals Schulen stiften und Wohnstätten errichten unserem Gotte, so lange haben wir nicht aufgehört sein Volk zu sein. ¹⁾ **אני ישנה מבית המקדש ולבי ער בבתי כנסיות ובבתי מדרשות** Israel zeigt sich ermattet und scheint zu schlafen, aber sein Herz ist noch wach in seinen Lehr- und Gotteshäusern. Sie sollen es erst noch zeigen, welche Fülle des Segens und der erzieherischen Kraft in ihnen gelegen ist, sie haben bisher als Schutz und Bollwerk uns dienen müssen, hinter dem wir verborgen und gedeckt unserer Bestimmung lebten, sie sollen jetzt der feste Boden werden, von dem aus wir entschlossen und siegreich der Vollendung unserer Aufgabe uns nähern können. Im Dulden nur hat Israel bisher seine Lehre verwirklicht, es soll fortan in schöpferischer Wirksamkeit sie bethätigen. Jene Zeu- genschaft, die im Leiden und Sterben für Gott besteht, hat unsere Gemein- schaft bereits geleistet, es bleibt ihr noch jene nicht minder hohe übrig, für Gott zu leben. Fürchten wir nicht, dass die Zeit unsere festgewurzelte Lehre hinwegfegen könne, sprechen wir nicht von der Ungunst der Verhältnisse, von feindlichen Strömungen, vergessen wir nicht, dass wir Schwereres überwunden haben und dass die Verheis- sung uns zu Theil geworden: **כי תעבר במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך** (Jes. 43, 2) »So du durch Gewässer schreitest, bin ich mit dir, und so durch Ströme, so werden sie dich nicht hinwegschwemmen.« Was einst der Druck an uns vollbracht hat, das soll jetzt die freie Entschlies- sung bewirken, an die Stelle leidenreicher Vereinigung trete das zielbewusste Zusammenhalten. Es ist eine schwere Prüfung, die wir zu bestehen haben, es gilt der Zeit zu zeigen, dass das Bewusstsein einer Aufgabe in uns wach und lebendig ist. Und wieder werden wir an den alten, trauten Stätten Hilfe suchen und finden, wir bedürfen ihrer, der ewig sprudelnden Quellen stählender und sittigender Kraft! **עלי באר ענו לה** (4. Mos. 21, 17) Darum auf, o Brunnen, preiset ihn, darum möge Freude jedes Herz in Israel erfüllen, dass eine Stätte mehr erstanden ist, die Gott und seiner Lehre geweiht sein wird, aus der Männer hervorgehen sollen, Lehrer und Berather des Volkes, Führer und Vorbilder, **נשא כלי** (Jes. 52, 11) »Waffenträger des Ewigen.«

Kann es zweifelhaft sein, was dieses Haus ihnen mitgeben soll, fühlen wir es nicht alle, was zur Erreichung unseres Zieles Noth thut? Ein warmes Herz und eine klare Einsicht für die Aufgabe des Judenthums, wie sein Seher sie verkündet hat in den von Geschlecht zu Geschlecht tönenden Worten: **אני יי קראתיך בצדק ואהוק בידך ואצרך ואתך לברית עם** (Jes. 42, 6) »Ich, der Ewige, berufe dich mit Sieg, ich fasse deine Hand und bewahre dich und stelle dich hin als Bund eines

¹⁾ Schir Haschirim rabba 4., 5., vgl. Jalkut z. St.

Volkes, als Licht der Nationen«. Was uns hier als Inhalt unseres Berufes, als Krone unserer Entwicklung, als Ziel unserer Geschichte bezeichnet wird, das ist ein Doppeltes: Treue für Gott und Liebe zur Erkenntnis. So lange diese Anstalt die Leitsterne ihrer Wirksamkeit in dieser Doppelforderung vor Augen hat, wird Herz und Geist in ihr genährt werden, Licht und Wärme aus ihr ausstrahlen und neben dem Gotteshause wird gleichberechtigt das Lehrhaus sich in ihr erheben.

I.

«אני יי' קראתיך בצדק ואחזק בידך ואצרך ואתנך לברית עם לאור נויים» Ich, der Ewige, berufe dich mit Sieg, ich fasse deine Hand und bewahre dich und stelle dich hin als Bund eines Volkes, als Licht der Nationen.« Eines ist es vor Allem, worin der geistgewaltige Seher unsere Aufgabe und Grösse betrachtet, dass wir nämlich das Muster dafür darstellen, was der Bund eines Volkes mit Gott bedeutet. ברית der Bund ist die älteste, die ehrwürdigste Bezeichnung für das Verhältniss Israels zu Gott, für seine Lehre, für sein Leben, für seinen Glauben. Was es tausendfach im Tode besiegelt, was es durch alle Wunder seiner Geschichte hindurch bewahrt und gerettet, was es über alle Meere getragen, in allen Ländern geheiligt hat, das ist ברית ראשנים (3. Mos. 26, 45) jener Bund der Ahnen, der wie eine unsterbliche Verpflichtung forterbt von Geschlecht zu Geschlecht. Es ist das Hohe und Eigenthümliche an Israels Bekenntnis, dass es nichts weiter als ein Bündnis sein will. Mit tiefem Grunde hat denn auch die Schrift zum Sinnbilde dieses Bundes das Salz erhoben. Denn so wie das Salz den Speisen, denen es beigesetzt wird, Würze und Schmackhaftigkeit, aber auch Dauer und Unverweslichkeit verleiht, so hat der Gedanke, dass es ein Bund ist, den wir mit Gott zu bewahren haben, auf unsere Lehre eingewirkt, säftigend und reinigend, stärkend und erhaltend. Er hat ihr gleichsam allen himmelnden Beigeschmack genommen, von aller süsslichen Empfindungslosigkeit sie geläutert und es bewirkt, dass sie mehr eine Lebensführung als eine Gefühlsrichtung wurde, mehr den Willen als das Glauben in Anspruch nimmt und häufiger mit dem herben, aber kraftvollen Zuge des Entschlusses denn als weiche, aber unbeständige Stimmung auftritt.

Wenn ein Bund festgehalten werden soll, ist Kenntniss seiner Bestimmungen, zugleich aber auch Treue der Gesinnung vonnöthen. Wohl ist die Erforschung des Gesetzes unsere Aufgabe, wohl ist es der Stolz des Judenthums, dass es alle seine Bekenner aufruft, ihren Durst nach dem göttlichen Worte an der Quelle zu löschen, wohl bezeichnet es sich selber vornehmlich als Lehre, wie denn auch die Namen seiner Grundschriften¹⁾ von Lehren und Lernen sind hergenommen, wohl will es unterrichtet, erkannt und gewusst werden, aber

¹⁾ תורה, משנה, תלמוד

ihm ist das Wissen nicht Selbstzweck, nicht am geistigen Spiele hat es sein Wohlgefallen, ihm ist die Beschäftigung mit der Gotteslehre nur der Eingang zur Gottesfurcht, die Erforschung des Gesetzes nur die Anleitung zur Gesetzestreue. Was soll die Kenntniss aller Satzungen, wenn der Geist, der sie hervorgetrieben, entflohen ist, was fruchtet ein Wissen, dem sein Inhalt todt und unfruchtbar erscheinen muss, weil es die lebenspendende Wärme verloren hat, mit der es gehegt und gehütet sein will? Wo der Bund im Herzen gelockert oder gar gelöst ist, da werden seine Bestimmungen dürrem Blätterwerk gleichen¹⁾ das der erste Windstoss der Zweifelsucht davonträgt. Ist denn das Judenthum eine Fertigkeit, ein Spiel für den Verstand, eine Uebung für das Gedächtniss? Wehe über eine Weisheit, die an tauben Blüten ihr Ergötzen hat und keine Früchte zeitigt, die da ausgeht, sie weiss nicht woher, die da einführt, sie weiss nicht wohin, sie zimmert an einem Thore ohne Bestimmung, das nichts eröffnet, nichts verschliesst, statt dass sie zu dem göttlichen Bezirke hätte führen sollen, in dem alle Blüten spriessen, die das Leben schmücken und veredeln: **הבל על דלית ליה דתא ותיעא לדתיה עביר י** Nicht kaltes Wissen, nicht hohle Schwärmerei, der begeisterten Erkenntniss, der warmen Hingebung für die Quellen unserer Lehre bedürfen wir, wenn wir als Volk und als Einzelne den alten Bund mit Gott bewähren sollen. Nur dann, wenn in unserer Mitte die Kenntniss der Ueberlieferung den glühenden Eifer für unsere grosse Aufgabe weckt und anfacht, der Eifer aber sich nicht selbst genug scheint, sondern gern zum angestammten Schrifthum sich zurückwendet, um Kraft und Nahrung darin zu suchen, wenn Wissen und Gottesfurcht unter uns nicht auseinanderfallen, wenn Lehr- und Gotteshaus nicht unvereint einander gegenüberstehen, sondern ein Weg aus einem in das andere führt und beide im Verkehr erhält, nur dann können wir ferner uns das Volk des Bundes nennen, nur dann werden wir der Gottesnähe uns rühmen dürfen: **כל היוצא מבית הכנסת לבית המדרש ומבית המדרש לבית** **הכנסת זוכה ומקבל פני השכינה** ²⁾ Wo aber die Wärme im Herzen, die Treue in der Gesinnung fehlt, da ist es um den Bestand unserer Lehre schlecht bestellt. Mehr als jemals gilt es heute, ³⁾ **הקב"ה לבא בעי** dass Gott das Herz verlangt. Wie soll der Kaltsinn zünden, wie soll die Mattherzigkeit erheben, mit sich fortreissen? **ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו**? **בברייתו** (Ps. 78, 37) »Wo das Herz an Gott nicht hält, da kann auch dem Bunde nicht die Treue wahren«. Darum soll in diesem Hause mit dem Wissen die Wärme sich verbinden und mit der Kunde der Lehre die Begeisterung für ihren Bestand zunehmen und sich befestigen, darum soll wie in Flammenzügen über ihm die Inschrift glänzen: **כל תלמיד שאין תוכו כבודו לא יבנס** ⁴⁾ Nur die Treue ohne Falsch, nur die Hingebung ohne Berechnung soll hier ihre Pflege finden, aus dem

¹⁾ Joma 72 b., Sabbath 31 b. — ²⁾ Moëd katan 29 a.

³⁾ Synhedrin 106 b. — ⁴⁾ Berachoth 28 a.

Herzen sollen der Eifer und die Liebe stammen, denen im Dienste des alten Bundes die Belehrung nur die Richtung weist.

הנני נתן לו את בריתי שלום (4. Mos. 25, 12) »Siehe, ich verleihe ihm meinen Bund zum Frieden«, das war die Verheissung für den Mann, aus dem der Eifer für Gott wie Feuer hervorbrach, für den Priester Pineas. Der wahre Eifer wird auch bei uns den wahren Frieden bringen. Wenn der Gedanke uns erfüllte, dass wir das Bündniss unseres Volkes mit Gott in unserem Leben darzustellen und auszuprägen berufen sind, wir hätten dann Jeder an seinem Theile zu arbeiten, wir würden uns selber prüfen, ehe wir Andere richteten, die Verdammung und die Verfolgungssucht müssten entweichen und wieder Raum werden in unserer Mitte für jenen Geist der Milde und Versöhnlichkeit, der uns immer mehr zu entschwinden droht. Heil uns, wenn auch unter uns eine Himmelsstimme wieder jeglichem Streite seine Bitterkeit nehmen könnte mit dem Rufe: **אלו ואלו דברי אלהים הייב¹⁾** Nur der Eifer für Gott ist es, der aus den Streitenden spricht, ob auch die Wege auseinandergehen, das Ziel ist dasselbe, der Bund mit Gott. Die echte Treue hat eine siegende Gewalt, sie kann verkannt, missdeutet, verkleinert werden, aber so gewiss als auf die Nacht der Tag folgt, wird sie am Ende strahlend hervorbrechen und die Widerstrebenden zu der Anerkennung zwingen: **אכן יש יי במקום הזה ואנכי לא ידעתי**: (1. Mos. 20, 16) »Wahrlich, Gott waltet an diesem Orte, und ich wusste es nicht«. Es ist das Morgenroth angebrochen, in dem Israel ungehindert alle Kräfte zur Vollführung seiner Aufgabe entfalten kann, hüten wir uns darum, sie durch Zersplitterung zu schwächen und die Einheit zu zerbrechen, die uns unüberwindlich gemacht hat. Ein Ziel befeue unseren Muth, beschwinge unsere Kraft, das Eine, das alte, das heilige Ziel, die Treue zu Gott, die Begeisterung für seine Lehre. So wir diesem Ziele folgen, dann können wir sicher sein, die treuen Fortsetzer des wahren, des echten, des ewigen Judenthums zu sein, das in dem Gedanken eines Bündnisses mit Gott sein Leben, seine Seele trägt. So wir unverdrossen mit reinem Eifer und warmer Treue uns diesem Ziele nähern, können wir getrost und sicher in die Zukunft blicken, denn uns steht die Verheissung dann zur Seite: **כי ההרים ימוש והגבעות תמוטינה וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך יי** (Jes. 54, 10) »Ob auch die Berge weichen und die Hügel wanken, meine Liebe soll von dir nicht weichen und mein Friedensbund nicht wanken, spricht dein Erbarmer, der Ewige.«

II.

»אני יי קראתיך בצדק ואהוק בידך ואצרך ואתנך לברית עם לאור גוים Ich der Ewige, berufe dich mit Sieg, ich fasse deine Hand und bewahre dich und stelle dich hin als Bund eines Volkes, als Licht der Natio-

¹⁾ Jer. Berachoth I, 5 ; Erubin 13 b.

nen.« O, dass dies Wort Allen in die Seele dränge, die für Israel die Finsterniss herbeiwünschen, für Israel, dem es aus dem Munde seines Gesetzgebers als sein schönster Erfolg verheissen wurde, dass die Völker rühmen werden: וַיִּקַּע עִם הַכֹּהֵן וַיִּבְרַח הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה (5. Mos. 4, 6) »Weise fürwahr und einsichtsvoll ist dieses grosse Volk«, für Israel, das dazu berufen ist, durch ein weltgeschichtliches Beispiel zu zeigen, dass hingebungsvolle Gottesfurcht und Liebe zur Erkenntniss, Wärme des Herzens und Helle des Geistes bei einander wohnen können! Auf den Blättern der Schöpfungsgeschichte steht es für ewig verzeichnet, wofür wir in dem unversöhnlichen Streite zwischen Licht und Finsterniss uns entscheiden sollen; Israel stellt sich in den Dienst seines Gottes, wenn es lichtragend und lichtverbreitend auftritt, denn bei der Geistesenge, bei der Volksumnachtung, mit der Finsterniss will Gottes Name nicht genannt sein: 1) וְלֹא־יִשָּׁאֵר שֵׁם אֱלֹהִים לַיְלִיָּה וְלֹא־יִשָּׁאֵר שֵׁם אֱלֹהִים לַיְלִיָּה. Nicht mit dem, was unser Volk allein betrifft, sondern mit dem, was Alle berührt, was Alle bewegt, mit den höchsten Fragen, die den Menscheng Geist beschäftigen, beginnt das Buch unserer Lehre, wie eine ewige Mahnung, dass wir dem Geiste leben und alle Kräfte regen sollen in dem Streben nach Erkenntniss, im Ringen nach Wahrheit, der Völker edelstem Wettstreit.

Nie war die Finsterniss unser Theil, so sehr man uns auch dazu verdammen wollte. וְלֹכֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹרֶךְ בְּמוֹשְׁבָתָם (2. Mos. 10, 23) »alle Kinder Israels hatten Licht in ihren Wohnungen«. Wie man die Nähe einer Stadt an dem Lichtschein erkennen kann, den sie zum Abendhimmel emporsendet, so ist selbst im mitternächtlichsten Dunkel der Zeiten Israel an der Lichtspur erkennbar, die seinen Gang durch die Geschichte begleitete. Israel hat die Mahnung seines Sehers beherzigt: לֵךְ עִמִּי בֹא בַּהֲרִיץ וּסְגֵר דַּלְתֶיךָ בְּעֶדְךָ חֲבִי בְּמַעַט רָגַע עַד יַעֲבֹר זַעַם (Jes. 26, 20) »Auf, mein Volk, geh' hinein in deine Kammern und verschliesse deine Thüre hinter dir, verbirg dich einen Augenblick, bis vorüber ist der Ungestüm«. Drinnen in seinen Gottes- und Lehrhäusern, in denen man es der Verkümmern preisgegeben wähnte, sammelte es sich, pflegte und entwickelte die Kraft seines Geistes mit Allem, was gross und schön und menschlich war, und erhielt sich den Zusammenhang mit den grossen Bestrebungen der Menschheit, den man ihm gewaltsam zu rauben versuchte. Wir sind dem Andenken unserer geknechteten Ahnen die Gerechtigkeit schuldig, — und die jüdische Wissenschaft wird von Tag zu Tage sie mehr erfüllen — den Antheil über alle Zweifel festzustellen, den Israel an der Entwicklung des Geistes und der Erkenntniss genommen, die Thatsachen darzulegen, durch die wir thätig und fördernd in den Gang der menschlichen Gesittung eingegriffen haben. שָׁם אֶתֵּן אֶת רוּדִי לְךָ (H. L. 7, 14) »Hier kann ich meine Liebe dir bewähren«, so ruft im Hinblick auf seine Gottes- und seine Lehrhäuser Israel nach einem Worte der

1) Beresch. rabba §. 3. g. F

Alten ¹⁾ Gott, seinem Freunde, zu. Denn wahrlich, nicht minder als durch die Leiden, die es geduldet, hat es durch den Beitrag, den es zur Geistesgeschichte gesteuert, den Namen seines Gottes geheiligt und die Wunder eines Bündnisses bethätigt, das sich des Lichtes seiner Bekenner freut. Wenn alle Thaten des Geistes Achtung heischen, weil sie aus dem Besten sich aufbauen, was dem Menschen ward mitgegeben, was soll man da von einem Schriftthum rühmen, das unter Entbehrungen und Leiden zu Stande gekommen, das Bedrückte ihren Bedrückern, Gepeinigte ihren Peinigern spendeten, das keine Aussicht auf Lohn, sondern die Liebe zur Wahrheit, das nicht die Hoffnung auf Anerkennung, sondern der Drang nach Erkenntniss hervorgetrieben! Wie in dem Spiegel eines Stromes all' die Ufergelände sich malen, an denen seine blitzende Welle vorbeigeglitten, so zeigt unsere Geistesgeschichte die Spuren und Einflüsse all der Völker und Gedankenkreise, mit denen wir in Berührung gekommen. Wie wir das Wasser aller Ströme gefärbt haben mit unserem Blute, wie die Sterne aller Himmelsgegenden geleuchtet haben zu unseren Schmerzen, so haben wir in den Lauten aller Sprachen gedacht und gedichtet, an dem Gedankengute aller Völker uns erfreut und befruchtet. Erstaunt darf Israel ausrufen, wenn es die Schaar der Edlen überblickt, die in der Nacht seines Druckes dem Lichte des Geistes sich geweiht haben: *מי ילד לי את אלה ואני שבולה וגלמודה* (Jes. 49, 21) »Wer hat alle diese mir geboren, da ich verlassen und vereinsamt war«? Wie sollten sie uns nicht die Erkenntniss werth und theuer erscheinen lassen, da wir die grössten, die besten, die heiligsten Söhne unseres Volkes in ihnen verehren müssen! Sind nicht unsere Zierden, in deren Lichte die Völker gewandelt sind, dieselben, die als treue Fortsetzer und Stammhalter unseres Bundes unvergänglichen Nachruhm sich erworben haben? Ergiessen wir nicht unsere Seele in den Liedern und Gebeten der Herrlichen, die auch in fremden Zungen gedichtet haben, blicken wir nicht als auf die Meister unserer Lehre auf die Männer, die auch in der Wissenschaft der Völker als ewige Sterne glänzen?

כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאמים ועליך ירה יי' וכבודו עליך יראה (Jes. 60. 2) »Siehe, Finsterniss deckte die Erde und düsteres Gewölk die Nationen, über dir aber erstrahlte der Ewige und seine Herrlichkeit ward über dir sichtbar«. Licht und Erkenntniss sollen das Wahrzeichen sein, dass Gott noch in unserer Mitte waltet! Wie sollten wir die Liebe zum Wissen, die wir in Noth und Gefahren gehegt haben und hochgehalten, aufgeben und in Geistesnacht zurücksinken in einer Zeit, da das Vaterland uns aufgenommen hat als seine Kinder, da wir zu lohnen haben, wo wir einst nur spenden durften. Unseres Berufes, Licht zu verbreiten, gilt es mehr als je heute eingedenk zu sein, wo wir als vollbürtiges Glied eingetreten sind in die menschliche Gesellschaft, wo der Staat auf uns rechnet, wo wir als Brüder theilnehmen

¹⁾ Erubin 21. b.

dürfen an den Bestrebungen unserer Mitbürger. Hüten wir uns, den verhängnissvollen Irrthum zu unterstützen, als könnte die Hingebung für das Allgemeine nicht neben der Treue für die angestammte Besonderheit bestehen, als klaffte ein unversöhnlicher Widerspruch zwischen Gesittung und Judenthum. Für ewige Zeiten hat das alte Seherwort die Verbindung geheiligt, in der wir Bundestreue und Erleuchtung zugleich bewahren sollen. Jener Geist der Vereinigung warmer jüdischer Gesinnung und rastloser Liebe zur Erkenntniss soll darum in diesem Hause herrschen, damit Männer aus ihm hervorgehen, die Zeugnis und Muster dafür sein werden, wie man ein Jude sein kann, dem das Bündnis seines Volkes unverletzlich, die Quellen seiner Lehre heilig sind, zugleich aber ein Mensch, der für die Grösse seiner Zeit ein Verständniss, von den Aufgaben der Menschheit ein Bewusstsein hat. Wenn wir die Treue wahren und dem Lichte leben, dann wird mit jeder Würde, die seine Söhne erlangen, das Judenthum emporsteigen, in jeder That, die sie leisten, Gottes Name verherrlicht sein. Dann wird, wo man den jüdischen Geist rühmt, die Treue nicht das Haupt verhüllen müssen und das Licht nicht zurückweichen, wo man Gottes Bündnis heiligt und bewahrt, dann erst helfen wir die Zeit herbeibringen, von der unser Seher geweissagt: **וְנֹדַע בְּנֹיִם זֵרָעִים** : **וְצִאצְאֵיהֶם בְּתוֹךְ הָעַמִּים כֹּל הַזֵּאֵהִם יִכְרֹם כִּי הֵם זֵרָע בְּרֶךְ** " (Jes. 61, 69) »Dann wird wahrhaft unter den Völkern gekannt ihr Same und ihre Nachkommenschaft unter den Nationen; wer sie sehen wird, muss anerkennen, dass es Sprossen sind, die Gott gesegnet hat«. Amen!

Zu dir aber, Ewiger, Schöpfer des Bundes und Urquell des Lichtes, wenden wir uns heute im Gebete, das du segnend deine Vaterhand breitest über dieses Haus, das zur Heiligung deines Namens und zum Preise deiner Lehre ist aufgerichtet. Nimm es in deine Obhut, dass es dem Lande zum Heile gereiche und den Frieden mehre unter deinen Kindern. Lasse in ihm wachsen die Erkenntniss und blühen die Liebe für deine Wahrheit, stärke die Lehrer, erleuchte die Schüler und giesse herab auf dein Volk den Geist der Einsicht und der Gottesfurcht. Blicke in Gnade herab auf diese Stätte, dass nicht Gedrückte und Beladene, sondern Beglückte und Freudige in ihr erscheinen vor deinem Angesicht, beglückt in deinem Dienste und freudig ob deiner Erkenntniss. Segne den erlauchten Urheber dieses Hauses, unseren glorreichen König und Schirmer, segne die Räte seiner Krone, segne die Männer, die dieses Werk haben fördern helfen, sowie Alle, die zu seiner Feier sich hier versammelt haben, segne diese Gemeinde, diese Zierde Israels, ihre Leiter und Lehrer, ihr Führer und Förderer, verleihe Segen dem Lande, Segen dieser Stadt, Heil und Frieden deinem Volke! Amen!

III.

A külföld részvété.

1. A n g l i a.

London.

Anglo-Jewish Association.

H o c h g e e h r t e r H e r r !

Von Seiten des Verwaltungs-Comité's habe ich die Ehre, Ihnen für die äusserst zuvorkommende Einladung zur Eröffnungsfeier der Landes-Rabbinerschule den wärmsten Dank auszusprechen.

Die Anglo-Jewish Association, welche auf Grund ihrer rein philanthropischen Aufgabe weder politischen noch sonstigen Parteiungen angehört, würdigt im vollen Masse ein jedes Streben, das darauf hinzielt, dem Judenthum seine Errungenschaften zur Veredlung seiner Anhänger und zum Gedeihen der allgemeinen Wohlfahrt zu sichern. Es gewährt auch der Anglo-Jewish Association eine wahre Genugthuung, wenn sich bei epochemachenden Ereignissen die Thatsache herausstellt, dass ein inniges und loyales Bruderband die gesamte Judenheit treu und fest vereinigt, ohne dass die Abgrenzungen von Ländern und Meeren dieser Solidarität irgend einen Eintrag thun.

Geistig beschickt wird Ihre festliche Versammlung wohl von Vielen unserer hiesigen Mitglieder; Allen aber ist eine persönliche Betheiligung durch die allzugrosse Ferne, besonders in dieser Jahreszeit benommen.

Unter diesen Umständen werden Sie, hochgeehrter Herr, ersucht, unserer Gesellschaft die Anzeige machen zu wollen, dass sie es übernehmen, den Präsidenten, Herrn Baron Henry von Worms und die Körperschaft der Anglo-Jewish Association bei der Inaugural-Feier zu vertreten.

Mit Versicherung der gebührenden Hochachtung, die hier im Namen der Comité-Mitglieder ausgedrückt wird.

L o n d o n, den 19. September 1877.

Ihr ergebener

A. Löwy, Schriftführer.

2. A u s z t r i a.

Bécs.

Vorstand der israel. Cultusgemeinde in Wien.

H o c h z u v e r e h r e n d e r H e r r P r ä s i d e n t !

In Erwiederung Ihrer geehrten, an den Vorstand der hiesigen isr. Cultusgemeinde ergangenen Einladung zu der am 4. Oktober d. J.

stattfindenden feierlichen Eröffnung der Landes-Rabbinerschule in Pest, habe ich die Ehre mitzutheilen, dass zwei Vorstandsmitglieder sich an dem festgesetzten Tage als Deputirte der hiesigen Cultusgemeinde einfinden werden.

Es sei mir gestattet, den Anlass zu benützen, um selbst Sie zu einem Feste zu beglückwünschen, welches einen Moment feiert, der nicht allein in der Entwicklungsgeschichte Ihrer grossen Gemeinde, vielmehr in der noch grösseren des Judenthumes für alle Zeit historisch bleiben wird.

Mit ausgezeichnete Hochachtung habe ich die Ehre zu zeichnen
W i e n, 25. September, 1877.

Dr. L. A. Frankl.

*

Vorstand der israel. Cultusgemeinde in Wien.

H o c h g e e h r t e s P r ä s i d i u m !

In Nachhange zum Schreiben vom 25. v. M. und auf Ihren geschätzten Wunsch, habe ich die Ehre, namens des Vorstandes der hiesigen israelitischen Cultusgemeinde mitzutheilen, dass die beiden Vorstandsmitglieder Herr Dr. Leopold Kompert und Emanuel Baumgarten als Deputirte zur feierlichen Eröffnung des Theologen-Seminars erscheinen werden. Den beiden Genannten schliessen sich, die Deputation ergänzend, noch an, die Prediger Herr Dr. Adolf Jellinek und Dr. Moritz Güdemann.

Die Herren werden am 3. d. Abends mit dem Eilzuge der Staatsbahn in Pest eintreffen.

Mit vorzüglicher Hochachtung ergeben

W i e n, den 2. October 1877.

Frankl, Secretär.

*

Israelitische Allianz zu Wien.

L ö b l i c h e s P r ä s i d i u m d e r i s r. L a n d e s k a n z l e i i n
B u d a p e s t.

Der Vorstand der »Israelitischen Allianz zu Wien« hat mit aufrichtiger Befriedigung von der erfreulichen Thatsache Kenntniss genommen, dass die Eröffnung der von Ihnen mit so viel bewunderungswürdiger Ausdauer erstrittenen Landes-Rabbinerschule unmittelbar bevorsteht.

Zu diesem glänzenden Resultate vieljähriger Thätigkeit beehrt sich der Vorstand, Sie in herzlichster Weise zu beglückwünschen, nicht verkennend, dass die durch Sie gegründete Anstalt ein mächtiger Hebel sein wird zur Förderung der auf unsere Fahne geschriebenen Ziele der Hebung und Ehre des Judenthums.

Wenn gleichwohl die »Israelitische Allianz« zum lebhaften Bedauern des Vorstandes bei diesem erhebenden Feste nicht vertreten sein wird, so liegt dies keineswegs daran, dass dem Vorstande das Verständniss von der Bedeutung Ihrer Feier abginge, sondern an der in diesem Momente durch Abwesenheit einer Anzahl von Vorstandsmitgliedern unmöglichen Einberufung einer Sitzung, ferner daran, dass diejenigen der anwesenden Vorstandsmitglieder, welche einzig und allein in der Lage wären, zu unserer Vertretung bei Ihrem Feste zu erscheinen, sich dieser Mission bereits im Namen der hiesigen Cultusgemeinde unterzogen haben.

Mit den besten Wünschen für das Gedeihen der von Ihnen ins Leben gerufenen Anstalt, bittet der Vorstand, den Ausdruck seiner vorzüglichen Hochachtung zu genehmigen.

Im Auftrage des Präsidiums:

W i e n, den 2. Oktober 1877.

Der Secretär der isr. Allianz zu Wien:
Dr. A. Weiss.

Bécs-Fünfhaus.

W o h l l ö b l i c h e s P r ä s i d i u m !

Innigst dankend für die hochehrende Einladung zu der am 4. d. M. stattfindenden Eröffnungsfeier der in Budapest errichteten Landes-Rabbinerschule, wäre es dem in Hochachtung Gefertigten eine Seelenfreude gewesen, dieser echt jüdischen Nationalfeier anwohnen zu können, wenn nicht leider ein bedenklicher Krankheitsfall in seinem Hause zu seinem tiefsten Bedauern ihn davon zurückhielte.

Sei es jedoch dem ergebenst Gefertigten gestattet, seinen aufrichtigst gefühlten Wünschen hier schriftlichen Ausdruck zu geben. Möge diese langersehnte und unter schweren Geburtswehen an's Licht getretene Lehranstalt jüdisches Leben und Wissen und Denken und Wirken aufs kräftigste fördern, so dass die hier gestreuten Lichtsaaten den Namen und die Lehre des Judenthums nach den weitesten Richtungen hin verherrlichend, wundervolle Früchte zeitigen! Mögen aber auch die edlen, thatbegeisterten Männer, die durch jahrelange Kämpfe und Vereitlungsversuche sich nicht beirren lassend, nicht ruhten, bis endlich das grosse Werk ihre schweren Mühen krönte, an der Zeitigung dieser herrlichen Früchte lange Reihen voll glücklicher Jahre sich erfreuen!

Mit der Versicherung unbegrenzter Verehrung zeichnet

F ü n f h a u s, 1. October 1877.

Dr. Ad. Schmiedl.

Brünn.

Israelitischer Cultusvorstand in Brünn.

Wir gratuliren zum denkwürdigen Ereignisse der Seminar-Eröffnung. Wir hoffen, dass die Anstalt eine feste Burg begeisterter Glaubens-

treue, eine Pflanzstätte freier Forschung, ein Segensquell für Vaterland und ganz Israel sein werde. »Vivat! Crescat! Floreat!«

(Telegramm.)

Gomperz Oppenheim, Cultusvorstand.

*

Ihrer ehrenden Einladung nachzukommen verhindert, feiere ich im Geiste mit Ihnen die Eröffnung des Seminars, das ein leitender Mittelpunkt werde für jüdische Wissenschaft, für die Glaubenstreue, edle Entfaltung jüdischen Gemeindewesens.

(Telegramm.)

Dr. Placzek, Rabbiner.

Czernovitz.

Der Präses der isr. Cultusgemeinde in Czernowitz.

Hoherfreut über die heutige epochemachende Eröffnung dortiger Landes-Rabbinerschule, bringt die Cultusvertretung aus dem äussersten Osten der Monarchie ihre wärmsten Glückwünsche zur Gründung und für das Gedeihen dieser Hochwacht jüdischer Wissenschaft und Aufklärung dar. Mögen die Früchte dieser Rabbinerschule dem gesammten Judenthume zu Ruhm und zur Ehre gereichen und ein wahrhaft auserwähltes Werk für alle Zeiten bleiben.

(Telegramm.)

*Der Präses der Czernowitzer israelitischen
Cultusgemeinde.*

Krakó.

Der Vorstand der isr. Gemeinde in Krakau.

Mit der wärmsten Theilnahme sendet zu der erhebenden Eröffnungsfeier der dortigen Landes-Rabbinerschule die herzlichsten Glückwünsche nebst dem Ausdrucke der Hoffnung, dass das neue Institut Segen und Heil bringe dem Judenthume und dem gemeinsamen Vaterlande.

(Telegramm.)

Der Vorstand der Krakauer Israeliten-Gemeinde.

Lemberg.

Der Vorstand der isr. Cultusgemeinde in Lemberg.

Auf Ihre geschätzte Einladung zur Theilnahme an der feierlichen Eröffnung der Landes-Rabbinerschule beehren wir uns zu erwiedern, dass wir zu unserer Vertretung bei dieser Feier die Herren Moritz Gottlieb, Felix Mintz und Elias Semis, welche Mitglieder unserer Cultusgemeinde sind, ermächtigt haben.

Wir gratuliren Ihnen bestens zur Feier der Eröffnung eines so hochwichtigen Institutes, und drücken wir den Wunsch aus, dass das-

selbe einen gedeihlichen Fortschritt im Judenthume anbahnen und kräftigen möge.

Es zeichnet mit vorzüglicher Hochachtung

L e m b e r g, den 25. September 1877.

Der Vorstand der israelit. Cultusgemeinde.

*

Verein Schomer Israel, Lemberg.

Hochlöbliches Präsidium!

Für Ihre freundliche und so schmeichelhafte Einladung zur Eröffnung der Landes-Rabbinerschule in Pest sagen wir Ihnen unseren verbindlichsten Dank.

Wichtige hiesige Gemeindeangelegenheiten absorbiren für den Augenblick derart die Thätigkeit unseres Vereins-Ausschusses, dass wir leider nicht in der Lage waren Vertreter zu delegiren.

Doch auch aus der Ferne bringen wir Ihnen unsere herzlichsten Glückwünsche zur Eröffnung dieses hochwichtigen Institutes. Möge dasselbe zum Heile und Nutzen des gesammten Judenthums wachsen, blühen und gedeihen.

Mit diesen Wünschen und dem Ausdrücke der vorzüglichen Hochachtung haben wir die Ehre zu zeichnen:

L e m b e r g, am 2. October 1877.

Für den Ausschuss des Vereins »Schomer Israel« :

Dr. Emil Bek, Vorsitzender.

Wilhelm Krakauer, Schriftführer.

Prága.

Israelit. Cultusgemeinde-Repräsentanz zu Prag.

An ein hohes Präsidium der isr. Landes-Canzlei
B u d a p e s t.

Mit hoher Genugthuung hat uns die Nachricht erfüllt, welche Sie die besondere Freundlichkeit hatten uns in Ihrer verehrten Zuschrift vom 6. September l. J. mitzutheilen, dass die so lange projectirte kön. ungarische Landes-Rabbinerschule trotz aller Hindernisse nunmehr ihre Verwirklichung erreicht hat und deren Eröffnung in den nächsten Tagen bevorsteht.

Wenn auch nicht persönlich, so nehmen wir doch im Geiste den innigsten und regsten Antheil an dem Eröffnungsfeste, das Sie mit Recht feiern.

Wir haben es jederzeit als eine heilige Pflicht erachtet, wissbegierigen jüdischen Jünglingen Gelegenheit zur weiteren Ausbildung in der jüdischen theologischen Wissenschaft zu geben und hatten in unserer Gemeinde gar oft die freudige Genugthuung, dass viele Jünglinge aus Ungarn in unserer Mitte reiche Wissensschätze sammelten und

sich so für den heiligen Beruf des Lehrens und Wirkens zum Heile des Judenthums vorbereiteten.

So begrüßen wir denn die Eröffnung der Rabbinerschule als eine bedeutungsvolle hochwichtige Angelegenheit, nicht nur für die Glaubensbrüder in Ungarn, sondern auch für die gesammte Judenheit der ganzen österreichisch-ungarischen Monarchie.

Ihre neubegründete Rabbinerschule wird zuversichtlich nicht nur zunächst als Landes-Lehranstalt zum Nutzen und Frommen der ungarischen Glaubensbrüder wirken, sie wird auch ihre segensreiche Wirksamkeit als Stätte für jüdische Wissenschaft bethätigen und ihre geistigen Lichtstrahlen weit hinaus über die Grenzen Ungarns tragen, und so sich als eine wahre Hochschule für Leben und Lehre im Judenthume erweisen.

Das walte Gott!

In dieser freudigen Erwartung bringen wir Ihnen unsere wärmsten Glückwünsche dar.

Die Repräsentanz der isr. Cultusgemeinde Prags.

*

Hoch geehrte Herren!

Indem ich Ihnen für die freundliche Einladung zur Eröffnung des Rabbiner-Seminars verbindlichst danke, gratulire ich Ihnen von Herzen zur glücklichen Zustandbringung dieser erspriessliches Wirken verheissenden Anstalt! Ich bedauere nur, dass meine Amtspflichten mir nicht gestatten, der freundlichen Einladung nachzukommen. Doch dürfen Sie versichert sein, dass ich das Wachsen und Gedeihen der Anstalt stets mit regem Interesse und warmer Theilnahme begleiten werde.

Prag, den 1. October 1877.

In ausgezeichnetener Hochachtung
ganz ergebenster

Prof. Dr. S. F. Kaempff.

Trieszt.

Comunità Israelitica in Trieste.

Wohllobliches Präsidium!

Mit Ihrer gütigen Einladung beehrt, der feierlichen Eröffnung Ihrer Landes-Rabbinerschule als Vertreter der hiesigen israelitischen Genossenschaft beizuwohnen, bitten wir Sie vor Allem unseren aufrichtigsten Dank anzunehmen.

Wenn es uns jedoch nicht möglich ist bei der feierlichen Ceremonie persönlich zu erscheinen, so wollen wir mit dem Herzen anwesend sein, indem wir dem neuerrichteten Institute und der dortigen israelitischen

Gemeinde für deren zukünftiges Gedeihen unsere besten Wünsche aussprechen.

T r i e s t, den 1. October 1877.

Mit vollster Achtung Ihre ganz ergebenen die Vorstände
der israelitischen Gemeinde:

Emrio Salem.

Leop. Bernbenner.

3. B e l g i u m.

Brüssel.

Grand Rabbinat de Belgique.

Monsieur le Président!

J'ai reçu votre honorée lettre du 4 courant, et vous remercie bien vivement de l'honneur que vous me faites en m'invitant à assister à la fête d'inauguration de votre école rabbinique.

J'apprécie d'autant plus une si flatteuse attention, que vraiment je ne me sens pas de titre sérieux à une telle faveur.

En vous adressant mes remerciements, j'ai le regret de devoir vous présenter mes excuses; il m'est absolument impossible de quitter Bruxelles en ce moment. De graves et nombreuses affaires dans lesquelles les intérêts de notre culte sont engagés, ne me permettent pas de m'éloigner.

Si je ne suis pas des vôtres en personne, je n'en applaudis pas moins à votre succès, prix si légitime de vos longs efforts, et fais des vœux ardents pour que l'institution fondée par vous devienne une source féconde de science et de progrès en Israël.

Recevez, Monsieur le Président, l'expression de mes sentiments distingués.

B r u x e l l e s, le 19 septembre 1877.

Le Grand Rabbin de Belgique:

E. Aristide Astruc.

4. D á n i a.

Kopenhága.

Späte Jahreszeit, hohes Alter verbietet mir die Reise. Deshalb Glückwunsch. Die Rabbinerschule möge durch echt jüdisch wissenschaftlich theologisches Studium eine gottesgesegnete Stelle für »tóra schebiksaf ubalpe« werden.

K o p e n h a g e n.

(Telegramm.)

Prof. Wolff, Oberrabbiner.

5. Francziaország.

Páris.

Comité du Séminaire Israélite.

Messieurs et honorés Coreligionnaires.

Nous avons reçu la lettre d'invitation que vous nous avez fait l'honneur de nous adresser, nous avons été profondément touchés de cette délicate attention, et nous vous en remercions avec effusion.

Tout ce qui se fait, en quelque lieu que ce soit, dans l'intérêt du Judaïsme, est accueilli avec bonheur par tous les coeurs israélites, et certes, il n'y a rien qui puissent lui être plus utile que la pensée que Dieu vous a permis de réaliser, et que vous poursuivez depuis si longtemps avec tant d'énergie!

Former des pasteurs instruits et éclairés, capable de faire connaître et aimer la religion, c'est une oeuvre des plus pieuses, c'est travailler à la gloire et à l'honneur de notre vieille foi, qui forme, entre tous ses adhérents, un lien, qui n'a jamais pu et qui ne pourra jamais être brisé!

Nous aurions été heureux, Messieurs, d'assister à l'ouverture de cette belle institution, mais l'éloignement et les occupations de chacun de nous ne nous le permettait pas. Quoi qu'il en soit, nous serons avec vous, le 4 octobre, par le coeur et par la pensée, et nous ferons toujours des vœux pour le succès d'une oeuvre, soeur de la nôtre et poursuivant le même but que la nôtre!

Que le Dieu d'Israel veille sur elle et la couvre de ses bénédictions, qui, seules, fécondent les entreprises humaines.

Veillez agréer, Messieurs, l'expression de nos sentiments d'estime, de fraternité et d'affectueux devouement.

P a r i s, le 28 septembre 1877.

Le Directeur du Séminaire : Le grand rabbin du Consistoire central des israélites de France, Président du Comité du Séminaire israélite :

J. Trénel, Grand Rabbin.

Isidor, Grand Rabbin.

*

Alliance Israélite Universelle.

Monsieur le Président!

Au reçu de votre lettre du 6 septembre, par laquelle vous nous faisiez l'honneur de nous inviter à l'inauguration du Séminaire rabbinique de Pest, nous avons prié MM. Schönberg et Spitzer,

membres du Comité local de l'Alliance, et notre collègue M. Ign. Barnay, qui ont accepté cette mission, d'assister à cette solennité en qualité de délégués du Comité Central.

Par un concours de circonstances dû au surcroît d'occupations que nous donne la situation de nos coreligionnaires en Turquie, votre lettre n'a pas été inscrite dans le registre d'entrée et par suite, la réponse qu'elle appelait n'a pas été faite en temps utile. Très contrariés de cette omission, dont nous vous exprimons tous nos regrets, et que nous vous prions d'excuser, nous vous remercions d'avoir eu la pensée de nous convier à cette cérémonie et vous offrons l'expression sincère de nos vœux pour la prospérité du Séminaire rabbinique de Pest et de toutes les institutions israélites de Hongrie.

Agréez, Monsieur le Président, l'assurance de notre haute considération.

Paris, le 4. octobre 1877.

Pour le Comité Central

Isidore Loeb.

Mr. Crémieux répondra directement à la lettre qu'il a reçue.

Nizza.

Le rabbin consistorial au ressort de Nice.

Monsieur le Président de l'Isr. Landeskanzlei Budapest.

Monsieur le Président!

Par votre lettre en date du 12 de ce mois, vous me faites l'honneur de m'annoncer l'ouverture prochaine de l'école rabbinique de Budapest et de m'inviter à assister à cette solennité.

Je suis très flatté, Monsieur, de cette marque de déférence et je fais les vœux les plus sincères pour le succès et la prospérité de cette pieuse institution tant désirée. Que Dieu bénisse vos généreux efforts et vous permette d'en recueillir, dans un avenir peu éloigné les fruits. Nous suivrons avec la plus sérieuse attention l'ère nouvelle qui s'ouvre pour les israélites de Budapest et qui sera la garantie de la vraie piété des fidèles,

Agréez, Monsieur le Président, l'assurance de ma haute considération.

Nice, le 19. septembre 1877.

Le Rabbin Netter.

6. Németszág.

Berlin.

Hochschule für die Wissenschaft des Judenthums in Berlin.

Wohllöbliches Präsidium der isr. Landeskanzlei in Budapest.

Ihre verehrliche Zuschrift vom 5. d. M. ist uns am 11. desselben Monats zugegangen. Wir haben die Benachrichtigung von der bevor-

stehenden Eröffnung Ihrer Rabbinerschule mit freudiger Genugthuung entgegengenommen und erlauben uns, Ihrer sehr freundlichen Einladung folgend, den Unterzeichneten als unseren Delegirten zu dieser Feierlichkeit zu bezeichnen, wie Ihnen schon telegraphisch angezeigt worden. Derselbe gedenkt am 2. October Abends in Budapest einzutreffen.

Wir empfehlen uns Ihnen in Hochachtung und Verehrung.

Berlin, den 26. September 1877.

Das Lehrercollegium der Hochschule für die
Wissenschaft des Judenthums:

Dr. D. Cassel, Vorsitzender.

*

An das Präsidium der israelitischen Landeskanzlei
in Budapest.

Hochzuehrende Herren!

Ihr vorgestern eingegangenes geehrtes Schreiben vom 5. d. M. erfreut mich sehr. Der Sieg wird dem Fortschritte bleiben, trotz Bannstrahlen der Finsterlinge. Wäre Budapest eine Stunde von Berlin, würde ich Ihrer gütigen Einladung Folge leisten. So muss ich mich begnügen am Eröffnungstage der Anstalt in der Ferne Ihrer zu gedenken.

Mit grosser Hochachtung verharre ich ergebenst

Berlin, den 10. September 1877.

Zunz.

Bonn.

An das verehrl. Präsidium der isr. Landeskanzlei
zu Budapest.

Die ehrenvolle und freundliche Einladung zu der am 4. October d. J. stattfindenden Eröffnung der Landes-Rabbinerschule verpflichtet mich zu innigem Danke. Mit Recht setzen Sie bei mir das wärmste Interesse an dieser neuen Lehranstalt, deren Errichtung und Erblühen voraus. Sie sichert dem ungarischen Judenthume die besten Aussichten, umso mehr aber auch den Männern, die um sie so schwere Kämpfe bestanden, den bleibenden Dank zukünftiger Geschlechter. Leider verbietet mir mein Gesundheitszustand eine so weite Reise, die ich um so lieber unternommen hätte, da ich auch das Glück gehabt, die Berliner Hochschule für die Wissenschaft des Judenthums einzuweihen. So gestatten Sie mir, verehrliches Präsidium, den Ausdruck der lebhaften Wünsche, die ich für die neue Anstalt hege. Möge sie unter dem Schutze Gottes rasch emporwachsen, sich immer mehr entwickeln und zu herrlicher Blüthe gedeihen, deren Früchte ferne Zeiten noch geniessen. Es war das Glück Israels, dass zu aller Zeit die rechten Männer erstanden, welche den Geist und das Bedürfniss ihrer Epoche zu erfassen

sen und mit Energie zu befriedigen verstanden. Dies bewährte und bewähre sich immerfort an der Landes-Rabbinerschule, auf welche auch ich den Segen Gottes herabflehe.

Mit hochachtungsvoller Ergebenheit
Bonn, den 24. September 1877.

Dr. Ludwig Philippson.

Boroszló.

Jüdisch-theologisches Seminar in Breslau.

Dem Wohlloblichen Präsidium der israelitischen
Landeskanzlei

beehre ich mich auf die geschätzte Zuschrift vom 20. d. M. ergebenst zu erwiedern, dass die Herren Professor Graetz und Dr. Rosin am 3. October in Budapest einzutreffen gedenken, die Stunde der Ankunft telegraphisch anzeigen werden.

Breslau, den 24. September 1877.

Hochachtungsvoll

Dr. L. Lazarus,
Director des jüdisch-theol. Seminars.

Drezda.

Hochgeehrtes Präsidium!

Indem der ergebenst Unterzeichnete dem hochgeehrten Präsidium für die Einladung zur Eröffnungsfeier der Landesrabbinerschule seinen besten Dank ausspricht, gestattet er sich, seine aufrichtige freudige Theilnahme an dem endlichen Gelingen dieses, nicht nur für das ungarische Israel, sondern auch für das Judenthum überhaupt hochbedeutenden und verdienstlichen Werkes kund zu geben und seinen innigen Glückwunsch dazu zu bringen.

Bin ich auch zu meinem Bedauern nicht in der Lage, der sehr geehrten Einladung Folge zu leisten, so begleite ich doch dieses Fest mit dem innigen Gebete, dass der Herr diesem grossen Werke Segen und Gedeihen gebe, und dass dessen schöne Früchte für das Gedeihen des Judenthums und seiner Wissenschaft die grossen Mühen und Opfer der edlen Gründer und Förderer reich belohnen mögen!

Genehmigen Sie die Versicherung der ausgezeichneten Hochachtung Ihres ergebenen

Dresden, den 26. September 1877.

Dr. W. Landau, Oberrabbiner.

Magdeburg.

Hochgeehrtes Präsidium der isr. Landeskanzlei zu Budapest.

Der mir durch Sie gewordenen ehrenvollen Einladung, der Eröffnungsfeier der Landes-Rabbinerschule am 4. d. M. beizuwohnen, bin ich zu meinem tiefsten Bedauern durch unaufschiebbare amtliche Geschäfte

Folge zu geben behindert. Empfangen Sie darum neben dem schriftlichen Ausdruck meines freudigen Dankes auch die herzlichsten Glückwünsche zu dem nicht allein für die fortschreitende Entwicklung des jüdisch-wissenschaftlichen Lebens in Ihrem Vaterlande, sondern für die Geschichte des Judenthums überhaupt hochbedeutungsvollen Ereigniss, auf welches jeder wahre Freund einer wissenschaftlichen Erfassung des Judenthums mit freudig erregtem Herzen theilnahmsvoll hinblickt.

Möge die neue Rabbinerschule unter der altbewährten Devise:

יפה תורה עם דרך ארץ

»Schön ist die Verbindung des Religionsstudiums mit universeller wissenschaftlicher Durchbildung!« sich segensreich entwickeln, möge sie eine Pflanzstätte mehr für die ernste wissenschaftliche Erforschung des Judenthums, sowie echter Religiösität, ein nimmer versiegender Quell reichen Segens, der zunächst über die israelitischen Gemeinden Ungarns sich ergiesse, werden. Gott segne die Leiter dieser Anstalt und ihr edles, gemeinnütziges Streben, er segne das hochverehrte Lehrercollegium, dass es ihm gelinge, das erhabene Ziel, das der Anstalt gesteckt ist, in freudigem geistigem Schaffen zu erreichen, er segne die Jünger der Anstalt, dass sie ihr zur Ehre, der Wissenschaft zur Zierde, dem Vaterlande zum Segen gereichen.

Magdeburg, den 1. October 1877.

Mit dem Ausdrucke aufrichtigster Hochachtung eines wohlwolllichen Präsidiums ergebenster

Dr. M. Rahmer,

Rabbiner der Synagogen-Gemeinde in Magdeburg.

München.

An das verehrliche Präsidium der isr. ungarischen Landeskanzlei
Budapest.

Dem verehrlichen Präsidium!

Der israelitischen Landeskanzlei spreche ich für die auszeichnende Einladung zur Eröffnungsfeier des Landes-Rabbinerseminars, mit welcher ich beehrt wurde, meinen verbindlichsten Dank aus. Durch amtliche Abhaltungen zu meinem Bedauern genöthigt, der bevorstehenden Feier fernzubleiben, begrüesse ich dieselbe mit der lebhaftesten Freude und begleite sie mit den innigsten Glück- und Segenswünschen. Die glückliche Vereinigung ausgezeichnete Lehrkräfte, die an der neuen Anstalt zu wirken berufen sind, begründet die zuversichtliche Erwartung, dass das Verständniss für die hohe Bedeutung des zu eröffnenden Rabbinerseminars sich rasch selbst in die bisher widerstrebenden Kreise Bahn brechen wird, dass die jüngste jüdisch-theologische Anstalt mit ihren älteren Schwesteranstalten bald gleichen Schritt halten und dereinst zahlreiche befähigte und gesinnungsvolle Schüler entsenden wird, die, ausgerüstet mit gediegenen Kenntnissen und dem klaren

Verständnisse für die Aufgabe des Judenthums der Gegenwart, den israelitischen Gemeinden meines theuern Heimathlandes die Segnungen wahrer Gottesfurcht, harmonischer Bildung und edlerer Gesittung zuführen werden. Gottes Segen walte über der vielverheissenden Lehrstätte, ihren Lehrern und Schülern, ihren Freunden und Förderern!

München, den 24. September 1877.

Mit ausgezeichnete Hochachtung und Ergebenheit

Dr. Joseph Perles, Rabbiner.

7. Oroszország.

Szt.-Pétervár.

Verein für Verbreitung der Civilisation und Aufklärung der Juden
in Russland zu St. Petersburg.

An ein verehrtes Präsidium der israelitischen
Landeskanzlei zu Budapest.

Die Nachricht von der endlich erzielten Gründung der Landes-Rabbinerschule in Ungarn und der am 4. October bevorstehenden Eröffnung derselben wurde, als Botschaft eines neuen Erfolges unserer Glaubensgenossen im Kampfe um Cultur und Aufklärung, von uns mit inniger Freude begrüsst. Dergleichen Ereignisse bilden folgeschwere Momente in der Entwicklungsgeschichte unserer Nation und müssen, wo sie auch zu Tage treten, als Gemeingut und nationale Errungenschaft betrachtet werden und die lebhafteste Theilnahme des gesammten Judenthums erregen. Mit grösster Bereitwilligkeit würden wir uns daher, der freundlichen Einladung eines hochverehrten Präsidiums Folge leistend, bei der bevorstehenden Feierlichkeit durch einen Delegirten vertreten lassen, aber zu unserem grössten Bedauern sehen wir uns durch die gegenwärtige Abwesenheit der meisten Mitglieder unseres Comités und die obwaltenden misslichen Verhältnisse daran gehindert. Uns bleibt daher nichts übrig, als einem verehrten Präsidium für seine uns ehrende Aufforderung herzlich dankend, unseren ungarischen Glaubens- und Gesinnungsbrüdern bei Gelegenheit dieses eminenten Erfolges den wärmsten Brudergruss zu senden und der ins Leben tretenden Anstalt zur Ehre Israels und zur Förderung seiner Wissenschaft in unserem Namen und im Namen aller gutgesinnten Glaubensgenossen Russlands das beste Gelingen und Gedeihen zu wünschen.

Genehmigen Sie die Versicherung der aufrichtigsten Hochachtung, mit der wir zu verharren die Ehre haben.

St.-Petersburg, den 25. September 1877.

Eines hochverehrten Präsidiums ganz ergebene

*Dr. A. Harkavy, Em. Banek,
Mitglieder des Comités.
L. Gordon, Secretär.*

8. Svédország.

Stockholm.

Dr. L. Lewysohn, Rabbiner der isr. Gemeinde zu Stockholm.

An das verehrliche Präsidium der israelitischen
Landeskanzlei zu Budapest.

Mit der innigsten und freudigsten Theilnahme erfüllte mich die Nachricht, dass Ihr jahrelanges Streben endlich mit erwünschtem Erfolg gekrönt wurde. Sie haben der jüdischen Wissenschaft eine würdige Stätte gegründet, und jene ist, nächst Israels Lehre, das heiligste Kleinod, das wir Alle für Gegenwart und Zukunft zu schützen und zu bewahren suchen müssen. Gott segne Ihr Unternehmen! Möge die Anstalt, die Sie am 4. k. M. eröffnen, zunächst zum Ruhme und Segen unserer ungarischen Glaubensgenossen und alsdann zum Heile und zum Wohle ganz Israels gereichen!

Ich bin freilich durch die allzuweite Entfernung gehindert persönlich an dem schönen Feste theilzunehmen, aber ich werde im Geiste an der Feier mich betheiligen und bete zu unserem himmlischen Vater :

יהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידיו בונה עלינו ומעשה ידיו בונה

Mit herzlichem Dank für Ihre freundliche Einladung vom 14. d. zeichnet mit Hochachtung eines verehrlichen Präsidium der israelitischen Landeskanzlei zu Budapest ergebenster

Stockholm, den 24. September 1877.

Dr. L. Lewysohn,
Rabbiner der isr. Gemeinde zu Stockholm

IV.

Az ország részvéte.

1. Főiskolák.

Debreczeni ref. főtanoda.

Tekintetes G é r e s y K á l m á n főiskolai tanár Urnak.

Folyó évi október hó 1-én tartott közös tanári gyűlésünk elhatározta, miszerint a magyar honi izraeliták központi irodája által főtanodánkhoz küldött meghívás folytán részt óhajt venni a folyó évi október hó 4-én tartandó ünnepélyen, melyen a budapesti országos rabbiképző intézet megnyittatik.

Ez elhatározás folytán a Tekintetes Urat választotta főtanodánk képviselőjeül, s megbizta : Sziveskedjék élő szóval is kijelenteni, miszerint főtanodánk hazafias örömmel van eltelve, látván, hogy izraelita honfitársaink benn a hazában és nemzeti nyelvünkön óhajtják leendő

hitoktatóikat képeztetni. — Ugyanazért főtanodai tanárkarunk az országos rabbiképző intézet sikerdús fejlődését, s magyar nemzeti alapon teljes felvirágzását óhajtja.

Mely határozatunkról önigazolásul kiadtuk főtanodánk pecsétével megerősített megbizólevelünket.

Debreczenben, október 2-án 1877.

A ref. főtanoda tanárikara, s ennek nevében:

Körösi Sándor,
akadémiai igazgató.

Kecskeméti ref. főiskola.

Református főiskolánk örömmel üdvözli magyar rabbiképző-intézetünk megnyitását. Virágozzék, neveljen derék papokat magyar hazánknak!

(Telegramm.)

A tanári kar.

Kolosvári ev. ref. főtanoda.

A kolosvári ev. ref. főtanoda igazgatóságától, a magyar- és erdélyországi izraelita hitközségi központi t. iroda igazgatóságának Budapesten.

Tekintetes iroda-elnökség!

Igazgatóságunk az országos izraelita hitközség t. iroda-elnökségének folyó évi szept. 18-án, 4444. szám alatt kelt megtisztelő fölhívását a budapesti rabbi-képzőintézet megnyitási ünnepélyére: kiváló örömmel fogadta; — azonban sajnálattal kell kijelentenie, hogy a jelzett nagyfontosságú ünnepélyből való résztvehetését: tanodánk szorgidői kötelmei lehetlenné teszik.

E sajnálatunk kifejezése mellett, a megnyitandó s oly szép és nagy hivatásu képezdének nemcsak hosszú, hanem örök és virágzó életet óhajtva.

Maradtunk a t. Elnökségnek megkülönböztetett tisztelettel

Kolosvártt, 1877. szept. 26.

Jancsó Lajos, s. k. igazgató tanár.

*

Unitariusok kolosvári főtanodája.

Tekintetes elnök úr!

Az országos rabbi-képző intézet megnyitási ünnepélyére kapott meghívót az unitáriusok kolosvári főtanodájának igazgatósága köszönettel fogadván, s elhatározván az ünnepélyen magát képviseltetni, van szerencséje a tkts elnök urral tudatni, hogy iskolai felügyelő-gondnok tkts Kővári László urat megkérte, miszerint az említett ünnepélyen a nevezett tanintézetet az iskolai igazgatóság nevében képviselje.

ki is e kérelemnek engedvén, a jelzett ünnepélyen készséggel részt veend.

K o l o s v á r t t, az iskolai igazgatóságnak 1877. évi szeptember hó 24-én tartott ülésén.

Kovács János, s. k. igazgató.

Kovácsi Antal, s. k. h. elnök.

Ulár Pál, s. k. igazgatósági jegyző.

Mármaros-szigeti ref. lyceum.

A szigeti lyceum üdvözetét küldi a képezde megnyitásához, isten áldását kívánja annak működéséhez.

(Telegramm.)

Szilágyi István, igazgató.

Nagyenyei ref. főiskola.

A z o r s z á g o s r a b b i k é p z ő - i n t é z e t i r o d a e l n ö k s é g é n e k
B u d a p e s t.

T e k i n t e t e s E l n ö k s é g !

Igazgatóságunk vette azon barátságos meghívását, hogy az országos rabbiképző-intézetnek f. évi október 4-ik napján tartandó ünnepélyes megnyitására küldenénk képviselőt főiskolánk részéről. Tanárkarunk örömmel üdvözli az ujonnan megnyitandó intézetnek létrejövését és sokszoros szerencsekívánátát fejezi ki annak virágzására, de fájdalom! a körülmények nem engedik, hogy saját tagjai által képviseltesse magát, részint mivel az ünnepély helye távol fekszik, részint s főleg mivel napja a szorgalom idejére esik, a mikor tudvalevőleg minden tagja el van foglalva a tanítással. Épen ezért tanári karunk tekintetes P. Szatmári Károly orsz. képviselő urat és főiskolánknak egykori érdemes tanárát, valamint nagytiszteletű Kovács Albert urat, az ev. reformátusok budapesti theol. akadémiájának rendes tanárát kérte meg, hogy sziveskednének főiskolánkat képviselni s kifejezést adni azon őszinte óhajtásunknak, hogy: isten éltesse és virágoztassa sokáig az új intézetet, hogy a felekezetnek felvilágosult tagokat és a hazának hű, jeles polgárokat nevelhessen.

Kiváló tisztelettel

N.-E n y e d e n, 1877. szept. 24-én.

A nagyenyedi tanári kar nevében:

Keresztes József, jegyző.

Garda József, igazgató.

Pápai ref. főiskola.

N a g y t e k i n t e t ű E l n ö k s é g !

Főiskolánk igazgatósága örömmel értesülvén, a Nagytekingetű Elnökségnek f. évi 4444. sz. a. kelt becses leveléből, az országos rabbiképzőintézetnek hazánk fővárosában f. évi okt. 4-dik napján leendő

ünnepélyes megnyitásáról, őszinte köszönetét nyilvánítja a Nagytekin-
tetű Elnökségnek azon irányukban tanúsított megtisztelő figyelemért,
melynél fogva bennünket a testvér-intézet megnyitási ünnepélyére meg-
hívni sziveskedett.

Azonban sajnálattal kénytelen kijelenteni az igazgatóság, hogy
részint épen okt. hó első napjaiban intézetünk kebelében tartandó egy-
házkerületi közgyűléseni elfoglaltatása — részint a nálunk még mindig
októberrel kezdődő tanév elején intézendő hivatalos főiskolai ügyek
általi túlhalmoztatása miatt ama jeles ünnepélyen meg nem jelenhetik.

Ez alkalommal egyébiránt felhiva érzi magát az igazgatóság arra,
hogy az örömmel üdvözölt testvér-intézet irányában, a magasabb tudo-
mányos és erkölcsi élet emelésére irányult nagy fontosságú feladata
megoldására nézve, pályafutása kezdetén testvéri indulattal a legjobb
sikert és szerencsét kívánja.

Fogadja a Nagytekinetű Elnökség kiváló tiszteletünk őszinte
kifejezését, melylyel vagyunk.

P á p á n, 1877. szept. 30.

Nagytekinetű Elnökségnek alázatos szolgái a pápai ref. iskola
tanárai, s azok nevében

Szilágyi József, ez évi igazgató.

Pozsonyi ág. ev. lyceum.

T e k i n t e t e s o r s z á g o s i z r a e l i t a i r o d a e l n ö k s é g !

A szeptember 18-án kelt, az országos rabbiképző intézetnek f. évi
október 4-én leendő ünnepélyes megnyitáshoz küldött meghívásra van
szerencsénk a tanári kar nevében válaszolni.

A tanári testület a meghívást igen kellemes tudomásul veszi,
nagyon sajnálja, hogy az egyes tanárok elfoglaltságuk miatt nem vehet-
nek részt az ünnepélyen, de örömét nyilvánítja a tanári kar a felett,
hogy az évtizedes fáradozást siker koszorúzta és szívből kívánja, hogy
a kettős cél — a felekezetnek jeles oktatókat s a hazának jeles pol-
gárokat nevelni — fényesen oldja meg.

Teljes tisztelettel

P o z s o n y, október 1-én 1877.

Csecsetka Sámuel,

theologiai tanár s a lyceum igazgatója.

Győry Márton,

a tanári kar jegyzője.

Sárospataki ref. főiskola.

A m a g y a r - é s e r d é l y o r s z á g i i z r a e l i t á k o r s z á g o s
i r o d á j a e l n ö k s é g é n e k B u d a p e s t.

T e k i n t e t e s E l n ö k s é g !

Főiskolánk igazgatósága és tanári kara örömmel vette azon
becses megtiszteltetést, mely szerint a budapesti országos rabbiképző

intézet megnyitási ünnepélyére, folyó évi október hó 4-dik napjára, képviselőinket meghívni méltóztattak.

Őszintén sajnáljuk, hogy e nemes célú, diszes ünnepélyre képviselőket nem küldhetünk, főleg azért, mert a szorgalomszak főiskolánkban teljes erejében beállván, a kötelesség felelőssége minden egyes egyént visszatart és leköt saját hivatalához; de ott leszünk lélekben, ott leszünk azon szívből kelt jókívánatunkkal, hogy a gondviselés az idők végéig tartsa meg s virágoztassa azon nemes intézetet, mely azon magas célú tűzte ki feladatául, hogy a vallásnak, társadalomnak és hazának nemes erkölcsű, józan gondolkodású, felvilágosult polgárokat neveljen, s az emberiség általános műveltségének egyik tényezőjévé s előmozdítójává legyen.

Magunkat és főiskolánkat a tekintetes elnökség szives hajlamaiba ajánlva, tisztelettel maradtunk

S á r o s p a t a k o n, 1877. október 2.

A tekintetes elnökségnek alázatos szolgálói, a sárospataki főiskola tanárai s azok nevében

Orbán József, főiskolai igazgató.

2. Izraelita hitközségek.

Alsó-Kubin.

I s r a e l i t i s c h e L a n d e s k a n z l e i B u d a p e s t !

Zur heutigen Eröffnungsfeier der Landes-Rabbinerschule entbieten wir unsern patriotischen Gruss, wünschend dass diese Anstalt zum Wohle des Vaterländischen Judenthums und zum Aufblühen der jüdischen Wissenschaft wirken und gedeihen möge!

Der Vorstand der Congregemeinde in Alsókubin.

(Telegramm.)

Arad.

**A z o r s z á g o s i z r. i r o d a t e k i n t e t e s E l n ö k s é g é n e k
B u d a p e s t.**

A 23. izr. községkerület t. elnökségétől vett 270. sz. fölszólítása folytán elhatároztuk, hogy magunkat az országos rabbi-képzőintézet megnyitási ünnepélyénél képviseltetni fogjuk.

Képviselőnknek dr. Chorin Ferencz urat, sz. kir. Arad város országos és hitközségünk tb. képviselőjét és Deutsch Bernát urat, Budapesten lakó hitközségünk érdemes tagját nevezük ki.

Midőn erről az orsz. iroda tek. Elnökségét értesítjük, szívünk mélyéből kívánjuk, hogy az intézet a magyarhoni izraeliták és a haza diszére válják és magasztos feladatának minden tekintetben megfeleljen. — Hitrokonai üdvözlettel

A r a d, 1877. évi szept. hó 28-án.

Az aradi izr. hitközség előljárósága:

Rosenberg Lipót, jegyző.

Hirschmann József.

Buda.

A z o r s z á g o s i z r. i r o d a t e k i n t e t e s E l n ö k s é g é h e z
B u d a p e s t e n.

Midőn az országos rabbiképezde létrejött és megnyitása fölött legbensőbb örömünknek kifejezést adnánk, egyuttal van szerencsénk a tekintetes Elnökséget arról értesíteni, hogy hitközségünk a megnyitási ünnepélynél öttagú küldöttség által képviselve lesz, t. i. ft.dr. Goldberg Rafael rabbi, Beck Lipót elnök, Schuller Ignác, Schwarcz Mór előljárók és Frank Leo titkár urak által.

Továbbá van szerencsénk a tekintetes Elnökség örvendetes tudomására hozni, miszerint templomunk adománytáblájába »Adományok az országos rabbi-képezdéhez« című iratot beleillesztettünk és az adományok kezelésével ft. dr. Goldberg rabbinkat megbíztuk, ki is a már begyűlt pénzeket és könyveket az ünnepek után át fogja szolgáltatni.

Isten áldása kísérje tovább is a befejezett művet mindazoknak örömeire, kik egy emberéleten át érte lankadatlanul fáradoztak.

B u d a p e s t, 1877. szept. 28-án.

A budai izr. hitközség előljárósága :

Frank Leo, titkár.

Beck Lipót, elnök.

Duna-Földvár.

T e k i n t e t e s E l n ö k u r !

A 10-dik izr. község kerületi elnök urtól felszólítva, van szerencsénk tekintetes Elnök urnak alázatosan jelenteni, hogy a régen óhajtott és valahára valóságba ment rabbiképző-intézet ünnepélyes megnyitására tisztelendő Kohn E. H. rabbi ur által fogjuk magunkat képviseltetni.

Kik egyébiránt teljes tisztelettel maradtunk tekintetes Elnök urnak

D u n a f ö l d v á r, 1877. okt. hó 1-én.

Az izr. hitközség nevében :

Strausz Sándor, izr. h. elnök.

Kaposvár.

A z o r s z. i z r. i r o d a t e k i n t e t e s E l n ö k é n e k B u d a p e s t e n.

Folyó évi aug. hó 7-én kelt átiratát vevén, a legőszintébb örömét fejezi ki alulirott elnökség a felett, hogy az isteni gondviselés oly szép sikerrel koszorúzta felekezetünk jobbainak már évtizedek óta tartó küzdelmét és törekvését, melynél fogva a magyar zsidóság nem lesz többé kényszerítve, a zsidótudományt idegen földön fölkeresni, hanem édes hazájában birand oly intézetet, melynek szentelt csarnokai közül oly férfiakat nyerend, kik felekezetünknek ugy a hit, mint a tudomány terén új lendületet adandnak.

Ezeknél fogva a kaposvári izr. hitközség előljárósága köszönettel veszi tek. Elnök urnak az intézet megnyitási ünnepélyére szóló meghívását és illő tisztelettel értesíti, miszerint ált. szeretett főrabbi urunk, dr. Rosenberg Sándor úr által fogja magát ezen ünnepélyen képviseltetni.

Maradván őszinte hitrokoni üdvözlettel tekintetes Elnök urnak
K a p o s v á r, 1877. szept. hó 27-én.

Svarcz Samu,

köz- és váltó ügyvéd, e. i. izr. hitközségi elnöke

Kassa.

A z o r s z á g o s i z r a e l i t a i r o d a t e k i n t e t e s E l n ö k s é g é -
n e k B u d a p e s t e n .

Távollevő testvérek részt vesznek a rabbiképezde megnyitásának örvendetes ünnepélyében, melyben a magyarhoni zsidóság fénykorának hajnalát látják, még rokonszenvünk tanuságaul tegnap postán száz frtot küldtünk a rabbiképezde számára, szívünk mélyéből üdvözöljük a szép ünnepet ülő hitrokonokat és képezdei főtisztelendő tanári kart, adja Isten legjobb áldását országos intézetünkre, hogy egész Izrael diszére és áldására válják.

K a s s a, 1877. október 4-én.

(Telegramm.)

Kassai izraelita hitközség.

Lugos.

Zur Eröffnungsfeier des Rabbiner Seminärs unsern wärmsten Glückwünschen Ausdruck verleihend, dass dasselbe zum Heile des Judenthums und seiner Wissenschaft gedeihe und für und für bestehen möge.

L u g o s, den 4. Oktober 1877.

Im Namen der Lugoser Gesamttisraeliten der Kultus-Vorstand :

(Telegramm.)

Israel Löwinger,

Szigetvár.

Hazafiui és vallásos lelkesedéssel üdvözöljük a rabbi-képezde mai megnyitását; szivből óhajtván, hogy a heti szakasz »világosság lön«-je a világosság terjesztőjén valósuljon.

S z i g e t v á r, 1877. október 4-én.

(Telegramm.)

A hitközség nevében :
Rosenthal Ferencz, elnök.

Tapolcza.

A z o r s z á g o s i z r a e l i t a i r o d a E l n ö k s é g é n e k .

A tapolczai izr. hitközség előljárósága sajnálatára nem képviselheti magát a seminarium megnyitási ünnepélyén és így távolban is szive mélyéből azon óhajának ad kifejezést, hogy a magyar zsidóság

ünnepélyes megnyitásáról, őszinte köszönetét nyilvánítja a Nagytekin-
tetű Elnökségnek azon irányukban tanúsított megtisztelő figyelemért,
melynél fogva bennünket a testvér-intézet megnyitási ünnepélyére meg-
hívni sziveskedett.

Azonban sajnálattal kénytelen kijelenteni az igazgatóság, hogy
részint épen okt. hó első napjaiban intézetünk kebelében tartandó egy-
házkerületi közgyűléseni elfoglaltatása — részint a nálunk még mindig
októberrel kezdődő tanév elején intézendő hivatalos főiskolai ügyek
általi túlhalmoztatása miatt ama jeles ünnepélyen meg nem jelenhetik.

Ez alkalommal egyébiránt felhiva érzi magát az igazgatóság arra,
hogy az örömmel üdvözölt testvér-intézet irányában, a magasabb tudomá-
nyos és erkölcsi élet emelésére irányult nagy fontosságú feladata
megoldására nézve, pályafutása kezdetén testvéri indulattal a legjobb
sikert és szerencsét kívánja.

Fogadja a Nagytekinetű Elnökség kiváló tiszteletünk őszinte
kifejezését, melylyel vagyunk.

P á p á n, 1877. szept. 30.

Nagytekinetű Elnökségnek alázatos szolgái a pápai ref. iskola
tanárai, s azok nevében

Szilágyi József, ez évi igazgató.

Pozsonyi ág. ev. lyceum.

T e k i n t e t e s o r s z á g o s i z r a e l i t a i r o d a e l n ö k s é g !

A szeptember 18-án kelt, az országos rabbiképző intézetnek f. évi
október 4-én leendő ünnepélyes megnyitáshoz küldött meghívásra van
szerencsénk a tanári kar nevében válaszolni.

A tanári testület a meghívást igen kellemes tudomásul veszi,
nagyon sajnálja, hogy az egyes tanárok elfoglaltságuk miatt nem vehet-
nek részt az ünnepélyen, de örömét nyilvánítja a tanári kar a felett,
hogy az évtizedes fáradozást siker koszorúzta és szívből kívánja, hogy
a kettős cél — a felekezetnek jeles oktatókat s a hazának jeles pol-
gárokat nevelni — fényesen oldja meg.

Teljes tisztelettel

P o z s o n y, október 1-én 1877.

Csecsetka Sámuel,

theologiai tanár s a lyceum igazgatója.

Győry Márton,

a tanári kar jegyzője.

Sárospataki ref. főiskola.

A m a g y a r - é s e r d é l y o r s z á g i i z r a e l i t á k o r s z á g o s
i r o d á j a e l n ö k s é g é n e k B u d a p e s t.

T e k i n t e t e s E l n ö k s é g !

Főiskolánk igazgatósága és tanári kara örömmel vette azon
becses megtiszteltetést, mely szerint a budapesti országos rabbiképző

intézet megnyitási ünnepélyére, folyó évi október hó 4-dik napjára, képviselőinket meghívni méltóztattak.

Őszintén sajnáljuk, hogy e nemes célú, diszes ünnepélyre képviselőket nem küldhetünk, főleg azért, mert a szorgalomszak főiskolánkban teljes erejében beállván, a kötelesség felelőssége minden egyes egyént visszatart és leköt saját hivatalához; de ott leszünk lélekben, ott leszünk azon szívből kelt jókívánatunkkal, hogy a gondviselés az idők végéig tartsa meg s virágoztassa azon nemes intézetet, mely azon magas célú tűzte ki feladatául, hogy a vallásnak, társadalomnak és hazának nemes erkölcsű, józan gondolkodású, felvilágosult polgárokat neveljen, s az emberiség általános műveltségének egyik tényezőjévé s előmozdítójává legyen.

Magunkat és főiskolánkat a tekintetes elnökség szives hajlamaiba ajánlva, tisztelettel maradtunk

S á r o s p a t a k o n, 1877. október 2.

A tekintetes elnökségnek alázatos szolgálói, a sárospataki főiskola tanárai s azok nevében

Orbán József, főiskolai igazgató.

2. Izraelita hitközségek.

Alsó-Kubin.

I s r a e l i t i s c h e L a n d e s k a n z l e i B u d a p e s t !

Zur heutigen Eröffnungsfeier der Landes-Rabbinerschule entbieten wir unsern patriotischen Gruss, wünschend dass diese Anstalt zum Wohle des Vaterländischen Judenthums und zum Aufblühen der jüdischen Wissenschaft wirken und gedeihen möge!

Der Vorstand der Congregemeinde in Alsókubin.

(Telegramm.)

Arad.

A z o r s z á g o s i z r. i r o d a t e k i n t e t e s E l n ö k s é g é n e k
B u d a p e s t.

A 23. izr. községkerület t. elnökségétől vett 270. sz. fölszólítása folytán elhatároztuk, hogy magunkat az országos rabbi-képzőintézet megnyitási ünnepélyénél képviseltetni fogjuk.

Képviselőnknek dr. Chorin Ferencz urat, sz. kir. Arad város országos és hitközségünk tb. képviselőjét és Deutsch Bernát urat, Budapesten lakó hitközségünk érdemes tagját nevezük ki.

Midőn erről az orsz. iroda tek. Elnökségét értesítjük, szívünk mélyéből kívánjuk, hogy az intézet a magyarhoni izraeliták és a haza diszére váljék és magasztos feladatának minden tekintetben megfeleljen. — Hitrokonai üdvözlettel

A r a d, 1877. évi szept. hó 28-án.

Az aradi izr. hitközség előljárósága:

Rosenberg Lipót, jegyző.

Hirschmann József.

Buda.

A z o r s z á g o s i z r. i r o d a t e k i n t e t e s E l n ö k s é g é h e z
B u d a p e s t e n.

Midőn az országos rabbiképezde létrejött és megnyitása fölött legbensőbb örömünknek kifejezést adnánk, egyuttal van szerencsénk a tekintetes Elnökséget arról értesíteni, hogy hitközségünk a megnyitási ünnepélynél öttagú küldöttség által képviselve lesz, t. i. ft. dr. Goldberg Rafael rabbi, Beck Lipót elnök, Schuller Ignác, Schwarcz Mór előjárók és Frank Leo titkár urak által.

Továbbá van szerencsénk a tekintetes Elnökség örvendetes tudomására hozni, miszerint templomunk adománytáblájába »Adományok az országos rabbi-képezdéhez« című iratot beleillesztettünk és az adományok kezelésével ft. dr. Goldberg rabbinkat megbíztuk, ki is a már begyűlt pénzeket és könyveket az ünnepek után át fogja szolgáltatni.

Isten áldása kísérje tovább is a befejezett művet mindazoknak örömére, kik egy emberéleten át érte lankadatlanul fáradoztak.

B u d a p e s t, 1877. szept. 28-án.

A budai izr. hitközség előjárósága :

Frank Leo, titkár.

Beck Lipót, elnök.

Duna-Földvár.

T e k i n t e t e s E l n ö k u r !

A 10-dik izr. község kerületi elnök urtól felszólítva, van szerencsénk tekintetes Elnök urnak alázatosan jelenteni, hogy a régen óhajtott és valahára valóságba ment rabbiképző-intézet ünnepélyes megnyitására tisztelendő Kohn E. H. rabbi ur által fogjuk magunkat képviseltetni.

Kik egyébiránt teljes tisztelettel maradtunk tekintetes Elnök urnak

D u n a f ö l d v á r, 1877. okt. hó 1-én.

Az izr. hitközség nevében :

Strausz Sándor, izr. h. elnök.

Kaposvár.

A z o r s z. i z r. i r o d a t e k i n t e t e s E l n ö k é n e k B u d a p e s t e n.

Folyó évi aug. hó 7-én kelt átiratát vevén, a legőszintébb örömét fejezi ki alulirott elnökség a felett, hogy az isteni gondviselés oly szép sikerrel koszorúzta felekezetünk jobbainak már évtizedek óta tartó küzdelmét és törekvését, melynél fogva a magyar zsidóság nem lesz többé kényszerítve, a zsidótudományt idegen földön fölkeresni, hanem édes hazájában birand oly intézetet, melynek szentelt csarnokai közül oly férfiakat nyerend, kik felekezetünknek ugy a hit, mint a tudomány terén új lendületet adandnak.

Ezeknél fogva a kaposvári izr. hitközség előljárósága köszönettel veszi tek. Elnök urnak az intézet megnyitási ünnepélyére szóló meghívását és illő tisztelettel értesíti, miszerint ált. szeretett főrabbi urunk, dr. Rosenberg Sándor úr által fogja magát ezen ünnepélyen képviseltetni.

Maradván őszinte hitrokoni üdvözlettel tekintetes Elnök urnak
K a p o s v á r, 1877. szept. hó 27-én.

Svarcz Samu,

köz- és váltó ügyvéd, e. i. izr. hitközségi elnöke

Kassa.

A z o r s z á g o s i z r a e l i t a i r o d a t e k i n t e t e s E l n ö k s é g é -
n e k B u d a p e s t e n .

Távollevő testvérek részt vesznek a rabbiképezde megnyitásának örvendetes ünnepélyében, melyben a magyarhoni zsidóság fénykorának hajnalát látják, még rokonszenvünk tanuságaul tegnap postán száz frtot küldtünk a rabbiképezde számára, szívünk mélyéből üdvözöljük a szép ünnepet ülő hitkonokat és képezdei főtisztelendő tanári kart, adja Isten legjobb áldását országos intézetünkre, hogy egész Izrael diszére és áldására válják.

K a s s a, 1877. október 4-én.

(Telegramm.)

Kassai izraelita hitközség.

Lugos.

Zur Eröffnungsfeier des Rabbiner Seminärs unsern wärmsten Glückwünschen Ausdruck verleihend, dass dasselbe zum Heile des Judenthums und seiner Wissenschaft gedeihe und für und für bestehen möge.

L u g o s, den 4. Oktober 1877.

Im Namen der Lugoser Gesamttisraeliten der Kultus-Vorstand :

(Telegramm.)

Israel Löwinger,

Szigetvár.

Hazafiui és vallásos lelkesedéssel üdvözöljük a rabbi-képezde mai megnyitását; szivből óhajtván, hogy a heti szakasz »világosság lón«-je a világosság terjesztőjén valósuljon.

S z i g e t v á r, 1877. október 4-én.

(Telegramm.)

A hitközség nevében :
Rosenthal Ferencz, elnök.

Tapolcza.

A z o r s z á g o s i z r a e l i t a i r o d a E l n ö k s é g é n e k .

A tapolczai izr. hitközség előljárósága sajnálatára nem képviselheti magát a seminarium megnyitási ünnepélyén és így távolban is szive mélyéből azon óhajának ad kifejezést, hogy a magyar zsidóság

művelődésére oly roppant horderejű intézményt örökös áldás és késő nemzedékekre kiható eredmény kísérje. — A kitünő tanári karnak pedig szép hivatásához fogyhatlan kitartást kíván

Tapolczán, 1877. ápril 10.

(Telegramm.)

Dr. Löventritt, elnök.

Turócz-Szent-Márton.

Löbliche jüdische Landeskanzlei!

Den wackern Kämpfern für Hebung göttlich jüdischer Lehre in unserem weltbürgerlich so glanzvoll voranleuchtenden Vaterlande, ihren geweihten Trägern, trauten Pflegern, den hoffnungsvollen Jüngern, deren umsichtigen Hütern Herzensgruss! Glückauf!

Turócz-Sz.-Márton, 1877. 10. april.

(Telegramm.)

Cultusgemeinde Turócz-Szent-Márton.

Simon Glücksthal, Vorstandpräses.

Wilhelm Ochs, Bezirksrabbiner.

Zólyom.

Löbl. jüd. ung. Landeskanzlei in Budapest!

Ich beehre mich Ihnen hiemit anzuzeigen, dass ich, in Vertretung der Hiesigen isr. Gemeinde am 4. Octob. bei der Eröffnung des so sehnlichst erwarteten Rabbiner-Semminares anwohnen werde.

Mit Glaubensbrüderlichen Grusse für die Altsohler isr. Gemeinde
Altsohl, 24. Sept. 1877.

(Telegramm.)

Jos. Reichsfeld, Präses.

3. Magánosok.

Igen tisztelt orsz. irodai Elnök úr!

Önök szivesek voltak az orsz. Rabbi-képezde megnyitásának ünnepegyére engem is meghívni; őszinte sajnálkozásomra sürgős magánügyek által a megjelenéstől megakadályoztattam, és azért csupán írásban adhatok kifejezést a megtiszteltetésérti hálámnak, valamint az intézet fölvirágzására irányzott óhajimnak.

Fogadja Elnök úr kiváló tiszteletem kijelentését.

Budapest, 1877. októb. 5-én.

Gr. Apponyi Albert, orsz. gy. képviselő.

*

Schalom lechol haneessafim wehaareichna adonaj elohenu ess diwre torassecha befinu uwefijoss amcha bess jissrael wenihjeh anachnu wechol jissrael kulanu jodim ess adonaj welomdim ess hatorah roschei hatewos trlch.

Deés,

(Telegramm.)

Dr. Friedländer.

T e k i n t e t e s E l n ö k s é g !

Fogadja hálás köszönetemet meghívásaért a m. orsz. rabbiképző Isten segítségével s annyi küzdelmek után valahára sikerült megnyitásának ünnepélyére. Hivatali teendőim s egyéb körülmények sajnálatomra nem engedik meg, hogy abban részt vehessek. Azon legbensőbb kívánatommal, hogy ezen intézet kútforrása legyen édes hazánk izraelitáira áradó felvilágosultságnak s békének, maradtam megkülönböztetett tisztelettel tek. Elnökségnek kész szolgája

V e s z p r é m, 1877. október 2-án.

Hochmuth Á.

*

Jellinek böles mondata szerint minden férfúnak van korszaka, úgy minden korszaknak vannak férfúi; mai ünnepély által fényesen bebizonyúl: korunknak vannak férfúi, kik hitsorsosaiknak érdekében oly buzgóan fáradoztak. Áldja meg Isten! Áldja mindenekelőtt Schweiger Mártont!

Szigetvár, 1874. július 10.
(Telegramm.)

Dr. Klein, főrabbi.

*

Tisztelt Elnök Ur!

Valódi hálaérzettel vettem a meghívót a mai ünnepélyre, és nagy örömmel részt vettem volna, ha reggel óta egy --- bár csekély --- baj nem kényszerítene az itthonmaradásra.

Fogadja becses figyelméért legőszintébb köszönetem.
Budapest, 1877. október 4-én.

Hazafui tisztelettel maradtam kész szolgája:

Lévay Henrik.

*

Verhindert heutiger Feierlichkeiten persönlich beizuwohnen, wollen meine besten Wünsche und aufrichtige Theilnahme entgegennehmen, und werde mich an Beiträgen nachträglich betheiligen.

W i e n, 1874. april 10.
(Telegramm.)

Leopold v. Popper.

*

T e k i n t e t e s, m é l y e n t i s z t e l t E l n ö k ú r !

Midőn legbensőbb szerencsekívánataimat fejezem ki a fölött, hogy mindnyájunk egyik leghőbb óhajtása szerint, a rabbiképezde immár elkészült és f. h. 4-én ünnepélyesen megnyittathatik; egyszersmind élénk sajnálatomat kell kijelentenem az iránt, hogy hivatalos állásomból kifolyó kötelességeim teljesítése nem engedi, hogy szives és nagyrabecsült meghívása folytán a megnyitás ünnepélyén személyesen részt vegyek. Fogadja egyébiránt tekintetes Elnök úr kiváló hittestvéri tiszteletem újabb nyilvánítását, mellyel maradok

M i s k o l c z o n, 1877. október 2-án.

Dr. Popper József.

4*

E u e r W o h l g e b o r e n !

Nehmen Sie meinen verbindlichsten Dank für die gütigen Einladung zur Eröffnung der Landes-Rabbinerschule zu Budapest, leider ist es mir in Folge eines andauernden Unwohlseines nicht gegönnt derselben beizuwohnen.

Das Gelingen dieses schönen Werkes ist hauptsächlich Ihrer unermüdeten Thätigkeit zu verdanken und wird dieses Institut unter Ihrem trefflichen Präsidium gewiss nur gedeihen.

Ich werde so frei sein demnächst einen Beitrag zur Errichtung für die Bibliothek der Landes-Rabbinerschule zu übersenden und empfehle mich mit ausgezeichnete Hochachtung

W i e n , 2. Oktober, 1877.

Euer Wohlgeboren ergebenster
Philip Schey.

*

Az országos izraelita iroda elnökségének.

Vivat, crescat, floreat a magyar izraelita reménydús alma mater!
Legbensőbb üdvözetemet.

V e r s e c z , 1877. april. 10.

(Telegramm.)

Dr. Sidon.

*

T i s z t e l t E l n ö k ú r !

Fájdalmas fülorbáncz s annak következtében szigorú és határozott orvosi tilalom által a szobához kötve, lehetetlen megfelelnem a szives meghívásnak és saját leghőbb óhajomásnak, hogy a rabbiképző-intézet ünnepélyes megnyitására jelen lehessenek.

Nem szükség Elnök úr előtt bizonyítgatnom, hogy én ez intézetnek nem csak felekezeti nagy fontossága és szükségessége, hanem általános kulturai jelentősége iránti meggyőződéstől teljesen áthatva, évek óta működtem, igen csekély körömben s még csekélyebb erőmmel annak létrejöttén; s ha ez érdekekben mit sem tehettem is, legalább dolgoztam, tollal s szóval. Annál fájdalmasabb nekem, hogy megfosztva legyek az örömtől, midőn évek munkája végre célzott ért, annak első ünnepélyes kijelentésén résztvevő tanuként jeleni.

Engedje Elnök úr, hogy a rabbiképző-intézet felvirágzása, s kitűzött nagy feladata és a hozzá kötött nagy várakozások betöltése iránti őszinte óhajomásnak legalább ez úton kifejezést adhassak, s az intézetre, annak tanári testületére és igazgató választmányára, az örökévaló, a Világosság Istene áldását és segedelmét kérhessem.

Fogadja Elnök úr megkülönböztetett tiszteletem őszinte nyilvánítását, melylyel vagyok Elnök úrnak

B u d a p e s t , 1877. októberhó 2-án.

alázatos szolgája
Szász Károly.

B.

Az országos rabbiképző-intézet története.

I.

A király látogatása.

Fönnállása második havában Ő Felsége a király az országos rabbiképző-intézetet legmagasabb látogatásával kitüntetni méltóztatott. A királyi kegy e tényéről intézetünk első értesítője a következőkép emlékszik meg:

»Emelkedett szívvel jegyezzük fel, hogy az intézet lételének első heteiben már, 1877. november 15-én, Ő Felsége **Első Ferencz József** legkegyelmesebb királyunk legmagasabb látogatásában részesült. Ő Felsége a legkegyesebben tudakozódott az intézet haladása felől, megtekintette a zsinagógát, az osztályokat és a könyvtárt, a tanárokat és tanulókat beható kérdésekkel kitüntette és az intézetet kíséretével, melybőn Ő Excellentiája *Trefort Ágoston* vallás- és közoktatásügyi miniszter ur is részt vett, legmagasabb megalégedésnek és azon legkegyelmesebb biztosításának kifejezésével hagyta el, hogy az orsz. rabbiképzőt ezentul is magas védelmében részesíti.«

II.

Az intézet szervezete.

Az országos rabbiképző-intézet, a nmlgu vallás- és közoktatásügyi miniszterium által 1877. jul. 14. illet. aug. 10. helybenhagyott alapszabályai szerint, e miniszterium felügyelete alatt áll, a közvetlen vezetést pedig a közoktatási miniszter által kinevezett *vezérlőbizottság* gyakorolja.

A rabbiképző, az eredetileg megállapított szervezet szerint két tanfolyamból áll: az *alsóból*, mely hat évig, és a *felsőből*, mely négy évig tart. Amabba fölvétetnek az olyanok, kik vagy a gimnázium első négy osztályáról bizonyítványt hoznak,

vagy a rabbiképzőben teszik le a megfelelő fölvételi vizsgálatot; azonfölül pedig a héber-theologiai tárgyakban való s az alapszabályokban pontosan előirt ismereteiket ugyancsak fölvételi vizsgálat által kimutatják. A felső tanfolyamba pedig azok léphetnek, kik érettségi vizsgálatot tettek s a kellő — az alapszabályokban szintén részletesen előirt — héber ismeretekkel birnak.

Az alsó és felső tanfolyammá való fölosztás, mint az intézet szervezetének lényege, érintetlenül fönmaradt. De csakhamar kitünt, hogy a mindkettőben töltendő évek egyforma fölosztása úgy a viszonyoknak jobban megfelelne, valamint az intézet célját is eredményesebben szolgálná.

Az *alsó* tanfolyam megfelel a gimnázium négy felső osztályának, de mert a zsidó tudományok is kötelezett tárgyai az oktatásnak, a négy évet szükségkép meg kellett toldani, nehogy az alapos kiképzés veszélyeztessék. De *egy* évvel való pótlással már azért is beérhettük, mert tanulóink egy-egy osztályban sokkal kevesebben vannak, mint egyebütt — e tiz év alatt a legkisebb szám volt egy osztályban 3, a legnagyobb 33 — s így az oktatás intenzívebb lehet s a haladás gyorsabb; másrészt meg a hat év visszatartotta volna a tanulók egy részét az oly szakiskola látogatásától, mely csak tiz évi gimnáziumi tanulás után nyert érettségi bizonyítvánnyal képesítette volna őket — esetleg — más életpálya választására. A *felső* tanfolyam négy évét meg azért volt kívánatos ötre kiterjeszteni, hogy ennek növendékei is megfelelhessenek kettős föladatuknak: hogy a szeminárium theologiai előadásai mellett elég idejük maradjon az egyetem bölcsészeti karában általános tudományos képzettséget is szerezni.

Ez értelemben tett a tanári kar 1880. június 23-án előterjesztést a minszteriumnak s ez 1880. augusztus 26-án helybenhagyta, hogy a rabbiképzőnek ugy alsó- mint felső tanfolyama 5—5 évfolyamból álljon.

1881 végén és 1882 augusztusban a közoktatásügyi miniszter ur a rabbiképző-intézetnek »lefelé való kiegészítésére« hivta föl a tanári kar figyelmét. A fővárosi középiskolák számát a tanuló ifjúság rendkívüli szaporodása elégtelennek tüntetvén ki, ő excziája az iránt tett kérdést, nem lehetne-e az alsó tanfolyamot az első négy gimnáziumi osztálylyal kibővíteni? A tanári karnak 1882. jan. 5. és újra u. a. év szept. 25-ikén fölterjesztett véleményes jelentése után

a rabbiképző-intézet meghagyatott mai szervezetében, melynek teljesen megfelelő voltát immár tiz év próbája igazolta.

Még egy harmadik pontról kell az intézet szervezete történetében megemlékeznünk. Midőn a vallás- és közoktatásügyi miniszterium a középiskolai főigazgatói kerületeket megállapította, a rabbiképző alsó tanfolyama, mint főgimnázium, a budapesti kir. főigazgatóság-
nak rendeltetett alá. A vezérlő bizottság megokolt fölterjesztésére azonban — mely szerint a rabbiképző alsó tanfolyama nem »főgimnázium«, hanem a theologiai szakiskola kiegészítő része — ő excziája 1884-ben 34584. sz. a. kelt rendeletével előbbi intézkedését megváltoztatván, az országos rabbiképző eredeti szervezetét s ezzel autonomiáját ujonnan megerősítette.

A főigazgatói jog- és hatáskör nálunk különben is a már említett *vezérlőbizottságnak* van fönntartva, mely 12 fővárosi és 12 vidéki tagból áll. A képviselőháznak 1880. márczius 12-én kelt határozata értelmében a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur e bizottságba a következőket nevezte ki:

1. *Budapesti tagok*: Baumgarten Ignác földbirtokos, Hatvani Deutsch Bernát földbirtokos, Deutsch Sámuel a pesti zsidó község alelnöke, dr. Goldziher Ignác egyetemi magántanár, dr. Hirschler Ignác gyakorló orvos, dr. Kayserling M. hitszónok, dr. Kohn Sámuel hitszónok, dr. Simon József ügyvéd, Schweiger Márton földbirtokos, Stern Bernát magánzó, Wahrmann Mór orsz. képviselő, Österreicher P. E. rabbisági elnök Ó-Budán.

2. *Vidéki tagok*: Hochmuth Ábrahám főrabbi Veszprémben, Steinhardt Jakab főrabbi Aradon, Fischer M. E. főrabbi Makón, dr. Klein Mór főrabbi Nagy-Becskereken, Sidon Simon főrabbi Nagyszombatban, báró Schey Fülöp földbirtokos Kőszegen, Podhrágyi Popper Lipót földbirtokos Podhrágyon, Gelsei Gutmann Henrik izr. községkerületi elnök N.-Kanizsán, Holländer Leo izr. községker. elnök Eperjesen, Buziási Eisenstädter Ignác izr. községk. elnök Temesvártt, Schreiber Ignác izr. községk. elnök Győrött, Steinfeld Antal izr. községk. elnök Debreczenben.

Azóta elhaltak: Baumgarten Ignác, Steinhardt Jakab, báró Schey Fülöp, Podhrágyi Popper Lipót és Holländer Leo.

Az intézet hálás kegyelete virrasztja emléköket!

Ujonnan kinevezett tagok: Pollák L. rabbi Budapesten, dr. Rosenberg Sándor főrabbi Aradon.

A vezérlő-bizottság elnöke: Schweiger Márton, jegyzője: dr. Simon József.

A tanári kar végül a vezérlő-bizottságba kebeléből évről évre két tagot választ.

III.

A tanterv.

Ugy a felső mint az alsó tanfolyamban minden előadott tantárgy kivétel nélkül kötelezett.

A *felső tanfolyamban* az alapszabályokban megállapított szakokat tárgyalta:

1877/8.	8. évben	10 tárgy	24 órában.
1878/9.	»	11 »	26 »
1879/80.	»	12 »	28 »
1880/1.	»	13 »	27 »
1881/2.	»	14 »	28 »
1882/3.	»	17 »	28 »
1883/4.	»	17 »	28 »
1884/5.	»	16 »	29 »
1885/6.	»	15 »	28 »
1886/7.	»	15 »	28 »

Az *alsó tanfolyamban* a *theologiai* oktatás tárgyai csak némi ingadozás után állapotok meg végleg. Az első évben szerepelt *zsidók története* a következő három évben kimaradt 1880/1-ben 2 óra, azóta állandóan 1 óra fordított rá hetenkint; résztvesz a 2—5. osztály. — Az *aram nyelvtan* csak 1880/1. óta szerepel mint rendes tantárgy. — A *szentírás* oktatásában az ifjuság 1879/80. óta két-két csoportra osztva vesz részt: az A-ba tartozik az I. és II., a B-csoportba a III., IV. és V. osztály, tehát a haladók; a mi azzal a javítással járt, hogy az 1. és 2. tanévben e tárgyra szentelt 5 óra helyett a 3., 4. és 5. tanévben 8 óra, 1882/3-tól fogva pedig hetenkint 11 óra fordítottik. A *talmudra* nézve végre megjegyzendő, hogy a mely növendékek e tárgyban előbbre haladtak, azok a felső tanfolyam talmudelőadásában vesznek részt.

A *theologiai* oktatás az alsó tanfolyamban négy év óta állandóan a következő:

1. *Szentírás*. Mózes ötkönyve A és B, 2—2 óra hetenkint.
2. *Szentírás*. Próféták és Hagiographák. A 4 óra het., B 3 óra hetenkint.
3. *Talmud*, statarie, 6 óra het.

4. *Talmud*, cursorie, 3 óra het.
5. *Héber nyelvtan*, az A-csoportban, folytatólag adatik elő, 1 óra het.
6. *Aram nyelvtan*, a B-csoportban folytatólag, 1 óra het.
7. *Zsidók története*, a babiloni fogságtól a XIX. századig, folytatólag, 1 óra het.

A gimnáziumi tárgyak tananyagának fölosztására az országos tanterv irányadó. Amennyiben a középiskola felső négy osztályának nálunk öt felel meg, azt természetesen alkalmaztatnunk kellett. Erről a következőkben adunk röviden számot.

1. *Magyar*. I. oszt. Arany Toldija és poetika; II. oszt. balladák és stiliztika; III. és IV. oszt. együtt: drámai és prózai olvasmány, retorika; V. oszt. Irodalom története.

2. *Latin*. I. oszt. Caesar vagy Cicero; II. oszt. Sallustius és Ovidius; III. és IV. oszt. együtt: Cicero (de natura deorum) vagy Livius és Vergilius; V. oszt. Tacitus és Horatius.

3. *Görög*. I. oszt. Alaktan a gyenge aorisztoszig; II. oszt. innen végig, Xenophon; III. oszt. Xenophon és Homeros; IV. oszt. Homeros és Platon (Apologia, Kriton, Phädon, Állam); V. oszt. Thukydides és Sophokles.

4. *Német*. I. oszt. Balladák és könnyebb prózai olvasmányok; II. és III. oszt. együtt: Schiller egy drámája; IV. oszt. Goethe és Lessing; V. oszt. Lessing és irodalom áttekintése.

5. *Történelem*. I. oszt. Ókor a római császárságig; II. oszt. folyt. az interregnumig; III. oszt. folyt. IV. Henrik francia királyig; IV. oszt. folyt. 1830-ig, és politikai földrajz; V. oszt. Magyarország pragmatikai története.

6. *Természetrájk*. I. oszt. Botanika; II. oszt. zoologia és anthropologia; III. oszt. khémia és mineralogia.

7. *Physika*. III. oszt. Mechanika; IV. oszt. hang-, fény- és hőtan, gázok elmélete; V. oszt. mágnesség és elektromosság.

8. *Mathematika*. I. oszt. Alapműveletek algebrai kifejezésekkel, hatványozás és gyökfejtés; II. oszt. egyenletek, síkmértan; III. oszt. határozatlan egyenletek és logaritmus, sík-trigonometria; IV. oszt. haladványok és kamatos-kamatszámítás, stereometria és sphäro-trigonometria; V. oszt. permutatio és combinatio, Newton-féle hatványsor.

9. *Philos. propedeutika*. IV. és V. oszt. együtt: Logika és psychologia; Descartes olvasása. (Filoz. Irók Tára I.)

Összehasonlítás kedvéért közöljük itt az országos és rabbi-képzői tanterv órák szerinti áttekintését:

Tantárgy	Országos tanterv				Orsz. rabbiképző tanterve					Összesen	
	V. o.	VI. o.	VII. o.	VIII. o.	I. o.	II. o.	III. o.	IV. o.	V. o.	orsz. tanterv	rabbik. t-terve
Magyar ny.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	12	15
Latin nyelv	6	6	6	5	5	5	5	5	5	23	25
Görög nyelv	5	5	5	4	3	3	3	3	3	19	15
Német ny.	3	3	3	2	2	2	2	2	2	11	10
Történelem	3	3	2	3	3	2	2	3	3	11	13
Term.-rajz.	2	3	—	—	1	1	1	—	—	5	3
Physika ...	—	—	4	4	—	—	2	2	2	8	6
Mathemat..	4	3	3	2	2	3	3	3	3	12	14
Philos. prop.	—	—	—	3	—	—	—	2	2	3	4
Összesen.	26	26	26	26	19	19	21	23	23	104	105

IV.

A tanári kar.

Midőn az intézet megnyílt, volt három rendes tanára: dr. Bacher Vilmos, Bloch Mózes és dr. Kaufmann Dávid; két rendkívüli tanára: Brill S. L., a pesti rabbiság elnöke és Deutsch Henrik az izr. tanítóképző-intézet igazgatója; és három ideiglenes segéd-tanár a gimnáziumi szakok tanítására: dr. Bánóczi József, Kont Gyula és dr. Simonyi Zsigmond. A következő évben ez utóbbi helyébe ki lett nevezve rendes tanárnak Schill Salamon aradi gimn. tanár; Kont Gyula VI. ker. polgári iskolai tanár csak a physikát tanította; a matematikát és természetrajzot átvette tőle Bein Károly tanár, segédtanári minőségben; Bánóczi József VIII. ker. reáliskolai tanár és egyetemi magántanár rendes tanárnak neveztetett ki. 1881/2. tanévben dr. Bloch Henrik kineveztetett a történet és class. philologia segéd-, majd a következő évben rendes tanárának, Kont Gyula pedig megvált az intézettől. Bein Károly végül 1880-ban neveztetett ki rendes tanárnak és Friedmann Mór, a pesti zsidó község főkántora, ugyanakkor énektanárnak.

Megemlítjük itt, hogy ez évtizedben választatott meg Bánóczi József a magyar tudományos és Kaufmann Dávid a madridi történeti akadémia tagjának.

Alapszabályaink értelmében a tanári kar évről-évre a maga kebeléből választ elnököt, jegyzőt és könyvtárnokot. Elnöknek megválasztatott mind a tiz éven keresztül Bloch Mózes, könyvtárnoknak szintén állandóan dr. Kaufmann Dávid, jegyzőnek — valamint osztályfőnököknek — fölváltva az intézet rendes tanárai.

A tanári kar, az egyesek által előadott tárgyak stb. áttekintését a következő táblázatban adjuk, megjegyezvén, hogy a kimutatott heti órák száma, mely eleinte többé-kevésbé ingadozott, pár év óta állandóan megmaradt.

Folyó sz.	A tanár neve	Tantárgy, melyet előadott a		Heti óráinak sz.
		felső tanfolyamban	alsó tanfolyamban	
1	Dr. Bacher Vilmos	Bevezetés a szentírásba Szentírás magyarázata Midrás Az exegesis története	Szentírás Zsidók története Német	17
2	Dr. Bánóczi József	—	Magyar Philosophia Magyarok története	17
3	Bein Károly	—	Természetrjz Physika Mathematika	23
4	Dr. Bloch Henrik	—	Világtörténet Görög	18
5	Bloch Mózes	Talmud Szertartástan	—	13
6	Brill S. L.	—	Talmud	6
7	Deutsch Henrik	Bevezetés a talmudba	Talmud Szentírás Héber és aram	10
8	Dr. Kaufmann Dáv.	Zsidók története Vallásbölcshészet s tört. Homiletika	Német Görög	16
9	Schill Salamon	—	Latin Görög	23

V.

A tanulók statisztikája.

Midőn az intézet megnyilt, volt összesen 31 tanulója, az első évtized végén volt 115; akkor járt a felső tanfolyamba 6, az alsóba 25; most a felsőbe 21, az alsóba 94. De a mi még örvedetesebb oldalról mutatja az intézet gyarapodását: akkor volt a 6 felső tanfolyambeli között rendkívüli 3, most egy sem; az alsóba járók között akkor 13, tehát több a felénél, most 18, tehát csak egy ötöde.

De még mindig egy ötöde. E rendkívüliek aránylag nagy száma évről-évre szorosán összefügg az e tekintetbeli országos viszonyokkal: vagy valamely gimnáziumból jön hozzánk a tanuló és ekkor nem üti meg mindig a szükséges héber tudás mértékét, vagy pedig — és ez a gyakoribb eset — valamely jesibából és ilyenkor hijjával van az általános ismereteknek.

Az intézet növendékeit *szám* és *minőség* szerint ez évtizedben a következő táblázat mutatja:

Tanév	Beiratkozott			Év elején volt						Év közben kilépett			A beirtottak közül járt				
	alsóba	felsőbe	össz.	rendes			rendkívüli			alsó	felső	össz.	I. oszt.	II. o.	III. o.	IV. o.	V. o.
				alsó	felső	össz.	alsó	felső	össz.								
187 ⁷ / ₈	25	6	31	12	3	15	13	3	16	5	1	6	20	5	—	—	—
187 ⁸ / ₉	28	5	33	27	3	30	1	2	3	2	—	2	10	11	7	—	—
187 ⁹ / ₁₀	35	4	39	30	4	34	5	—	5	—	—	—	14	7	9	5	—
188 ⁰ / ₁	35	4	39	31	4	35	4	—	4	—	—	—	7	9	6	8	5
188 ¹ / ₂	41	10	51	39	10	49	2	—	2	—	—	—	16	4	8	5	8
188 ² / ₃	41	15	56	35	15	50	6	—	6	—	—	—	17	8	6	4	6
188 ³ / ₄	55	16	71	43	16	59	12	—	12	—	—	—	21	17	8	5	4
188 ⁴ / ₅	74	20	94	53	19	73	20	1	21	3	2	5	33	17	15	5	4
188 ⁵ / ₆	87	21	108	70	21	91	17	—	17	—	—	—	27	29	15	13	3
188 ⁶ / ₇	94	21	115	76	21	97	18	—	18	5	1	6	24	22	26	11	11
Összesen	515	122	637	416	116	533	98	6	104	15	4	19	189	129	100	56	41

Érdekes megfigyelésekre ad anyagot a következő táblázat, mely *honosság* szerint mutatja be növendékeinket.

Mindössze 40 megyéből valók. Pestmegye 43, Budapest 37 tanulóval van képviselve, mit az intézet fekvése magyaráz. A legnagyobb számok ezeken kívül: Liptó 37, Nyitra 37, Zemplén 53 tanulóval: tehát a felsőmagyarországi, vagy mint szoktuk mondani, a tót megyék. De ime a táblázat.

Az intézetben volt tanulók közül honosság szerint.

Tanév	Abaúj	Arad	Árva	Bars	Bács-Bodrog	Bereg	Békés	Bihar	Borsod	Csanád	Csongrád	Fehér	Gömör	Hajdu	Heves	Kolozs	Komárom	Liptó	Mármaros	Nógrád	Nyitra	Pest	Pozsony	Sáros	Somogy	Sopron	Szabolcs	Szatmár	Szepes	Szilágy	Szoln.-Doboka	Tolna	Trencsén	Turócz	Ung	Ugocsa	Vas	Veszprém	Zala	Zemplén	Budapest	Ausztria	Összesen		
1877 ¹ / _s	—	—	—	—	—	—	1	3	1	—	—	1	—	2	—	1	1	2	—	—	2	1	2	2	—	—	2	1	2	—	—	—	1	—	2	1	—	—	1	—	1	2	—	31	
1878 ⁸ / ₉	—	—	—	—	1	—	1	1	1	—	1	1	—	1	1	—	1	3	—	—	2	1	1	—	—	—	1	1	2	—	—	—	—	4	2	2	—	—	2	—	1	—	1	2	33
1879 ⁹ / ₈₀	1	—	1	1	2	—	—	1	1	—	1	2	1	1	1	—	2	4	1	—	1	2	1	—	—	—	1	1	1	—	—	—	3	2	2	—	—	1	—	1	—	1	2	39	
1880 ⁰ / ₁	1	—	1	—	1	—	—	—	1	—	1	1	1	1	2	—	3	4	—	—	1	4	1	—	—	—	—	2	1	—	—	—	2	2	2	—	—	1	—	2	4	—	39		
1881 ¹ / ₂	1	—	2	1	2	—	—	1	1	—	1	1	1	1	1	—	4	5	1	—	1	7	1	—	1	—	2	2	—	—	—	—	2	2	1	—	—	1	—	4	4	—	51		
1882 ² / ₃	1	—	2	—	2	—	—	3	1	—	1	3	1	1	1	—	1	5	—	1	2	7	1	—	1	—	2	3	—	1	—	—	1	3	—	—	4	—	5	3	—	56			
1883 ³ / ₄	3	1	2	—	2	1	1	3	1	—	1	2	1	1	1	—	1	5	—	1	5	5	2	1	1	1	2	4	—	2	1	—	—	3	1	—	—	4	—	7	4	1	71		
1884 ⁴ / ₅	6	—	—	—	2	2	1	5	2	1	1	2	1	1	2	—	2	3	1	2	7	5	4	5	—	1	2	4	—	2	—	1	2	3	2	1	—	4	2	10	4	1	94		
1885 ⁵ / ₆	7	—	2	—	2	2	2	3	3	1	—	2	1	1	2	1	2	3	—	2	9	5	5	4	—	2	2	5	1	1	—	1	7	2	3	1	—	3	3	11	5	2	108		
1886 ⁶ / ₇	5	—	3	1	2	1	2	2	3	1	1	1	1	2	4	1	1	3	—	2	7	6	6	3	—	2	3	7	1	2	—	1	6	3	3	2	1	3	3	11	7	2	115		
ÖSSZESEN	25	1	13	3	16	6	8	22	15	3	8	16	8	12	15	2	18	37	3	8	37	43	24	15	3	6	19	29	7	8	1	3	28	22	18	5	1	24	8	53	37	7	637		

Ismét a tanulók minőségére mutat a következő táblázat, mely *kor* szerint mutatja be őket. Mily szokatlan kor intézeti növendékeknél a 26, 27, pedig itt van sorban 33 évesig: az illetők későn fogtak rendszeres tanulmányhoz, mire tudatára ébrednek annak, hogy a jesiba őket ki nem elégíti, már 17, 18 és 19 évesek és a mi dőn az ifjuság rend szerint középiskolai tanulmányaival végezni szokott, a mieink jóformán csak most fognak hozzá. Hogy az ily akarati és erkölcsi erőt tanusító ifjak az intézetnek többnyire kitűnő növendékeivé válnak, eddigi tapasztalataink alapján örömmel konstatáljuk. Másrészt lehetetlen itt a rabbiképző e tekintetbeli szerepére is rá nem mutatnunk: mi lett volna ez ifjaktól a mi intézetünk nélkül?

A misszió, melyet a rabbiképző e szerint annyi fiatal pálya — mondhatni — megmentése körül tanusít, bizonyára nem utolsó tanuvallomás kiváló fontossága mellett.

Itt a táblázat.

A beiratkozók életkora.

Tanév	13 éves	14 éves	15 éves	16 éves	17 éves	18 éves	19 éves	20 éves	21 éves	22 éves	23 éves	24 éves	25 éves	26 éves	27 éves	28 éves	29 éves	30 éves	31 éves	32 éves	33 éves
187 ^{7/8}	1	1	1	3	3	2	6	4	3	—	2	3	1	—	—	1	—	—	—	—	—
187 ^{8/9}	1	4	1	4	3	4	2	5	—	3	—	2	2	—	1	—	1	—	—	—	—
187 ^{9/80}	2	3	4	1	6	5	3	2	5	—	3	—	2	2	—	—	—	1	—	—	—
188 ^{0/1}	—	3	5	5	2	3	5	3	1	3	1	4	—	1	2	—	—	—	1	—	—
188 ^{1/2}	1	3	7	5	4	6	3	6	3	2	3	—	3	1	2	1	—	—	—	1	—
188 ^{2/3}	—	6	8	10	6	4	6	2	3	—	1	3	—	4	—	1	1	—	—	—	1
188 ^{3/4}	1	6	12	10	11	6	5	4	3	5	—	1	2	—	4	—	1	—	—	—	—
188 ^{4/5}	—	2	13	15	15	9	11	5	4	5	4	—	2	2	—	6	—	1	—	—	—
188 ^{5/6}	—	5	7	20	14	15	10	6	8	4	3	6	—	2	2	—	5	—	1	—	—
188 ^{6/7}	2	5	9	7	17	14	14	12	7	10	2	5	4	2	2	—	—	2	—	1	—

A *szülők polgári állásának* táblázatos kimutatása sincs minden érdek nélkül. A tanulók zöme a rabbiképzőben csakugy szatócs és kiskereskedő fia, mint a zsidó tanulók legnagyobb része középiskoláinkban. Azután következik az iparos. Bérlő és hivatalnok állandóan kevés küldi ide gyermekeit. Ellenben sok a szegény özvegy, személyes szolgálatot tevő; gyors emelkedést mutat a tanító és rabbi vagy rabbihelyettes rovata stb. Itt közöljük a táblázatot.

Az intézetben volt tanulók szülők polgári állása szerint.

Tanév	rabbi, rabbi- hely.	tanító	őster- melő, bérlő	szatócs keres- kedő	iparos	köz- ségi alkal- mazott	tisztviselő, magán- hivatalnok	személyes szolg.tevő, özvegy	Összesen
187 ⁷ / ₈	3	1	4	12	2	5	1	3	31
187 ⁸ / ₉	4	5	3	15	2	2	—	2	33
187 ⁹ / ₈₀	6	4	4	18	3	1	—	3	39
188 ⁰ / ₁	5	5	3	15	2	3	1	5	39
188 ¹ / ₂	6	6	4	19	6	4	1	5	51
188 ² / ₃	6	5	5	20	7	5	1	7	56
188 ³ / ₄	7	7	4	25	12	5	1	10	71
188 ⁴ / ₅	12	9	4	37	9	4	2	17	94
188 ⁵ / ₆	12	11	7	42	12	5	3	16	108
188 ⁶ / ₇	14	16	7	44	17	4	2	11	115

A *nyelvi viszonyok* kimutatása ezek után nem tartalmaz semmi föltűnőt: e számok az országos viszonyokat tükrözik. Vannak, kik csak magyarul tudnak, vagy csak németül-tótul, de kevesen. A legtöbb beszél magyarul-németül, és a felsőmagyarországiak legnagyobbbrészt tudnak a németen és tóton kívül magyarul is, ép úgy, mint az oláhvidéki zsidók is beszélnek az állam nyelvét. E tekintetben a zsidó vallású ifjuság — büszkeséggel valljuk — bizonyára túl tesz a hasonló társadalmi állású más vallásbeli ifjuságon. A tanulságot itt is az olvasóra bizzuk.

Adjuk a táblázatot.

Az intézetben volt tanulók nyelvi viszonyok szerint.

Tanév	magyar	német	magyar német	német tót	német horvát	magyar német tót	magyar német oláh	Összesen
187 ⁷ / ₈	—	1	27	1	—	2	—	31
177 ⁸ / ₉	2	—	25	3	—	3	—	33
187 ⁹ / ₈₀	2	—	31	1	—	5	—	39
188 ⁰ / ₁	—	—	35	—	—	4	—	39
188 ¹ / ₂	—	—	42	—	—	9	—	51
188 ² / ₃	1	—	45	1	—	9	—	56
188 ³ / ₄	2	—	55	—	—	12	2	71
188 ⁴ / ₅	2	—	70	—	—	20	2	94
188 ⁵ / ₆	1	—	72	—	—	33	2	108
188 ⁶ / ₇	1	—	76	—	1	36	1	115

Fölötte érdekes ezek után a *növendékek hullámzását* egy összefoglaló táblázatban kimutatni. Kitészik ebből, hogy tanulóink nagyobb része az intézetnek köszöni teljes kiképeztetését. Hazai középiskolából jött alsó tanfolyamunkba e tiz év alatt összesen 93, mindenből nálunk tett fölvételi vizsgálatot 116. Még tanulságosabb ez arány a felső tanfolyamban: másutt nyert érettségi bizonyítvánnyal belépett összesen 10 — ha alsó tanfolyamunk nincs, úgy 10 év alatt mindössze 10 theologusa lett volna az intézetnek: tényleg pedig volt 122. Így igazolják a számok a rabbiképző kitünő szervezetét.

E táblázat mutatja azt is, hogy nem mind lép theologiai pályára, ki nálunk érettségit tett. 1881/2-ben 3 érettségit tevő hagyta el az intézetet: egy jogi pályára lépett, egy a polytechnikumba és egy a kereskedelmi akadémiába iratkozott. 1882/3-ban: egy orvosnak ment, egy a keresk. akadémiába. 183/4-ben: egy az orvosi karba lépett át. 1886/7-ben: egy orvosnövendék lett.

Örvendetes tények ezek abból a szempontból, hogy így a gyakorlati tudomány és élet pályáján többen lesznek olyanok, kik a héber tudományban is jártasak. Ezekről bizonyára hathatós és szakértelmes részvétet várhatni a zsidó községi életben is, s így a rabbiképző nemcsak rabbik nevelése által járul a zsidó felekezeti életnek hazafias és tudós szellemben való ujjaalkotásához.

Ugyancsak e táblázatból tűnik ki az is, mennyien léptek ki évről-évre az intézetből, illet. hányan folytatják itt tanulmányaikat. Az első évben belépett 25 közül visszatért a következő évben 12: elmaradt a fele; a kilencedik évben beiratkozott 87 közül visszajött a tizedikben 67: nem maradt el egész ötöde. Ugyanaz az arány — ugyanaz a javulás, mint a rendkívüli tanulóknál.

Még csak egy szót a »külföldi szemináriumról jöttek« rovatáról. Ezek nem jöttek, hanem inkább visszajöttek. Felső tanfolyambeli hallgatóink közül néhányan egy évet külföldi — egy a boroszlói és kettő a berlini — szemináriumban töltöttek s azután újra nálunk folytatják tanulmányaikat. A mi theologiai intézetünk nem adhat a hasonló protestáns főiskolák mintájára növendékeinek külföldi stipendiumokat, de bizvást hiszi, hogy az önként kimenők — azonfölül, hogy magukat a német nyelvben is jobban kiképezik — az ottani egyetemeken szellemileg gyarapodva s intézetünk jó hírnevét öregbitvén térnek vissza hozzánk.

De itt a táblázat:

Tanév	Alsó tanfolyam				Felső tanfolyam					
	Nálunk tett fölvételi vizsgát	Más gimnáziumból jött újonnan	Nálunk nyert bizonyítványt, folyt. tanulmányait	Összesen	Nálunk tett érettségivel lépett föl	Másutt nyert éretts. biz. jött	Folytatta tanulmányait	Külföldi szemináriumból jött	Összesen járt	Nálunk tett érettségi után más pályára lépett
187 ⁷ / ₈	15	10	—	25	—	3	—	—	6	—
187 ⁸ / ₉	6	10	12	28	—	—	3	—	5	—
187 ⁹ / ₁₀	9	5	21	35	—	1	3	—	4	—
188 ⁰ / ₁	2	7	26	35	—	1	3	—	4	—
188 ¹ / ₂	5	9	27	41	5	1	4	—	10	3
188 ² / ₃	10	8	23	41	4	1	10	—	15	2
188 ³ / ₄	14	9	32	55	4	—	12	—	16	1
188 ⁴ / ₅	22	13	39	74	3	1	16	—	20	—
188 ⁵ / ₆	20	8	59	87	4	—	15	2	21	—
188 ⁶ / ₇	13	14	67	94	3	2	15	1	21	1
Összesen	116	93	306	515	23	10	81	3	122	7

VI.

A tanulók előmenetele.

Az eddigiekben számot adtunk mintegy az intézetnek anyagáról. Lássuk most, miként formálódott az anyag a lefolyt évtizedben.

A következő táblázatok föltüntetik a tanulók *előmenetelét tárgyak és osztályok szerint* mind a tiz évben. Annál inkább van itt helyén az ily kimutatás, minthogy a mi évi értesítőnk — más főiskolák programjának mintájára — e szempontot mellőzi. Az olvasó e táblázatokból láthatja, hogy a mit már eddig sejtett, az csakugyan tény: hogy az országos rabbiképző-intézet növendékei átlag választott pályájuknak megfelelő komolysággal és buzgalommal tanulnak; hogy ezek a tanulók, átlagos előképzettségükhöz képest, sikeresebben haladnak azokban a tárgyakban, a hol tisztán a fölfogás, mint a hol tények emlékezetben tartása a mértékadó, könnyebben tudnak valamit megérteni, mint betanulni; hogy az idegen — latin, görög, német — nyelvekben való előmenetel dolgában a mi intézetünk, ha nem szaporítja is az országos panaszt, ennek jogosultságát kétségbe vonni alig van oka, stb. Végül megemlítjük, hogy ugyane táblázatokból

világosan látni, hogy az egyes tárgyak tanítása minő változásnak volt év és osztály szerint alávetve.

Ime a táblázatok:

1877—78.

Tantárgy	I. osztály				II. osztály			
	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.
Pentateuch	5	2	—	—	5	—	—	—
Hagiograph	3	4	—	—	5	—	—	—
Talmud stat. . . .	4	3	—	—	5	—	—	—
Talmud curs. . . .	4	3	—	—	5	—	—	—
Héber nyelv. . . .	2	4	1	—	5	—	—	—
Zsidók története	4	3	—	—	5	—	—	—
Magyar nyelv . . .	2	4	1	—	3	2	—	—
Latin nyelv	2	3	2	—	—	4	1	—
Görög nyelv	—	4	3	—	—	4	1	—
Német nyelv	—	5	2	—	—	5	—	—
Történet s földr.	3	2	2	—	—	5	—	—
Mathematika . . .	2	1	3	1	2	2	1	—
Physika	2	1	3	1	1	3	1	—
Természetráajz . .	3	1	2	1	4	1	—	—

1878—79.

Tantárgy	I. osztály				II. osztály				III. osztály			
	jel.	jó	elgs.	elgt.	jel.	jó	elgs.	elgt.	jel.	jó	elgs.	elgt.
Pentateuch	2	6	—	—	4	4	2	—	6	—	—	—
Próféták	—	6	2	—	3	5	1	1	6	—	—	—
Talmud stat. . . .	—	8	—	—	4	5	1	—	6	—	—	—
Talmud curs. . . .	1	5	2	—	5	3	1	1	6	—	—	—
Héber nyelv	—	3	5	—	—	4	3	3	6	—	—	—
Magyar nyelv . . .	1	2	4	1	1	6	3	—	2	3	1	—
Latin nyelv	—	4	3	1	1	4	4	1	3	3	—	—
Görög nyelv	—	4	4	—	—	4	5	1	—	4	2	—
Német nyelv	1	5	2	—	—	6	4	—	2	4	—	—
Történet s földr.	2	1	4	1	2	5	3	—	1	5	—	—
Mathematika . . .	3	2	3	—	3	6	1	—	6	—	—	—
Physika	2	1	2	3	3	3	1	3	2	3	1	—
Természetráajz . .	3	3	2	—	5	5	—	—	—	—	—	—

1879—80.

Tantárgy	I. oszt.				II. oszt.				III. oszt.				IV. oszt.			
	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.
Pentateuch	7	3	—	—	3	4	—	—	5	3	1	—	5	—	—	—
Próféták	—	—	—	—	—	2	—	—	2	5	1	—	5	—	—	—
Hagiograph	4	4	2	—	1	3	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Talmud stat.....	3	3	4	—	1	5	1	—	2	7	—	—	5	—	—	—
Talmud curs.	6	1	3	—	3	4	—	—	3	5	1	—	5	—	—	—
Héber nyelv	5	3	2	—	4	3	—	—	4	5	—	—	5	—	—	—
Magyar nyelv	5	2	3	—	4	2	1	—	2	7	—	—	5	—	—	—
Latin nyelv.....	3	2	4	1	—	2	5	—	2	4	3	—	5	—	—	—
Görög nyelv	3	3	3	1	1	4	1	1	3	3	3	—	—	5	—	—
Német nyelv.....	6	3	—	1	—	5	2	—	2	5	2	—	2	3	—	—
Történet s földrajz	5	1	4	—	2	3	2	—	4	2	3	—	5	—	—	—
Mathematika	5	4	1	—	3	3	—	1	3	6	—	—	5	—	—	—
Physika.....	4	1	4	1	3	1	1	2	2	2	5	—	2	3	—	—
Természetrájz	6	3	1	—	3	3	1	—	4	5	—	—	5	—	—	—
Philos. propaed.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—

1880—81.

Tantárgy	I. oszt.				II. oszt.				III. oszt.				IV. oszt.				V. oszt.			
	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.
Pentateuch	1	5	—	—	6	2	—	—	1	5	—	—	4	4	—	—	5	—	—	—
Próféták	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	6	2	—	5	—	—	—
Hagiograph	1	3	2	—	5	3	—	—	1	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Talmud stat.....	3	—	3	—	3	3	2	—	2	3	1	—	2	4	2	—	5	—	—	—
Talmud curs.	2	3	1	—	7	1	—	—	4	2	—	—	5	2	1	—	5	—	—	—
Héber nyelv	—	2	4	—	5	3	—	—	2	4	—	—	2	6	—	—	5	—	—	—
Magyar nyelv.....	2	3	1	—	5	2	1	—	—	4	1	1	—	7	1	—	5	—	—	—
Latin nyelv.....	1	2	2	1	3	2	2	1	—	1	4	1	1	4	2	1	5	—	—	—
Görög nyelv	1	2	3	—	—	7	1	—	—	5	—	1	—	5	3	—	—	5	—	—
Német nyelv.....	1	3	2	—	—	7	1	—	—	5	1	—	1	6	1	—	3	2	—	—
Történet s földr.	1	1	4	—	4	3	1	—	—	5	1	—	4	2	2	—	5	—	—	—
Mathematika	3	—	3	—	4	3	—	1	4	1	—	1	2	3	3	—	5	—	—	—
Physika.....	1	1	2	2	4	1	2	1	5	—	—	1	2	1	5	—	2	3	—	—
Természetrájz ...	3	1	2	—	6	—	2	—	5	—	—	1	1	5	2	—	—	—	—	—
Philos. propaed...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	3	—	—	5	—	—	—

1881—82.

Tantárgy	I. oszt.				II. oszt.				III. oszt.				IV. oszt.				V. oszt.			
	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.
Pentateuch	3	8	3	—	3	1	—	—	7	1	—	—	5	1	—	—	5	2	—	—
Próféták	—	—	—	—	—	—	—	—	2	5	—	1	1	5	—	—	1	4	2	—
Hagiograph.	2	4	8	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Talmud stat.	6	2	—	6	3	1	—	—	5	2	—	1	3	3	—	—	1	5	1	—
Talmud curs.	4	2	5	3	3	1	—	—	6	1	1	—	4	2	—	—	1	5	1	—
Héber nyelv	3	6	5	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	5	—	—
Aram nyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	2	—	2	2	2	—	1	1	5	—
Zsidók története.	2	4	6	2	1	3	—	—	4	2	1	1	2	2	2	—	1	1	5	—
Magyar nyelv.	3	9	2	—	3	1	—	—	5	2	1	—	2	4	—	—	1	5	1	—
Latin nyelv.	2	2	6	4	1	3	—	—	2	1	5	—	2	2	2	—	1	1	5	—
Görög nyelv	3	3	7	1	—	4	—	—	3	3	2	—	2	4	—	—	1	3	3	—
Német nyelv	2	9	3	—	1	2	1	—	1	6	1	—	1	4	1	—	2	4	1	—
Történet s földrajz	3	3	7	1	3	1	—	—	4	1	2	1	4	2	—	—	1	4	2	—
Mathematika.	3	6	2	3	3	—	1	—	5	2	—	1	5	1	—	—	2	2	3	—
Physika	3	3	5	3	4	—	—	—	4	—	3	1	3	—	3	—	1	—	6	—
Természetrájz.	4	5	5	—	4	—	—	—	5	2	1	1	2	4	—	—	—	—	—	—
Philos. propaed.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	2	—	—	2	3	2	—

1882—83.

Tantárgy	I. oszt.				II. oszt.				III. oszt.				IV. oszt.				V. oszt.			
	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.
Pentateuch	9	6	—	—	7	1	—	—	6	—	—	—	4	—	—	—	3	3	—	—
Próféták	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4	1	2	2	—	—	3	3	—	—
Hagiograph.	3	8	4	—	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Talmud stat.	5	7	3	—	3	5	—	—	—	5	1	—	2	1	1	—	2	2	2	—
Talmud curs.	7	4	4	—	4	3	1	—	3	1	2	—	3	1	—	—	2	4	—	—
Héber nyelv	3	9	3	—	6	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Aram nyelv.	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	2	—	1	3	—	—	3	2	1	—
Zsidók története.	2	9	4	—	2	6	—	—	1	5	—	—	3	1	—	—	2	4	—	—
Magyar nyelv.	3	7	5	—	3	4	1	—	4	2	—	—	2	2	—	—	4	2	—	—
Latin nyelv	—	3	11	1	—	3	5	—	1	2	3	—	1	2	1	—	2	2	2	—
Görög nyelv	—	6	8	1	3	1	4	—	—	6	—	—	2	1	1	—	2	3	1	—
Német nyelv.	—	10	5	—	4	2	2	—	3	2	1	—	2	2	—	—	2	4	—	—
Történet s földrajz	1	6	7	1	2	2	4	—	3	3	—	—	3	—	1	—	4	4	—	—
Mathematika	3	6	5	1	3	4	1	—	5	1	—	—	3	—	1	—	5	1	—	—
Physika	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4	—	—	2	1	1	—	5	1	—	—
Természetrájz	7	4	4	—	5	3	—	—	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Philos. propaed.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	5	1	—	—

1883—84.

Tantárgy	I. oszt.				II. oszt.				III. oszt.				IV. oszt.				V. oszt.			
	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.
Pentateuch . . .	10	5	1	—	9	8	—	—	5	3	—	—	2	1	—	—	4	—	—	—
Próféták.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4	1	1	1	1	—	3	1	—	—
Hagiograph . . .	4	3	8	1	5	6	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Talmud stat. . .	9	1	4	2	8	3	4	2	4	3	1	—	1	—	2	—	3	—	—	1
Talmud curs. . .	9	5	2	—	10	4	3	—	5	2	1	—	1	—	2	—	3	—	—	1
Héber nyelv . . .	7	6	3	—	8	4	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Aram nyelv . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	4	—	1	1	1	—	3	1	—	—
Zsidók története.	3	3	9	1	6	6	5	—	1	4	3	—	1	2	—	—	2	2	—	—
Magyar nyelv . .	4	4	8	—	2	10	5	—	3	3	2	—	3	—	—	—	1	2	1	—
Latin nyelv . . .	2	—	9	5	—	6	10	1	1	3	3	1	1	2	—	—	1	1	1	1
Görög nyelv . . .	2	9	5	—	—	5	7	5	3	1	4	—	—	3	—	—	3	—	1	—
Német nyelv . . .	3	6	7	—	—	7	10	—	2	3	3	—	1	1	1	—	4	—	—	—
Történet s földr.	2	6	7	1	3	9	5	—	3	3	2	—	3	—	—	—	3	1	—	—
Mathematika . .	5	6	5	—	8	6	2	1	3	3	2	—	3	—	—	—	3	—	1	—
Physika	—	—	—	—	—	—	—	—	4	2	2	—	3	—	—	—	3	—	1	—
Természetrájk .	10	4	2	—	8	7	—	2	2	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Philos. propaed..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	1	2	1	—

1884—85.

Tantárgy	I. oszt.				II. oszt.				III. oszt.				IV. oszt.				V. oszt.			
	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.
Pentateuch . . .	16	7	4	—	14	1	—	—	10	3	—	—	2	1	—	—	2	2	—	—
Próféták.	12	7	8	—	4	5	6	—	3	6	4	—	—	1	2	—	2	2	—	—
Talmud stat. . . .	15	7	3	2	7	2	6	—	6	4	3	—	—	2	1	—	—	3	1	—
Talmud curs. . . .	19	6	2	—	8	7	—	—	9	3	1	—	2	—	1	—	—	3	1	—
Héber nyelv . . .	8	14	5	—	10	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Aram nyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	4	9	—	—	1	1	1	—	1	2	1	—
Zsidók története.	—	—	—	—	5	9	1	—	8	5	—	—	—	3	—	—	1	3	—	—
Magyar nyelv . . .	8	13	6	—	5	5	4	1	4	8	1	—	2	—	1	—	2	2	—	—
Latin nyelv	1	9	17	—	—	2	13	—	—	4	9	—	—	1	1	1	—	1	3	—
Görög nyelv . . .	5	16	6	—	4	6	5	—	—	3	10	—	1	1	1	—	—	4	—	—
Német nyelv . . .	4	12	11	—	2	4	9	—	—	11	2	—	1	1	1	—	2	2	—	—
Történet s földr.	7	14	6	—	1	9	5	—	3	7	3	—	1	2	—	—	2	2	—	—
Mathematika . . .	5	13	9	—	5	5	5	—	6	6	1	—	2	1	—	—	3	1	—	—
Physika	—	—	—	—	—	—	—	—	4	8	1	—	2	1	—	—	3	1	—	—
Természetrájk . .	15	10	2	—	9	6	—	—	9	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Philos. propaed..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	4	—	—	—

1885—86.

Tantárgy	I. oszt.				II. oszt.				III. oszt.				IV. oszt.				V. oszt.			
	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.
Pentateuch	6	13	2	—	12	14	3	—	3	9	1	—	9	4	—	—	2	1	—	—
Próféták	—	—	—	—	—	—	—	—	3	6	4	—	3	9	1	—	2	1	—	—
Hagiograph	8	9	4	—	10	15	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Talmud stat.	6	10	5	—	13	11	5	—	1	5	6	1	5	4	3	1	—	3	—	—
Talmud curs.	8	9	3	1	15	10	4	—	6	3	4	—	6	2	5	—	—	3	—	—
Héber nyelv	1	16	3	1	5	19	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Aram nyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	6	—	4	4	5	—	2	1	—	—
Zsidók története	—	—	—	—	11	11	7	—	2	9	2	—	4	7	2	—	—	3	—	—
Magyar nyelv	6	9	5	1	9	15	4	1	5	6	2	—	5	7	1	—	1	2	—	—
Latin nyelv	1	5	14	1	—	11	12	6	—	2	5	6	—	2	8	3	—	2	1	—
Görög nyelv	1	5	14	1	7	12	9	1	—	10	3	—	1	8	4	—	—	2	1	—
Német nyelv	4	11	6	—	2	18	9	—	—	7	6	—	—	12	1	—	2	1	—	—
Történet s földrajz	4	12	5	—	6	10	12	1	1	7	5	—	1	8	4	—	2	1	—	—
Mathematika	7	8	4	2	7	16	6	—	4	4	5	—	7	4	2	—	2	1	—	—
Physika	—	—	—	—	—	—	—	—	5	3	5	—	6	4	3	—	2	1	—	—
Természetrájk	13	5	3	—	11	13	5	—	7	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Philos. propaed.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	8	1	—	2	—	1	—

1886—87.

Tantárgy	I. oszt.				II. oszt.				III. oszt.				IV. oszt.				V. oszt.			
	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.	jeles	jó	elégs.	elégt.
Pentateuch	7	12	3	—	7	10	—	—	14	10	—	—	4	5	—	—	—	—	—	—
Próféták	—	—	—	—	—	—	—	—	11	6	7	—	2	7	—	—	3	4	4	—
Hagiograph	6	12	4	—	7	8	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	6	—	—
Talmud stat.	3	12	7	—	4	11	2	—	12	5	7	—	2	6	1	—	2	2	7	—
Talmud curs.	6	8	8	—	7	8	2	—	12	7	5	—	2	6	1	—	2	4	5	—
Héber nyelv	3	16	3	—	4	12	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Aram nyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	6	10	8	—	3	3	3	—	—	—	—	—
Zsidók története	—	—	—	—	5	9	3	—	11	8	5	—	4	3	2	—	3	5	3	—
Magyar nyelv	7	14	4	—	3	8	6	—	9	12	3	—	4	4	1	—	6	3	2	—
Latin nyelv	—	2	18	2	1	2	9	5	—	7	14	3	—	2	—	7	—	1	10	—
Görög nyelv	1	19	12	—	1	8	8	—	4	12	7	1	—	8	1	—	1	7	3	—
Német nyelv	4	13	5	—	1	14	2	—	2	15	7	—	3	3	3	—	5	2	4	—
Történet s földrajz	—	11	11	—	4	10	3	—	5	11	8	—	2	2	5	—	6	1	4	—
Mathematika	3	6	13	—	4	12	1	—	4	7	12	1	4	5	—	—	3	6	2	—
Physika	—	—	—	—	—	—	—	—	8	11	5	—	6	3	—	—	4	5	2	—
Természetrájk	7	15	—	—	5	9	3	—	10	11	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Phi'os propaed.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	1	—	5	2	4	—

Könnyebb tájékozás végett összegezzük az eredményt egy összefoglaló táblázatban, mely a tanulók *előmeneteléről általában* ad számot:

Tanév	Egy vagy több tárgyból bukott					Ismétlő volt	Összesen volt
	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	IV. oszt.	V. oszt.		
187 ⁷ / ₈	1	—	—	—	—	—	25
187 ⁸ / ₉	4	4	—	—	—	—	28
187 ⁹ / ₈₀	1	2	—	—	—	1	35
188 ⁰ / ₁	2	1	1	1	—	2	35
188 ¹ / ₂	6	—	1	—	—	3	41
188 ² / ₃	1	—	1	—	—	2	41
188 ³ / ₄	5	6	1	—	1	1	55
188 ⁴ / ₅	1	2	—	1	—	—	74
188 ⁵ / ₆	2	6	5	3	—	1	87
188 ⁶ / ₇	2	5	3	7	—	5	94

VII.

A vizsgálatok.

Az orsz. rabbiképzőnek, mint szakiskolának szervezetével vele jár, hogy minden rendü növendékei csak *fölvételi vizsgálat* alapján léphetnek az intézetbe. A ki mindenből megfelel, fölvéttetik rendesnek; a ki egy-két kevésbé alapvető tárgyból nem felel meg egészen, de készütsége általános fokánál fogva alapos reményt nyújt, hogy a hiányokat pótolni fogja, fölvéttetik rendkívülinek. Az ilyenek az első, legfőlebb a második harmad végén kell *pót- ill. javító vizsgálatot* tennie, úgy hogy a tanév végén nincs többé rendkívüli tanuló egy sem.

E többrendbeli vizsgálat magyarázza, miért mutat ki alább közlött táblázatunk aránylag nem nagy számú tanulószám mellett annyi vizsgálatot, noha másrészt megjegyzendő, hogy azonagy növendéknek ismételt vizsgálata ugyanazon szám alatt lesz beiktatva.

Évzáró vizsgálatokat az intézet a vezérlő bizottság és érdeklődő közönség jelenlétében nyilvánosan tart. Ezek rendszerint június utolsó hetében vannak és három napig tartanak: két nap van a héber, egy a gimnáziumi tárgyaknak szentelve. E vizsgálatokat Trefort miniszter ur ő excziája ismételve megtisztelte jelenlétével.

Érettségi vizsgálat nálunk 1880. 1 óta van, midőn a két osztálylyal megnyilt rabbiképző fokozatos kiegészítés útján ötödik osztályát is megnyitotta. E vizsgálatokra a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur miniszteri biztosként eddig állandóan dr. Lutter Nándor főigazgató urat küldte ki. Államilag érvényes érettségi bizonyítványaink szövege mindenben hasonlít a többi állami érettségi bizonyítványokhoz, csak hogy miniszteri jóváhagyás alapján »vallás« helyett ez áll benne:

Zsidó theologiai tárgyakból, nevezetesen:

Szentírásból . . .
Talmudból . . .
Héber és aram nyelvtanból . . .
Zsidók történetéből . . .

A gimnáziumi tárgyakból való érettségin kívül tanulóink előzőleg *héber érettségit* is tesznek, mely annyiban is különbözik az első-től, hogy írásbeli része nincs.

Mindkét rendbeli érettséginek eredménye határozottan kedvező, amennyiben az eddig hét év óta megtartott 40 ily vizsgálatban mindössze csak 5 bukás jegyzendő föl: 2 bukott a héber és 3 a gimnáziumi érettségin.

Alapszabályaink értelmében a felső tanfolyam azon hallgatói kik intézetünkben a második évet betöltötték, a vezérlő-bizottság tagjainak jelenlétében, rendesen a tanév végén, *alaprvizsgálatot* tesznek, melynek eredményéről bizonyítványt nyernek a következő szöveggel:

. . .szám. *Alaprvizsgálati bizonyítvány.*

. . . . .megyei . . . . .születésü . . . . .ur az országos rabbiképző-intézetnek a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszterium által megerősített szabályzatában előirt theologiai alapvizsgálatot a következő eredménnyel tette le, és pedig:

1. Bibliai tudományok . . . . .
2. Bevezetés a talmudba . . . . .
3. Talmud és szertártástan . . . . .
4. Zsidók története . . . . .
5. Vallásbölcshészet . . . . .

E bizonyítvány fentnevezett urat arra jogosítja, hogy a szabályzatban előirt idő leteltével a rabbiképesítő vizsgálatra jelentkezhetik.

Kelt Budapesten . . . . .

e. i. elnök.

A vizsgáló tanárok:

. . . . .

E vizsgálatokat 1879/80 óta tartjuk. Összesen letette idáig 27, bukott közülök 6.

Rabbiképesítő vizsgálat először 1882/3-ban volt. E vizsgálati szabályzat értelmében a jelölt, miután a felső tanfolyam ötéves ciklusát szabályszerűen befejezte s index alapján kimutatta, hogy az egyetemen paedagógiát és egészségtant hallgatott, folyamodik a tanári karhoz a *házi írásbeli tételek* kiadásáért. Összesen öt tételt kap, és pedig: a *rabbinicus casuistica* köréből hármat, melyek rabbinikus nyelven dolgozandók ki; a *bibliamagyarázat* köréből egyet, mely magyar- és a *zsidó vallásbölcseletből* egyet, mely magyar vagy német nyelven oldandó meg. E dolgozatokra ötödfél hónap van engedve. Miután a tételadó tanárok írásbeli jelentést tesznek a beadott dolgozatok eredményéről, ezek tudomásvétel céljából elküldetnek a vezérlő bizottság azon két tagjának, kik a vizsgáló tanárokkal egyetemben a *vizsgáló bizottságot* alkotják; ezek egyike, mint a vezérlő bizottság tanügyi szakosztályának elnöke, egyuttal a vizsgáló bizottság elnöke; a másik a bizottság által egyenesen e célra évről-évre külön lesz kiküldve. A vizsgáló bizottság minden tagja egyformán bír vizsgáló és szavazó joggal.

Ha a házi dolgozatok beválnak, a jelölt *zárthelyi írásbelire* bocsátatik, melynek két tárgya a rabbinikus gyakorlat és a többi előadott tantárgy köréből van véve. E vizsgálatra egy nap engedtetik.

Ezután következik a *szóbeli vizsgálat*, melyet minden jelölt külön tesz; tartamának maximuma négy óra, melyből fordítottatik kettő a talmud- és szertartástanra, egy óra a bibliai tudományokra, és egy óra zsidók történetére és zsidó vallásbölcseletre.

Ha a jelölt minden követelménynek megfelelt, akkor az intézet templomában tartott *elbocsájtási ünnepélyen* — melynek lefolyása a vizsgálati szabályzatban pontosan meg van határozva — a talmud tanárától kiállított hébernyelvű okiratot (*hattárát*) és a vizsgáló bizottság által aláírt magyar szövegű diplomát nyer, mely utóbbi így hangzik:

Rabbiképesítő oklevél.

Mi ő császári és apostoli királyi Felsége legkegyelmesebb elhatározása alapján Budapesten fennálló országos rabbiképző-intézet vezérlő bizottsága kiküldött tagjaiból és ugyanazon intézet felső tanfolyama rendes tanáraiból álló vizsgáló-bizottság . . . . . urat, ki . . . . . született, theologiai tanulmányait . . . . . végezte és az intézet szabályzataiban előírt rabbiképesítő szigorlaton általunk

megvizsgáltatott, a vizsgálat eredménye és tanusított hitszónoki képessége alapján, a felsőbb helyen jóváhagyott intézeti alapszabályok szerint bennünket megillető jognál fogva, a RABBI czimmal felruházzuk és a rabbisági hivatal betöltésére és ezen hivatallal járó mindennemű teendők végzésére **képesítettnek** nyilatkoztatjuk.

Minek hitelére a héber nyelven kiállított HATTÁRA okirattal együtt ezen rabbiképesítő oklevelet kiadtuk és az országos rabbiképző-intézet pecsétjével, ugyszintén saját aláírásunkkal megerősítettük.

Kelt Budapesten, ...

Megjegyzendő, hogy eddig az intézetből kikerült valamennyi rabbi a budapesti egyetemen már előzőleg elnyerte a doctor philosophiae fokozatot. Ötödéves hallgatóink rendszeren egytől-egyig bölcsészeti doktorok.

Rabbiképesítőt tettek eddigelé 1882/3-ban: *dr. Neumann Ede* rabbi Nagy-Kanizsán. 1885/6-ban: *dr. Bárány József* hitszónok Debreczenben, *dr. Rosenstein Mór* rabbi Tapolczán és *dr. Steinherz Jakab* rabbi Nagy-Atádon. 1886/7-ben: *dr. Fischer Gyula* rabbi Győrött, *dr. Herzog Manó* rabbi Kaposvárott és *dr. Schreiner Márton* rabbi Csurgón.

Mindez urak csakhamar, sőt némely esetben közvetlenül képesítésük után nyerték el a rabbiszéket, mi ugy az intézet szükséges volta, mint jó hirneve mellett bizonyít.

Adjuk most minden egyéb magyarázat nélkül a következő táblázatot.

Kimutatás a vizsgálatokról.

Tanév	Fölvételit tett			Pót- és javító vizsgálatot tett	Érettségit tett			Alapvizsgálatot tett		Rabbiképesítőt tett
	megfelelt	bukott	összesen		Ösz-szesen	ezek közül bukott		össz-szesen	bukott	
						hé-berből	gim.-ből			
187 ⁷ / ₈	25	5	30	8	—	—	—	—	—	—
187 ⁸ / ₉	16	5	21	3	—	—	—	—	—	—
187 ⁹ / ₈₀	14	6	20	5	—	—	—	3	1	—
188 ⁰ / ₁	9	5	14	6	5	—	—	—	—	—
188 ¹ / ₂	14	7	21	5	7	—	2	2	2	—
188 ² / ₃	18	3	21	9	6	—	—	5	1	1
188 ³ / ₄	23	3	26	14	4	1	—	8	2	—
188 ⁴ / ₅	35	11	46	24	4	—	—	3	—	—
188 ⁵ / ₆	28	9	37	27	3	—	—	3	—	3
188 ⁶ / ₇	27	11	38	41	11	1	1	3	—	3
Összesen:	209	65	274	142	40	2	3	27	6	7

VIII.

A tanulók vallás-erkölcsi és egészségi állapota.

Növendékeink vallásos és erkölcsi magokviselete e tiz év alatt megfelelt azon fokozott követelményeknek, melyeket irántuk úgy az intézet méltósága, mint a választották pálya szentsége tekintetében joggal támaszthatni. Az intézetnek eddigelé 637 növendéke volt és formaszzerű kicsapást egyszer sem kellett alkalmazni; súlyosabb fegyelmi vétség is mindössze csak 6 esetben fordult elő, a midőn az illetőket az intézettől csendesen eltávolítottuk.

Tanulóink egészségi állapotáról nem nyilatkozhatunk ily kedvezően. Többnyire szegény házból valók, kellő támogatás és segély, sőt tél idején nem egyszer a szükséges ruházat nélkül, fejlődő korukhoz képest nem mindig kellően táplálva — képzelhető hát, hogy kisebb-nagyobb testi bajok nem egyszer tartják őket távol az iskolától. A mulasztott órákról nem állítottam össze statisztikai kimutatót, de bizonyos, hogy e tekintetben alig állunk a legjobban. E bajon nem segíthet az intézet, hanem csak a társadalom jótékonyága és könyörülete.

Mindazáltal örömmel és meglelégedéssel konstatálhatjuk, hogy súlyosabb megbetegedés ritkán, haláleset e tiz év alatt pedig csak egyetlen egy fordult elő.

IX.

A tanárok irodalmi működése.

A mit a közép- és felső iskolák értesítői, almanachjai széles Magyarországon megtesznek évről-évre: hogy közlik a tanárok irodalmi működését, az nálunk nincs szokásban. Midőn ezt most, tiz év után, először tesszük, természetes, hogy hosszabb czimsor kerül össze.

Ábécze-rendben haladunk.

1877—1887.

Dr. Bacher Vilmos.*Külön munkák:*

1. A babyloniai amórák agádája. (Az orsz. rabbiképző-intézet értesítőjében) 1878.
Németül ugyanaz: Die Agada der babylonischen Amoräer. Strassburg, 1878.
2. Muslicheddin Sa'di's Aphorismen und Sinngedichte. Zum ersten Male herausgegeben und übersetzt. Mit Beiträgen zur Biographie Sa'di's. Strassburg, 1878.
3. Ábrahám Ibn Ezrá mint grammatikus. Adalék a héber nyelvtudomány történetéhez. (Az orsz. rabbiképző-intézet értesítőjében.) 1881.
Németül ugyanaz: Abraham Ibn Esra als Grammatiker. Strassburg, 1882.
4. Die grammatische Terminologie des Jehûdâ b. Dawid Hajjûg. Nach dem arabischen Originale seiner Schriften und mit Berücksichtigung seiner hebr. Übersetzer u. seiner Vorgänger. Wien, 1882.
5. Die hebräisch-arabische Sprachvergleichung des Abulwalid Merwân Ibn Ganâh. Wien, 1884.
6. Abulvalid Mervân Ibn Ganâh (R. Jóna) élete és munkái és szentírásmagyarázatának forrásai. (Az orsz. rabbiképző-intézet értesítőjében.) 1885.
Ugyanaz németül: Leben u. Werke des Abulwalid Merwân Ibn Ganâh (R. Jona) und die Quellen seiner Schrifterklärung. Leipzig. 1885.
7. Die hebräisch-neuhebräische und hebräisch-aramäische Sprachvergleichung der Abulwalid Merwân Ibn Ganâh. Wien, 1885.
8. Die Agada der Tannaiten. Erster Band: Von Hillel bis Akiba. Von 30 vor bis 135 nach der g. Z. Strassburg, 1884.

Magyar-Zsidó Szemle. Szerkesztik Bacher Vilmos és Bánóczi József. Budapest. 1884—1887.

Le livre des Parterres fleuris. Grammaire Hébraïque en Arabe d'Aboul-Walid Mervan Ibn Djanah de Cordoue, publiée par Joseph Derenbourg. Paris, 1886. (Az École des Hautes Études kiadványa. Az Előszó XII. lapján ezen megjegyzés áll: »Il est bien entendu que, sans le règlement de l'École qui interdit rigoureusement de mentionner sur le titre de ses publications le nom d'un savant ne faisant pas partie du corps enseignant de l'École, le nom de M. Bacher figurerait sur le titre à côté du mien.)

Folyóiratokban:

Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums. Herausgegeben von dr. Z. Frankel, fortgesetzt von Prof. Dr. H. Grätz in Breslau und Dr. P. F. Frankl in Berlin. Krotoschin.

XXXI. Jahrg. (1882.):

Strack, Die Sprüche der Väter, p. 567—571.

XXXIII. Jahrg. (1884.):

Siegfried und Strack, Lehrbuch der neuhebräischen Sprache und Litteratur, p. 85—96.

Einfluss der christlichen Allegoristik auf die jüdische Bibelexegese p. 475—477.

XXXIV. Jahrg. (1885.):

Immanuel b. Salomon's Eben Bochan, p. 241—257.

Bemerkungen über die dem Jehuda Ibn Balaam zugeschriebene Schrift zur hebräischen Laut- und Accentlehre, p. 468—480, 497—504.

Zu Bubers' Tauchuma-Ausgabe, p. 521—554.

XXXV. Jahrg. (1886.):

Wünsche, Der babylonische Talmud in seinen haggadischen Bestandtheilen wortgetreu übersetzt, I. Band, p. 82—93, 122—143.

XXXVI. Jahrg. (1887.):

Wünsche, Der babylonische Talmud etc., II. Band, p. 184—189.
Revue des Études Juives. Publication trimestrielle de la Société des Études Juives, Paris.

T. IV. (1882.):

Notes sur Abou'l Walid, p. 273—274.

T. V. (1882.):

Étude critique sur quelques traditions étranges relatives a Rabbi Méir, p. 178—187.

T. VI. (1883.):

Joseph Kimchi et Abulwalid Ibn Ganâh, p. 208—221.

(Külön kiadásban is megjelent.)

T. X. (1885.):

Un abrégé de grammaire hébraïque de Benjamin ben Juda, de Rome et le Péta'h Debarai, p. 123—144. (Külön kiadásban is megjelent.)

T. XII. (1886.): Moise Ha-Nakdan, glossateur de la grammaire de Joseph Kimchi, 73—79.

T. XV. (1887.):

Ce sens du mot מקרא, p. 113—114.

Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft, herausg. von B. Stade.

III. Jahrg. (1883.):

Die Saadjanische Übersetzung des Hohenliedes bei Abulwalid Merwân Ibn Ganâh nebst einigen Bemerkungen zu Merx' Ausgabe derselben, p. 202—211.

V. Jahrg. (1885.):

Etymologisirende Worterklärungen bei Abulwalid Merwân Ibn Ganâh, p. 138—151.

שׂוּן p. 161—163.

Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft.

XXXIV. Bd. (1880.):

Eine persische Bearbeitung der sufischen Terminologie (Istilahât-assûfija) des Abdurrazzâk al-Kâschâni, p. 597—609.

Karl der Grosse und seine Tochter Emma in Tausend und eine Nacht, p. 610—616.

XXXVI. Bd. (1882.):

Abulwalid Ibn Ganâh und die neuhebräische Poesie, p. 401—409.

Der Islâm. Studien aus dem Gebiete der muhammedanischen Religionsgeschichte. Von Ignaz Goldziher, p. 720—724.

XXXVII. Bd. (1883.):

Persian Poetry for English Readers. By S. Robinson, p. 138—140.

Hebräisches שׂ und arabisches خ, p. 458—459.

XXXVIII. Bd. (1884.):

Berichtigungen zur Neubauer'schen Ausgabe des Kitâb-alusûl, p. 620—629.

Magyar-Zsidó Szemle.

Első évfolyam (1884.):

A szentírás és a zsidó tudomány irodalma 1883-ban, 19—29. l.

Második évfolyam (1885.):

A szentírás és a zsidó tudomány irodalma 1884-ben, 16—26. l.

Egy midrás a kozarok áttéréséről, 557—561. l.

Harmadik évfolyam (1886.):

A szentírás és a zsidó tudomány irodalma 1885-ben, 19—29. l.

Negyedik évfolyam (1887.):

A szentírás és a zsidó tudomány irodalma 1886-ban, 17—28. l.

Dr. Bánóczy József.

Önálló művek:

Révai Miklós élete és munkái. A M. T. Akadémia által a Fraknoi-Horváth díjjal jutalmazott pályamű. Budapest 1879.

Kisfaludy Károly és munkái. A Kisfaludy-Társaság megbízásából. I. kötet. 1882., II. k. 1883.

A magyar romanticismus. Akadémiai székfoglaló. 1882.

A Philosophia Története Thalestól Comteig. Irta Lewes György Henrik.

A M. T. Akad. megbízásából angolból ford. II. k. 1877, III. k. 1878.

Schopenhauer; válogatott értekezések. Fordit. s magyarázatokkal ellát. 1882.

É r t e k e z é s e k a következő folyóiratokban és lapokban.

Fővárosi Lapok.

Révai mint tankönyviró. 1879.

Nyelvtudományi közlemények.

Egy régi szó a magyar philosophiában, XIV. köt.-ben 1878.

Magyar Nyelvőr.

A bölcsélet magyar nyelve. 1877. jan., május, jun., jul. és novemb. 1878, jul., aug.; 1879, jan., ápril., okt.; 1882, ápril.

A butaság synonymikája. 1878, aug.

Biráló czikkek, nyelvtörténeti adatok, népnyelvahagyományok és kisebb névtelenül irt czikkek több kötetben.

Kiadás:

Erdélyi János, Bölcsészeti dolgozatai I. k. 1885. Fil. Irók. T. VI. k.

Szerkesztés:

Filozófiai Irók Tára. A Magyar tudományos Akadémia támogatásával szerkesztik Alexander Bernát és Bánóczi József. Eddig 7 kötet.

Magyar-Zsidó Szemle. Szerkesztik Bacher Vilmos és Bánóczi József, Megjelenik 1884 óta.

Továbbá : czikkek a Figyelő, Magyar Tanügy, Philologiai Közöny, Nemzeti Nőnevelés, Természettudományi Közöny, Orsz. isr. tanító-egyesület Értesítője, Magyar-Zsidó Szemle cz folyóiratokban, és több czikk az Egyetértés, Fővárosi Lapok és Ország-Világ cz. ujságokban.

Bein Károly.

Mathematikai, természettudományi és tanügyi czikkek és értekezések :

A *Műegyetemi Lapok*-ban: Egy végtelen sor összegezése. (A »Nouvelles Annales« egy feladata.) — Egy variáció-függvény integrálása.

A *Természettudományi Közöny*-ben: A vetés és a hótakaró. — A köszén jövőjéről. — A zsidó újév kiszámítása.

A *Nemzeti Nőnevelés*-ben: Galilei. — Az elektromosság az ember szolgálatában.

Hoffmann *Zeitschrift f. math. und naturw. Unterricht*-ban: Több matematikai feladat megoldása.

A *Néptanítók Lapja*-ban: A számtan módszeréről.

A *Magyar-Zsidó Szemlé*-ben: A kalendáriom számításról.

A *Polgári Iskolá*-ban: A szögmérésről.

A *Magyar Tanügy*-ben: Egy matematikus elmélkedése a jövő tanügye fölött. — Néhány szó a fizika tanításáról.

Az *Egyetértés*-ben: A fizikai propedeutika. — Néhány szó a népiskolákról. — Egységes középiskolák. — Az évi zárvizsgálatokról. — Egyöntetőség a tanításban.

A *Pester Lloyd*-ban: Fachschulen für den Eisenbahnverkehr. — Ein Kapitel von der Kohle. — Von den Sternen. — Zur 60-ten Wanderversammlung deutscher Naturforscher und Ärzte.

Dr. Bloch Henrik.

1. Die Quellen des Flavius Josephus in seiner Archaeologie. Lipcse, 1879.

A következő történelmi értekezések a *Mittheilungen aus der historischen Litteratur* című folyóiratban, a berlini történelmi társulat közlönyében.

1884. XII. kötet.

2. Hertzberg, Geschichte der Byzantiner und des osmanischen Reiches bis gegen Ende des sechszehnten Jahrhunderts.
3. Winkelmann, Geschichte der Angelsachsen bis zum Tode König Aelfreds.

1885. XIII. kötet.

4. Engelmann, Die Leibeigenschaft in Russland. Eine rechtshistorische Studie.
5. Fraknoi, Ungarn und die Liga von Cambrai.
6. Ulmann, Kaiser Maximilian I. Auf urkundlicher Grundlage dargestellt.

1886. XIV. kötet.

7. Brosch, Oliver Cromwell und die puritanische Revolution.
8. Brunner, Joseph II. Charakteristik seines Lebens, seiner Regierung und seiner Kirchenreform.
9. Fournier, Historische Studien und Skizzen.
10. Kugler, Albert von Aachen.
11. Die Berichte des kais. kgl. Kommissärs Bartholomaeus Freiherrn von Sturmer aus St. Helena, zur Zeit der dortigen Internierung Napoléon Bonapartes 1816—1818. Herausg. von H. Schlitter.

1887. XV. kötet.

12. Andrae. Ein Martyrium in Genf.
13. Dittrich, Gasparo Contarini 1483—1542.
14. Schlitter, Die Beziehungen Oesterreichs zu Amerika. I. Theil: Die Beziehungen Oesterreichs zu den vereinigten Staaten 1778—1787.

15. Schlossberger, Briefwechsel der Königin Katharina und des Königs Jérôme von Westphalen, sowie des Kaisers Napoléon I. mit dem König Friedrich von Württemberg. Bd. I. vom 8. October 1801 bis 22. Dezember 1810.

Történelmi czikkek a *müncheneri »Allgemeine Zeitung«*-ban.

16. Karl Friedrich Eichhorn.
 17. Aus Karl v. Noordens Nachlass.
 18. Die Memoiren Alexander de Catts.
 19. Ludwig XVII., Dauphin von Frankreich.
 20. Das Verhältniss der öffentlichen Meinung zu Wahrheit und Lüge im 10., 11. und 12. Jahrhundert.
 21. Frau v. Sévigné als Geschichtsschreiberin.
 22. Die Jungfrau von Orléans und ihre Zeitgenossen.
 23. Der Briefwechsel der Königin Katharina von Westphalen mit dem König Friedrich von Württemberg.
 24. Die Katastrophe des Herzogs von Enghien.
 25. Georges Cadoudal.
 26. Papst Pius VII., der Gefangene Napoléons I. in Savona.

Történelmi értekezések és bírálatok a következő folyóiratokban és lapokban.

- I. Magyar-Zsidó Szemle ; I., II., III. és IV. évfolyamban.
 II. Oesterreichische Monatsschrift für den Orient. X. évfolyam.
 III. Frankfurter Zeitung 1884., 1885., 1886., 1887.
 IV. Israelitische Wochenschrift und jüdisches Litteraturblatt több évfolyamában.

Bloch Mózes.

1. Die Institutionen des Judenthums 2 kötet (héber nyelven). Bécs, 1879. és Brünn, 1884.

2. A rendőrijog mozaiko-talmudikus alapon. Budapest, 1879. (Az orsz. rabbiképző értesítőjéből).

Németül ugyanez: Das mosaisch-talmudische Polizeirecht. — Angol nyelven is megjelent, Cincinnati 1880.

3. A polgári perrendtartás a mozaiko-rabbinikus jog szerint. Budapest, 1882. (Az orsz. rabbiképző értesítőjéből.)

Németül ugyanez: Die Civilprozess-Ordnung nach mosaisch-rabbinischem Rechte.

4. Az ethika a halákhában. Budapest, 1886. (Az orsz. rabbiképző értesítőjéből).

Németül ugyanez: Die Ethik in der Halacha.

Deutsch Henrik.

- Életforrás* (מקור היים), Mózesi vallástan, tanítóképezdek és középtanodák felsőbb osztályai számára.
- Israel könyörgései.* (תפלה ישראל) Az imakönyv magyar fordítása. Ötödik kiadás.
- Kis szótár* az elemi iskolában való vallásoktatás céljából tanítandó imákhoz.
- Az országos izr. tanítóképző-intézet (értesítője. (1867/8—1884/5).
Megelőzi: *a misnah methodológiája* (בירק קנין תורה), adalék a nevelő-tanítás történetéhez.
- Genesis* (ס' בראשית) vagyis Mózes első könyve, masszoretikus szöveggel, magyar fordítással és nyelvtani és tárgyi magyarázatokkal.
- Exodus* (ס' שמות) vagyis Mózes második könyve masszoretikus szöveggel magyar fordítással és nyelvtani és tárgyi magyarázatokkal.
- Lowe »The fragment of Talmud Babli« cz. munkájának ismertetése. (Ung. Israelit. 1879.)
- Szemelvények egy még kéziratban levő talmud-lexiconból. (בית תלמוד 1886.)

Dr. Kaufmann Dávid.

Önálló munkák:

George Eliot and Judaism an attempt to appreciate Daniel Deronda. Translated by J. W. Ferrier. London, 1877.

Al-Batlajûsi nyomai a zsidó vallás-philosophiában és jelképes körei héber fordításának kiadása, 1880. (A rabbiképző értesítőjéből).

Ugyanez németül: Die Spuren Al-Batlajûsi's in der jüdischen Religionsphilosophie nebst einer Ausgabe der hebräischen Übersetzungen seiner bildlichen Kreise. Leipzig 1880.

Ein Wort im Vertrauen an Herrn Hofprediger Stöcker. Berlin, 1880.

Vom Jüdischen Katechismus. Budapest, 1884. Magyarul a M.-Zs. Szemlében. Olaszul a »Mose«-ben.

Az érzékek. Adalékok a középkor physiologiája- és psychológiájának történetéhez, 1884. (A rabbiképző értesítőjéből).

Ugyanez németül: Die Sinne. Beiträge zur Geschichte der Physiologie und Psychologie im Mittelalter aus hebräischen und arabischen Quellen. Leipzig 1884.

Paul de Lagardes jüdische Gelehrsamkeit. Eine Erwiderung. Leipzig, 1887.

Études d'archéologie juive et chrétienne I. Paris 1887.

Hitszónoklatok :

Rede zur Einweihung der Synagoge in der Landes-Rabbiner-Schule zu Budapest am 6. October 1877. Budapest, 1878. (Ötven példányban).
Die Lichter am Abend. Budapest, 1880.

Adalékok a következő művekhez.

אגרות שד"ל S. D. Luzzatto's hebräische Briefe. Przemysl 1882. V—X, I—XXIV.

Jubelschrift zum neunzigsten Geburtstag des Dr. L. Zunz. Berlin 1884. (Simeon b. Josefs Sendschreiben an Menachem b. Salomo. Ein Beitrag zur Geschichte der jüdischen Exegese und Predigt im Mittelalter) p. 143—157 és p. 142—174.

Commentar zum Sepher Jezira von R. Jehuda b. Barsilai ed. S. J. Halberstam. Berlin, 1885. p. 334—354.

Diwân des Abraham Ibn Esra ed. Dr. Jacob Egers. Berlin. 1886. p. XV—XX. 150—52.

Mittheilungen aus der Sammlung der Papyrus Erzherzog Rainer. (Wien, 1886.) 1—2. Über die hebräischen Papyrus p. 38—45.

קבין על יד והוא ספר האסיה I. Berlin, 1886.

» » II. » 1887.

אגרת חי בן מקיין ל"ן סינא עם פירוש תלמידו "ן זילא) VI. és 29. pp.

N. Sokolow's האסיה II. (Warschau, 1885.): ר' ברוך המכונה בענדיט : p. 293—99.

N. Sokolow's האסיה III. (Warschau, 1886.): תקנות חברת ישיבת שלום : משנת השמ"ט p. 209—220.

A. M. Luncz' Jahrbuch: Jerusalem II. (Jerusalem 1887). אגרות ר' שמשון ב"ק משנות שמב-שמד p. 141—147.

Aus Lion Gomperz' nachgelassenen Schriften מערבי לב לברי לב : Wien, 1887.

Folyóiratok :

Berliner és Hoffmann' Magazin für die Wissenschaft des Judenthums.

Frankel-Grätz' Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums.

M. Roest' Irsraelitisher Letterbode (Amsterdam).

Friedmann-Weiss' בית תלמוד

המגיד 1878.

תולדות ר' אברהם "ן דאוד לר' שמחה : Heft 3 : (Petersburg 1886.) המצפה פינסקער.

A. Harkavy's מאסף נדהים

Göttingische gelehrte Anzeigen.

1880. Stück 13 : R. Samuel b. Meir (רשב"ם) ale Schrifterklärer. Von Dr. David Rosin p. 399—410.

1881. Stück 31 : Iscrizioni inedite o mal note, greche, latine, ebraiche, di antichi sepolcri giudaici di Napolitano edite e illustrate di G. J. Ascoli p. 964—981.

1881. Stück 52: Geschichte des Erziehungswesens und der Cultur der abendländischen Juden während des Mittelalters und der neueren Zeit von Dr. *M. Güdemann*, Rabbiner und Prediger in Wien; Geschichte des Erziehungswesens und der Cultur der Juden in Frankreich und Deutschland. (X—XIV. Jahrhundert), p. 1640—1664.

1882. Stück 38: פירוש התורה אשר כתב רשב"ם: Der Pentateuch-Commentar des R. Samuel b. Meir . . . herausgegeben von Dr. *David Rosin* p. 1191—1212.

1883. Stück 17. 18: Die pseudo-aristotelische Schrift über das reine Gute, bekannt unter dem Namen: Liber de causis. Im Auftrage der Görresgesellschaft bearbeitet von *Otto Bardenheuer*, Doctor der Philosophie und der Theologie. p. 536—567.

1884. Nr. 10: رسالة حي بن يقظان (Kairo, 1299.) p. 391—393.

1884. N. 18: Oceano delle abbreviature e sigle ebraiche, chaldaiche, rabbiniche, talmudiche, cabalistiche, geografiche raccolte ed ordinate da *Pietro Perreau*. Appendice all' Oceano. p. 749—755.

1885. N. 11. Jubelschrift zum neunzigsten Geburtstag des Dr. *L. Zunz*. p. 436—470.

1885. N. 20. Miscellanea postuma del Dott. Rabb. Mosé Lattes Fascicolo I. p. 832—836.

1886. N. 2. Die Geschichte des Erziehungswesens und der Cultur der Juden in Italien während des Mittelalters von Dr. *M. Güdemann*. p. 70—94.

1886. N. 3: *Clermont-Ganneau* M. Ch., Epigraphes hébraïques et grecques sur les ossuaires juifs inédits. p. 142—144.

Revue des études juives :

1882. t. 4: Delivrance des juifs de Rome en 1555. p. 88—97.

1882. t. 4: Liste des rabbins dressée par Azriel Trabotto p. 203—225.

1882. t. 5: La discussion sur les phylactères p. 273—277.

1883. t. 7: Le neveu de Maimonide p. 152.

1884. t. 8: Le prétendu commentaire D'Isaac Israéli sur le livre Yeçira p. 126—131.

1884. t. 8. Les cercles intellectuels de Batalyousi p. 131—134.

1885. t. 10: Samuel ibn Abbas dans Abraham ibn Daud, p. 251.

1885. t. 10: Pline l'Ancien en Judée p. 252.

1885. t. 11: Les martyrs d'Ancone p. 149—156.

1885. t. 11: La synagogue de Cordoue p. 156.

1886. t. 13: Études d'archéologie juive. I. La synagogue de Hammam-Lif p. 45—61.

1887. t. 13: Une liste d'anciens livres hébreux p. 300—304.

1887. t. 14: Sens et origine des symboles tumulaires de l'ancien-Testament dans l'art chrétien primitif. p. 33—48 és p. 217—254.

Zeitschrift der deutschen Morgenländischen Gesellschaft.

1883. Bd. 37. Sáadja 'Alfajjâmi's Einleitung zum **كتاب الاعتقادات** **والمذاهب** in Ibn Tibbon's Übersetzung. p. 230—249.

1886. Bd. 40: Das Wörterbuch *Menachem Ibn Saruk's* nach Codex Bern 200. p. 367—409.

Oesterreichische Monatsschrift für den Orient.

1884: Leopold Zunz. p. 212.

1885: Mission en Palestine et en Phénicie, entreprise 1881. par M. Ch. Clermont-Ganneau. Cinquième rapport. p. 65.

1885: Zwei Göttinger Machsor-Handschriften. Beschrieben von L. Techen, dr. phil. p. 98 és 117.

1886: **שענה** und der ordo commendationis animi p. 80.

Azonkivül czikkek: Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes, Magyar-Zsidó Szemle, Archaeologiai értesítő, Jewish Chronicle, Jewish Messenger, Mosè (Corfu), Israelitische Wochenschrift und Jüdisches Litteraturblatt.

Schill Salamon.

C z i k k e k :

Magyar Tanügy.

Philologiai Közlöny.

Középtanodai Tanáregyesületi Közlöny.

Ungarische Revue.

Magyar-Zsidó Szemle.

K ö n y v e k :

Görög nyelvtan, írta Dr. Hintner, fordította és átdolgozta Schill Salamon.

Görög gyakorlókönyv, írta Dr. Hintner, fordította és átdolgozta Schill Salamon. Budapest.

X.

Istenisztelet, predikációk.

Az intézet épületében van egy díszesen fölszerelt, külön e célra készült templom, melynek előljárójául a tanári kar évről-évre Bloch Mózes tanárt választotta. Itt mindennap istenisztelet tartatik, reggel a közelebb lakó seminaristák, délután az osztályokból bevonuló egész tanulóifjuság jelenlétében.

Hétköznap az egyik növendék az előimádkozó, szombaton és ünnepnapon az intézet saját *kántora* végzi az isteniszteletet az *énekkar* kíséretében, melyet az énektanár által e célra kijelölt és betanított alsó és felső tanfolyambeli növendékek alkotnak.

A templomban eleinte csak a tanárok: Bacher Vilmos magyarul, Bloch Mózes és Kaufmann Dávid németül szónokoltak, több szombat- és ünnepnapon. 1880/1-ben szónokolt itt az első növendék, a következő évben már ketten voltak a szónokok, majd hárman. 1883/4 óta a tanárok közül csak Bloch Mózes tart minden évben az engesztelőnapot és husvétünnepet előző szombaton hitszónoklatot. Különben a szószerzők a fölszaporodott ifju theologusoké.

Az alapszabályok szerint ugyanis senki sem jelentkezhetik rabbiképesítőre, ki előzőleg az intézet templomában nyilvánosan magyar és német hitszónoklatot nem tartott. Ennek értelmében a növendékek, miután az alapvizsgálatot letették, tehát három éven át gyakorolják magukat itt nyilvánosan a szónoklásban. A hallgatók a beszédet eleve kötelesek a homiletika tanárának bemutatni, ki egyuttal a szónoklatok tartásának idejét és rendjét megállapítja.

1880/1 óta az intézet egyre szaporodó számban küldi ki hallgatóit az országba a hitközségek megkeresésére, hogy ott ünnepi, eskető, gyász- stb. beszédet tartsanak. Kassa, Kecskemét, N.-Várad, Szegszárd, Kis-Czell, Kaposvár, Győr, N.-Abony, Sz.-Fehérvár, D.-Földvár, D.-Pentele, Debreczen, Szolnok, Czepléd, Mező-Berény, stb. városok hitközségei, némelyikök ismételve, fordult a tanári karhoz hitszónokért s a legtöbb esetben külön hálairatban adtak kifejezést köszönetüknek és az intézet jövőjébe vetett bizalmuknak.

XI.

A könyvtár.

Az intézet könyvtárának alapját megvetette a Della Torre és Oppenheim gyűjteményének megvétele és az Ehrlichének hagyományozása. E könyvtár tiz év alatt további vétel és ajándékozás által 10,000 kötetnél többre emelkedett és szakok szerint van fölállítva és lajstromozva. A benne képviselt irodalom a következő 24 csoportba van osztva:

1. A (=Agada).
2. B (=Biblia).
3. Bi (=Bibliographia).
4. C (=Codices, azaz talmudi irodalom codexei).
5. Ch (=Christ., keresztény irodalom).
6. D (=Decisorok).

7. Di (=Diariumok, hirlapok, időszakos és gyűjteményes iratok nem héber nyelven).

8. DI (=Diariumok, hirlapok, időszakos és gyűjteményes iratok héber nyelven).

9. E (=Exegetikus irodalom).

10. G (= Grammatikája a héber és aram nyelvnek).

11. H (=Homiletikai irodalom héber nyelven).

12. Hi (=Históriai irodalma a zsidóknak, nép-, ország-, város-történet, biographiák, külön csoportok szerint fölállítva, nem-héber nyelven).

13. HI (=Históriai irodalma a zsidóknak, héber nyelven).

14. I (=Isagogika).

15. L (=Liturgia).

16. Le (=Héber, aram és talmudi lexicographia).

17. Lg (=Általános lexicographia).

18. Nov (=A talmudi irodalom novellái).

19. Nh (= [Neohebraic.] ujhéber irodalom).

20. O (=Orientalia).

21. P (=Zsidó vallásphilosophia).

22. Pr (=Predikációk).

23. R (=Talmudikus responzumok).

24. T (=Talmud, misna, bevezetés).

A német irodalom *Lg* alatt csoportok szerint van összeállítva.

Az egyes szak latin elnevezésének kezdőbetűjéből vett szignatúrán kívül minden könyvön rajt van egy arabjegyű szám. A törtvonal alatti római számjegy adja a kötetek számát. Ha egy műből több példány van, akkor a szám fölött jobbra álló latin betű a másodlatot jelöli. Így p. o. Hi $\frac{169a}{I. II.}$ azt jelenti, hogy a történelmi irodalomhoz tartozó e két kötetes munkából két példány van a könyvtárban.

Egy még be nem osztott nagyobb csoport könyvtől eltekintve, gyűjteményünk szakokra osztva a következő számú kötetekből áll:

A	175	G	251	Nh	270
B	578	H	338	O	221
Bi	85	Hi	1127	P	778
C	246	HI	345	Pr	390
Ch	270	I	170	R	595
D	430	L	281	T	730
Di	583	L	194	Lg	760
DI	104	Lg	114		
E	274	Nov	421		

A Della Torre gyűjteményének köszöni a könyvtár becses incunabulák gyönyörűen megőrzött sorát; így például: Bedarschi בחינת העולם Soncino 1485—Kimchi תהלים kommentárjával, Nápoly 1487 — Maimonides משנה תורה יי Soncino 1490 — A misnát Majmonides kommentárjával, Nápoly 1492. — Unicum:

זה ספר תורה כהנים הנקרא סיפרא דבי רב עם פירוש הראב"ד זצ"ל (Konstantinápoly) az ed. Weiss 196. §. 12-ig. — סליחות de Rossi, Annales Hebraeo-Typographici p. 44. szerint a XVI. sz. elejéről (Gerson Soncino Fanóban vagy Pesaróban). — A jerusálemi talmud első kiadása (Velence, 1523.) — Az Arukh. Pesaro 1517. — Az Otkönyv (pergamen nyomása) Onkelos targumával, Sabionetta 1577. stb. stb.

Az intézet törekvése most odairányul, hogy a könyvtár hiányait lassankint pótolja. A kéziratgyűjtemény bővítése és első s ritka kiadások szerzése a jövő föladata.

A könyvtárra évenként 1200 forintot fordítunk.

Könyvtárunkat nemcsak az intézet növendékei használják, hanem a fővárosi és vidéki tudósok is.

E könyvtáron kívül, mely ugy számra mint becsre a legnagyobb zsidókönyvtár az országban, rendelkezik még az intézet nagyszámu *tankönyvvel* iskolai használatra és van külön *magyar könyvtára*.

Ezt négy év óta gyűjtjük mindössze s minthogy évenként csak 100 frtot fordíthatunk e célra, lassan gyarapszik. Mégis már 600-nál több kötetből áll, mit leginkább az évi értesítőkből egyenként kimutatott adományozók hálás köszönettel elismert szivességének köszönünk.

Semmi rendkívüli vagy ritka könyvvel, vagy kiadással még nem dicsekedhetünk. De megvan a Budapesti Szemle teljes példánya, megvan a Debreczeni Grammatika, a Mondolat, Kazinczy kilencz kötete s több értékes könyv a magyar irodalom renaissancekorából. Reméljük, hogy lassankint összehozzuk irodalmunk színét-javát s ezáltal is hozzájárulhatunk növendékeink hazafias szellemenben való neveléséhez.

XII.

A szertár.

Szertárunk nem gazdag, de megvan benne minden, a mi nélkülözhetetlen arra, hogy a kísérleti és szemléleti oktatás eredményes legyen.

A tanszerek jegyzéke, mely az 1879/80-iki értesítőben van közölve, azóta bővült. Megvannak a mechanika, optika, akustika és hőtan előadására szükséges készülékek és szerek a *physikai*, ép ugy több rendbeli segédeszköz a *természetrajzi* oktatáshoz, nevezetesen egy zoológiai és botanikai atlasz, ásvány- és kőzetgyűjtemény — amazt *Egger Sámuel és társa*, emezt *dr. Szabó József* egyet. tanár urak szivességének köszönjük — anthropologiai falitáblák és egyéb az anthropologia tanítására szolgáló minták, csonvázak stb.

A *történelem* és *geographiai* oktatásra szolgálnak Kiepertnek az ókor történetére tartozó fali mappái, a közép- és ujkorhoz az összes Spruner-Bretschneider-féle mappák, a Droysen féle historiai atlasz, több térkép a politikai földrajzhoz, a bécsi cs. és k. Militärgeographisches Institutnak közép-európai atlasza, Magyarország megyéinek térképe, a monarchia magyar szövegű domborművü térképe, egy magyar nyelvű nagy globus stb.

XIII.

Alapítványok, segélyezés.

Báró Schey Fülöp 1882-ben végrendeletileg 2000 frtnyi összeget hagyott az intézetnek, mely összeg kamatai évenként a theologiai tudományok köréből vett pályakérdések megoldására fordítatnak. E pályatételek célja a felső tanfolyambeli hallgatókat önálló buvárlásra serkenteni s tudományos készségüket azáltal is előmozdítani.

Az 1883/4. tanév óta kiirt pályakérdések a következők voltak:

1. A magyar bibliafordítások a szentírás-magyarázat szempontjából.

Kétszer volt kiírva, pályamű nem érkezett be.

2. »Két büntetésnek egy elkövetett bűnre való konkurrencziájában a súlyosabb büntetésnek kimérése megsemmisíti az enyhébbet.«

A talmud eme jogi tétele megokolásaival, elágazásaival és speciális esetekre való alkalmazásával a források alapján fejtendő ki. Héber- és magyar nyelven.

Elnyerte *Blau Lajos*.

3. Dávid Ibn Ami Zimra. Egy monografia.

Elnyerte *Herzog Manó*.

4. Luzatto Sámuel Dávid mint nyelvtudós és szentírás-magyarászó.

Elnyerte *Ziegler Ignác*.

Dr. Lattes Elia, milanói egyetemi tanár egyezer (1000) lirát ajánlott föl 1886. deczemberben a következő kérdés abszolút becsú megoldására:

A talmudban és midrasban előforduló görög és latin kölcsönzők kritikai jegyzéke s azon hang- és alaktani törvények kutatása, melyek fölvetelöknél irányadók voltak.

A benyújtás határideje 1889. márczius 31. Pályázók csupán a rabbiképzőnek jelenlegi vagy itt végzett tanulói lehetnek.

Az orsz. rabbiképző-intézetbe kevés kivétellel csak szegénysorsú ifjak lépnek. Ezért nálunk sem beirási, sem könyvtári, sem tandijat nem szednek, valamint ingyenesek a minden rendbeli vizsgálatok is. Sőt minden tanuló egész tanulmányi idejében a tanév elején dijtalanul kapja az összes héber- és világi tárgyú tankönyveket, melyeket az év végén kell csak visszaszolgáltatnia.

Több hitközség, valamint egyesek nagylelkü adományai és alapítványai azonfölül lehetővé tették, hogy növendékeinket direkt segélyezéssel is támogathassuk. Hogy ennek minél nagyobb fogamatja legyen, megalkottuk az »Ecz-Chájim« cz. intézeti segélyegyletet, melynek alapszabályait a belügyminiszterium 1879. febr. 3-ikán jóváhagyta. Az adományozók beleegyezésével ide csatoltuk mindazon összegeket, melyek a tanulók segélyezése céljából adattak, azonfölül pedig taggyűjtés utján törekedtünk az intézeti jótékonytárat minél szélesebb alapra fektetni.

Mielőtt az ebbeli adatokat részletesen felsorolnók, lehetetlen hallgatással mellőznünk a tényt, hogy a tagsági díjak 4 év óta folyton csökkennek. Ha ezen körülmény már magában véve igen szomorú, azt még jobban az okból kell sajnálnunk, mert az intézeti növendékek állandó szaporodásával folyton nagyobbodnak a segély-

egylet iránt támasztott követelések, melyeknek, fájdalom, alig tehetünk eleget.

Örömmel ragadjuk meg ez alkalmat is, hogy hálát mondjunk mindazon hitközségeknek és egyeseknek, kik a jótékonyság e szükséges művét végeznünk annyi nagylelkűséggel módot adtak — de lehetetlen azt is nem konstatálnunk, hogy míg az intézeti növendékek túlnyomóan vidékiek, a segélyegylet tagjai és jótéevői túlnyomóan fővárosiak.

Ezek után adjuk a részletes kimutatást az Ecz-Chájim egylet és egyéb részről gyakorolt segélyezésről.

A) B e v é t e l e k.

a) Alapítványok.

Tanév.	Értékpapirosban frt.	Készpénzben	
		frt.	kr.
187 ⁷ / ₈	5200	1125	—
187 ⁸ / ₉	100	2837	75
187 ⁹ / ₈₀	—	1450	—
188 ⁰ / ₁	500	450	—
188 ¹ / ₂	—	850	—
188 ² / ₃	—	5760	—
188 ³ / ₄	—	950	—
188 ⁴ / ₅	200	350	—
188 ⁵ / ₆	—	750	—
188 ⁶ / ₇	1000	350	—
	és 200 Rubel		
Összesen :		14872	75
		és 200 Rubel	

b) Tagsági díjak.

Tanév	frt.	kr.
187 ⁸ / ₉	890	—
187 ⁹ / ₈₀	1460	50
188 ⁰ / ₁	1427	50
188 ¹ / ₂	1217	50
188 ² / ₃	1509	—
188 ³ / ₄	1814	—
188 ⁴ / ₅	1684	—
188 ⁵ / ₆	1584	—
188 ⁶ / ₇	1604	—
Összesen :	13190	50

c) *Templomi és rendkívüli adakozások.*

Tanév	frt.	kr.
187 ⁷ / ₈	1336	98
187 ⁸ / ₉	409	18
187 ⁹ / ₈₀	285	45
188 ⁰ / ₁	220	—
188 ¹ / ₂	156	75
188 ² / ₃	273	12
188 ³ / ₄	266	62
188 ⁴ / ₅	232	58
188 ⁵ / ₆	323	78
188 ⁶ / ₇	112	—
Összesen :	3616	46

d) *Szelvények és kamatok.*

Tanév	frt.	kr.
187 ⁷ / ₈	164	80
187 ⁸ / ₉	190	93
187 ⁹ / ₈₀	354	08
188 ⁰ / ₁	497	45
188 ¹ / ₂	264	47
188 ² / ₃	439	24
188 ³ / ₄	804	25
188 ⁴ / ₅	806	22
188 ⁵ / ₆	873	98
188 ⁶ / ₇	806	22
Összesen :	5201	64

e) *Más adakozások az intézet javára.*

	forint	kr.
1. <i>A vallás és közoktatási miniszter</i> ur ő nagyméltósága a növendékeknek ösztöndíjképen való segélyezésre az országos izr. iskolaalapból az 187 ⁹ / ₈₀ -iki tanévtől kezdve az 188 ⁶ / ₇ -iki tanévig évente 1500 frtot méltóztat ott engedélyezni, összes.	12,000	—
2. <i>Az orsz. izr. ösztöndíj-egylet</i> részéről az 187 ⁷ / ₈ -iki tanévtől kezdve az 188 ⁶ / ₇ -iki tanévig 40 hallgató nyert ösztöndíjt, melyek összege tesz	3,050	—
3. <i>A bécsi izr. hitközség</i> részéről az 187 ⁷ / ₈ -iki tanévtől az 188 ⁶ / ₇ -iki tanévig 6 hallgató nyerte a br. Königsvarter-féle ösztöndíjt à 467 frt, összesen .	2,802	—
4. <i>A pesti izr. hitközség</i> részéről 16 hallgató 100—100 frtnyi ösztöndíjt nyert, összesen	1,600	—

5. <i>A bajai izr. hitközség</i> 187 ⁸ / ₉ óta ösztöndíjképen küldött összesen	263.—
6. <i>A veszprémi izr. hitközség</i> 188 ⁰ / ₁ és 188 ¹ / ₂ -ben ösztöndíjul küldött összesen	100.—
7. <i>Steinfeld A. úr</i> Debreczenben részesít az 188 ² / ₃ -iki tanévtől kezdve évente 2 intézeti hallgatót egy-egy 50 frtos ösztöndíjban ; összesen	500.—
Segélyezésre e szerint befolyt összesen . . .	57,196.35

B) K i a d á s o k.

Tanév.	forint kr.	forint kr.
187 ⁷ / ₈ . A növendékek segélyezésére:	1,261.—	
A bécsi stipendium kifizetése	467.—	1,728.—
187 ⁸ / ₉ . A növendékek segélyezésére s ellátására	616.30	
A bécsi stipendium kifizetése	467.—	1,083.30
1879/80. A növendékek segélyezésére és ellátására és más szükségletekre	1,992.51	
A nmgu. miniszter ur által engedélyezett összeg kiosztása	1,500.—	
A pesti és bajai községek, valamint az ösztöndíjegylet ösztöndíjai	480.—	3,972.51
188 ⁰ / ₁ . Segélyezésre, ellátásra és más szükségletekre	1,928.50	
A nmgu. miniszter ur által engedélyezett összeg kiosztása	1,500.—	
A pesti, bajai és veszprémi községek, valamint az ösztöndíjegylet ösztöndíjai	580.—	4,008.50
188 ¹ / ₂ . Segélyezésre, ellátásra és más szükségletekre	2,349.33	
A nmgu. miniszter ur által engedélyezett összeg kiosztása	1,500.—	
A pesti, veszprémi és bajai községek, valamint az ösztöndíjegylet ösztöndíjai	830.—	
A bécsi stipendium	467.—	5,146.33
188 ² / ₃ . Segélyezésre, ellátásra és más szükségletekre	2,317.55	
A nmgu. miniszter ur által engedélyezett összeg kiosztása	1,500.—	
A bécsi stipendium	467.—	
A pesti, bajai községek, Steinfeld A. ur és az ösztöndíjegylet ösztöndíjai	930.—	5,214.55

Tanév		forint kr.	forint kr.
188 ³ / ₄ .	Segélyezésre, ellátásra és más szükségletekre	2,176·95	
	A nmgu. miniszter ur által engedélyezett összeg kiosztása	1,500·—	
	A pesti és bajai községek, a Steinfeld A. ur és az ösztöndijegyl. ösztöndijai	830·—	4,506·95
188 ⁴ / ₅ .	Segélyezésre, ellátásra és más szükségletekre	2,630·50	
	A nmgu. miniszter ur által engedélyezett összeg kiosztása	1,500·—	
	A pesti és bajai községek, a Steinfeld A. ur és az ösztöndijegyl. ösztöndijai	830·—	4,960·50
188 ⁵ / ₆ .	Segélyezésre, ellátásra és más szükségletekre	3,072·05	
	A nmgu. miniszter ur által engedélyezett összeg kiosztása	1,500·—	
	A pesti és bajai községek, a Steinfeld A. ur és az ösztöndijegyl. ösztöndijai	630·—	
	A bécsi község stipendiuma	467·—	5,669·05
188 ⁶ / ₇ .	Segélyezésre, ellátásra és más szükségletekre	2,567·65	
	A nmgu. miniszter ur által engedélyezett összeg kiosztása	1,500·—	
	A pesti község, a Steinfeld A. ur és az ösztöndijegylet ösztöndijai és a bajai község segélyösszege	823·—	4,890·65
	A kiadások összege:		<u>41,180·34</u>

Az Écz-Chájim segélyegylet vagyonát a Magyar általános földhitel-intézet kezeli.

XIV.

Ifjusági egyesületek.

I. Theologiai egylet.

Az 1881—82-diki tanév elején az orsz. rabbiképző intézet felső tanfolyamának hallgatói, azon törekvéstől indítatva, hogy magukat jövő feladataik legfontosabbika számára minél jobban kiképezzék, egyletet alapítottak. Ezen »Homiletikai Egyletnek« célja az volt, hogy tagjai magukat, szombati és alkalmi

beszédék megtartása által a hitszónoklatban gyakorolhassák. Ez irányban működött az egyesület egészen az 1885—86-diki tanévig. Ekkor az egyesület az 1886. jan. 8-án tartott rendkívüli közgyűlésén azon fontos határozatot hozta, hogy munkálkodásával a nyilvánosság elé is lép. Lelkesedéssel ki lett mondva, hogy az egyesület nyilvános felolvasások által, a maga erejéhez, képességéhez mérten, nevelje és táplálja a zsidó tudományt és öntudatot magyar hitsorsosaiban. Így már ugyanezen évben is két nyilvános felolvasó gyűlést tartott, melyek közül a *Zunz Lipót* emlékezetére rendezettnek felolvasásai meg is jelentek »*Zunz Lipót emlékezete*« czimen. Ugyancsak az 1886. jan. 8-diki gyűlés határozata folytán az egyesület az egyes zsidó lapok szerkesztőihez azon kéréssel fordult, hogy lapjaikat, tekintettel a célra, ingyen megküldenek; három lap adott helyt a kérelemnek: *Brüll »Populärwissenschaftliche Monatsblätter,«* *Rahmer »Israelitische Wochenschrift* és a lebergi »*Israelit.*« Az egyesület szellemi fejlődésének utolsó mozzanata e tanévben hozott azon határozata, hogy negyed- és ötödéves tagjai rögtönzött beszédeket is tartanak; e beszédek témái félórával a gyűlés előtt adatnak.

Az egyesület szellemi tevékenységét a következő tábla mutatja, mely az egyes tanévekben tartott gyűlések és tagjainak számát közli:

Tanév	Tagok	Rendes gyűl.	Nyilv. felolv. gyűl.
1881—82	10	17	—
1882—83	14	9	—
1883—84	14	15	—
1884—85	12	8	—
1885—86	16	10	2
1886—87	14	18	2

Az 1886. jan. 8-án tartott rendkívüli közgyűlésen az egyesület eddigi feladataihoz új cél is csatolt. Azon óhajból kiindulva, hogy tagjainak ne csak szellemi fejlődését mozdítsa elő, hanem egyeseknek gyakran igen szomorú anyagi helyzetén is javítson, elhatározta, hogy lapok útján leckeajánlással lép fel. Ezen határozat következtében az egyesület eddigi, célját pontosan körülíró nevét a »*Theologiai Egyesület*« névvel váltotta fel. Az 1886. nov. 13-ki gyűlésen az egyesület, tapasztalván a leckeajánlás sikertelenségét, önsegélyzőt alapított, melynek célja, részint kölcsönadással, részint segélylyel

egyed tagjainak rossz anyagi sorsán enyhíteni. Hogy ezen célját elérhesse, kettő lett kimondva: 1. A tagok kötelesek 2 frt 50 krt évi tagságdíjt fizetni. 2. Pártoló tagok gyűjtetnek. Pártoló tagsági díj évente legkevesebb 2 frt. Az egyesület kettős feladatát csak akkor teljesítheti, ha 50 frtnyi kölcsönalapja van. **Ausch Gyula** ur 50 frtnyi nemes adományával lehetővé tette, hogy az egyesület kettős céljának fogantatásához, ha még csak szerény mértékben is, hozzájárulhatott.

Az egyesület vagyoni állása ez első év végével a következő:

B e v é t e l :		K i a d á s :	
1. Tagsági díjak	20 frt 15 kr	1. Segélykölcsön	15 frt — kr
2. Ausch Gyula ur adománya	50 frt — kr	2. Nyomtatványok	12 frt 26 kr
3. Pártoló tagsági díjak	11 frt — kr	3. Szolgának	2 frt — kr
4. »Zunz« füzetek eladásából	16 frt 90 kr		
összeg:	98 frt 05 kr	összeg:	29 frt 26 kr

Vagyon 68 frt 79 kr,

a miből kölcsönképen kiadatott 60 frt s így az egyesület rendelkezésére álló vagyon 8 frt 79 kr.

A zsidóság jótékony szelleme meg fog talán emlékezni ezen egyesületről is, hogy majd idővel szellemi és anyagi célját teljesen elérhesse.

2. Önképző és önsegélyző kör.

1. Intézetünkben az önképző és önsegélyző kör fontos szerepet visz: minden egyes érzi szükségességét, érzi áldásos működését és hatását. Elszakadva a szülői háztól, sokan teljesen egyedül, ismeretlenül állanak a fővárosban; az önképző kör utat és módot nyit, hogy a gondolatok kölcsönös kicserélése, munkák megbírálása által társadalmi együttlétet mozdíttassék elő a tanulók között. Kettős feladatot tűzött ki maga elé a kör: a héber tudomány, irodalom buzgó művelését, s a magyar irodalom terén való önképzést.

Mint önsegélyző is szép munka tekinthet vissza; mindenkor ereje és tehetsége szerint igyekezett lendíteni a tagok szorult anyagi helyzetén s sokszor valóban jótévő szerepet vitt a szükségben.

2. Az 1878/79. év elején az orsz. rabbiképző intézet hallgató-sága körében élénk mozgalom indult meg egy önképző és önsegélyző kör alakulása tárgyában; ez ügyben október 30-dikán tartatott köz-s már november 10-én az alakuló gyűlés.

Elnöknek dr. Bánóczi József tanár választatott meg; azután a kör tiszti kara választatott meg, mely a következőkből áll: ifj. elnök, titkár, altitkár, pénztáros, alpénztáros, könyvtáros, alkönyvtáros és ellenőr. November 16-dikán felolvastattak a tanári kar által hely-benhagyott alapszabályok.

3. Tíz éven át folytatja működését a kör, csakhamar lerázván magáról a kezdetlegesség nehézségeit. A tagok száma szaporodott s ezzel arányban a munkálatok száma. Mind a héber, mind a magyar irodalom terén nagy szorgalom fejtetett ki, s a hetenkint tartott gyűlések napirendje mindenkor be volt töltve úgy a tudományba, mint a szépirodalomba vágó dolgozatokkal.

A kör rendes tagjai lehetnek az intézet összes növendékei tiszteletbeli tagjai az intézet tanárai és mindazok, kik érdemet sze-reztek maguknak a kör körül; pártoló tagok azok, kik a kört anya-gilag támogatják.

Körünk élete első évében 23 tagot számlált; e számmal meg-felelő munkásság fejtetett ki az 1878/79. évben; tartatott 11 gyű-lés, melyen felolvastatott 12 munka; ezek közül 4 héber nyelven és 8 magyar nyelven írott munka; tartatott 19 szavalat.

A kör fejlődését és haladását mutatja az 1879/80. év; a kör tagjainak száma 30, tartatott 16 gyűlés, melyen felolvastatott és elfogadtatott 14 munka; 6 ezek közül héber nyelven és 8 magyar nyelven írott; tartatott 22 szavalat.

Az 1880/81. évben a kör 35 tagot számlált, tartatott 22 gyű-lés, melyeken felolvastatott és elfogadtatott 22 munka; ezek közül 4 héber nyelven és 18 magyar nyelven írott; szavaltatott 27 költemény.

Az 1881/82. évben a kör tagjainak száma 40, tartatott 20 gyűlés, ezeken felolvastatott és elfogadtatott 25 munka; ezek közül 7 héber nyelven írott és 18 magyar nyelven; tartatott 18 szavalat.

Az 1882/83. évben a kör tagjainak száma 46; tartatott 20 gyűlés, felolvastatott és elfogadtatott 29 munka; ezek közül 4 héber nyelven és 25 magyar nyelven írott; tartatott 29 szavalat.

Az 1883/84. évben a kör tagjainak száma 58; tartatott 24

gyűlés; felolvastatott és elfogadtatott 37 munka; ezek közül 15 héber nyelven és 22 magyar nyelven írott; tartatott 29 szavalat.

Az 1884/85. évben a tagok száma 65; tartatott 13 gyűlés; felolvastatott és elfogadtatott 36 munka, ezek közül 12 héber nyelven és 24 magyar nyelven írott; tartatott 16 szavalat.

Az 1885/86. évben a tagok száma 90; tartatott 20 gyűlés, felolvastatott és elfogadtatott 16 munka; ezek közül 5 héber nyelven írott és 11 magyar nyelven; tartatott 13 szavalat.

Az 1886/87. évben a kör tagjainak száma 109, tartatott 22 gyűlés, felolvastatott és elfogadtatott 20 munka; ezek közül 6 héber nyelven írott és 14 magyar nyelven; tartatott 17 szavalat.

Minden héten tartatott azonkívül egy választmányi gyűlés.

4. Az alapszabályok értelmében évenként kétszer tartja nyilvános gyűléseit a kör. Az év közepén valamely nagy költő emlékére, s az év végén díszgyűlés tartatik. Mindenkor meleg érdeklődést tanúsított a nagy közönség eme gyűléseink iránt. A tanári kar egyes tagjai (dr. Bacher, dr. Bánóczi, dr. Bloch Friedmann énektanár) ismételve pályadíjak kitűzésével serkentették a tagokat ez alkalommal való nemes versenyre.

Díszgyűlést tartott a kör 1882/83-ban Arany János emlékeztére, 1883/84. évben br. Eötvös József halálának 13-dik évfordulója napján, 1884/85-ben Vörösmarty Mihály, 1885/86-ban pedig Mendelssohn Mózes emlékeztére.

Fontosabb események: 1879. óta a főváros két magyar színháza olcsóbb beléptíjegyeket ad a kör tagjainak; ugyancsak azóta küldi néhány héber ujság szerkesztője lapját ingyen a körnek.

A kör v a g y o n a tesz 300 frtot; gyűjt k ö n y v t á r t is, mely eddig 287 kötetből és 303 füzetből áll.

TARTALOM.

Bevezetés	1
-------------------	---

A.

Az országos rabbiképző-intézet megnyitása.

I. Az ünnepély lefolyása	3
II. A rabbiképző templomának fölavatása	19
III. A külföld részvéte	30
IV. Az ország részvéte	43

B.

Az országos rabbiképző-intézet története.

I. A király látogatása	53
II. Az intézet szervezete	53
III. A tanterv	56
IV. A tanári kar	58
V. A tanulók statisztikája	60
VI. A tanulók előmenetele	65
VII. A vizsgálatok	71
VIII. A tanulók vallás-erkölcsi és egészségi állapota	75
IX. A tanárok irodalmi működése	75
X. Istenisztelet, predikációk	85
XI. A könyvtár	86
XII. A szertár	89
XIII. Alapítványok, segélyezés	89
XIV. Ifjúsági egyesületek	94

Az országos rabbiképző-intézet, tiz év óta állván fön, alkalmasnak vélte ez időpontot arra, hogy első évtizedéről beszámoljon. Ezért jelenik meg az idén a tanári kar határozatából, az értesítővel kapcsolatban, értekezés helyett az intézet története, melyben az érdeklődő közönség tájékozást talál mindarra nézve, a mi a rabbiképző szervezetére és fejlődésére tartozik.

Az elmúlt tanév különben a folytatott rendes és eredményes munka ideje volt.

Rabbiképesítő vizsgálatot az idén hárman tettek. Miután a jelöltek, névszerint dr. *Fischer Gyula*, dr. *Herzog Manó* és dr. *Schreiner Márton*, az írásbeli tételeket sikeresen megoldották, 1887. január 31 és febr. 1-én tették le a zárthelyi, majd február 14., 15. és 16-án a szóbeli vizsgálatot. A vizsgáló bizottság elnöke volt *Hochmuth Ábrahám*, veszprémi főrabbi, tagjai dr. Klein Mór a vezérlő bizottság tagja nagybecskereki főrabbi, és a vizsgáló tanárok. Mindhárom jelölt a vizsgálatokat sikeresen kiállván, február 17-én az intézet templomában a szokott ünnepélyességgel vették át a héber és magyar diplomákat, a mely alkalommal a jelöltek nevében dr. Fischer Gyula tartá a tudományos értekezés előadásával összekötött bucsubeszédet. Mindhárom jelölt már állásban van; dr. Fischer Gyula elfoglalta a *győri*, dr. Herzog Manó a *kaposvári* és dr. Schreiner Márton a *csurgói* rabbiszéket.

Itt említjük meg, hogy a tavál végzett dr. *Bárány József* évközben *Debreczenben* lett hitszónokká megválasztva.

A június 22-én megtartott *alapvizsgálatot* hárman tették le sikerrel.

Az *érettségi vizsgálatok* írásbeli része május 22—26 volt, a szóbeli, az idén is dr. *Lutter Nándor* kir. tanácsos, főigazgató ur

elnöklete alatt, június 26-án. Jelölt volt 11. — A múlt tanévben hárman tettek érettségi vizsgálatot, kik közül kettő *jól* érettnek, a harmadik érettnek lett nyilvánítva. — A *héber érettségi* vizsgálaton, mely e tanévben május 18-án tartatott, a 11 jelölt közül 10 megfelelt, egy pedig három hónapra visszavetett.

Az alsó tanfolyam növendékeinek *évváró* vizsgálatai a zsidó theologiai tárgyakból június 20. és 21-én a gymnasiumi tárgyakból június 22-én tartattak.

A felső tanfolyam hallgatói a tanári kar ajánlatára a lefolyt tanévben: *Mezőberény, N.-Abony, Sz.-Fehérvár. Ókanizsa, Győr, Uj-Pest, Czepléd* városaiban tartottak ünnepnapra és alkalmi hit-szónoklatokat.

Az intézet tanulóinak száma az idén is gyarapodott; az alsó tanfolyamban volt 94, a felsőben 21, összesen 115 (taval 108). Nevöket és születésük helyét *A.* alatt közöljük.

Szeptember 1-jén tartott értekezletén a tanári kar megválasztá *Bloch Mózes* tanárt elnöknek és templomi előljárónak, dr. *Bánóczi József* tanárt jegyzőnek, dr. *Kaufmann Dávid* tanárt könyvtárnoknak. A vezérlő bizottság üléseiben az idén is *Bloch Mózes* és *Bánóczi József* tanárok képviselték a tanári kart.

Az elmúlt tanévben a tanári kar 22 értekezletet tartott.

A *theologiai egylet* és *önképző- és önsegélyező kör* az idén is folytatta munkásságát; amaz ez évtől fogva az önsegélyzést is fölvette céljai közé.

Az »Écz-Chájim« cz. segélyegylet működéséről és az intézet javára tett egyéb segélyezésről *B.* alatt számolunk be.

Az intézet könyvtára — lásd *C.* alatt — az idén is szaporodott úgy vétel, mint ajándékozás útján. S bár az utóbbiak közül a belföldi könyvgyűjtemények természeténél fogva, kevés a ritka könyv és sok az olyan, mely könyvtárunkban már egy vagy több példányban megvan, a könyveket használó növendékek nagy számánál fogva mégis hálás köszönettel fogadjuk azokat. A családoknak, kik elhunyt rokonaik hagyatékából gyarapíták könyvtárunkat, a bel- és külföldi tudósoknak, kik saját műveikkel ajándékoztak meg, az Alliance isr. universelle-nek, mely évről-évre megküldi kiadványait, e helyütt is legszivesebb köszönetet mondunk.

A rabbiképző templomában az engesztelőnapot és husvétot megelőző szombaton *Bloch Mózes* tanár, több ünnep- és szombat-

napon a felső tanfolyam érettebb hallgatói tartottak hitszónoki atokat.

A múlt tanév végén beérkezett pályaművet, mely a báró Schey Fülöp-féle alapítványból kiirt pályadíjat elnyerte, *Herzog Manó* írta. A birálat a következőkép hangzik:

»A »Gyümölcséről a fát« cz. jeligés mű kétségtelenül bizonyítja, hogy szerzője a terjedelmes és részben nehezen kikutatható anyagot odaadó buzgalommal átvizsgálta. Az újabb irodalomnak is hozzáértéssel és egészen helyes módon vette hasznát. Ibn Ami Zimra életrajzához és jellemzéséhez, munkái nagyobb részének figyelmes tanulmányozásából, sok hasznavehető anyagot tudott a szerző összehordani. Csak a munka szerkezete hagy sok kivánni valót hátra; az anyagot más rővatokba kellett volna beosztani, miáltal Ibn Ami Zimra képe nyert volna bensőségben és éberségben. Dologi hibát vagy félreértést csak keveset tartalmaz a pályamű, miért is neki a díj habozás nélkül odaitélandó.«

A tavaly kiirt pályakérdésre: »Luzzatto Sámuel Dávid mint nyelvbuvár és szentírásmagyarázó« egy pályamű érkezett be, melyről a jövő évi értesítőben lesz szó.

Az 1887/8-iki tanévre a következő pályakérdés tűzetett ki: »*A nő állása a zsidó ritusban.* Héber és magyar nyelven.«

Ugyancsak a tanévben iratott ki egy másik pályakérdés is elég jelentékeny díjjal: egyezer frankkal, mit *dr. Lattes Elia*, milanói egyetemi tanár intézetünk iránt tanusított szives érdeklődésének köszönünk. E pályakérdés egész terjedelmében így hangzik:

A Dr. Lattes Elia

milanói egyetemi tanár által az orsz. rabbiképző-intézetben kiirt pályakérdés tárgya:

A talmudban és midrasban előforduló görög- és latin kölcsönszók kritikai jegyzéke s azon hang- és alaktani törvények kutatása, melyek fölvetelöknél irányadók voltak.

Föltételei:

1. A pályadíj dr. Lattes E. adományából egyezer (1000) lira s a határidőig begyült kamat.
2. A pályadíj csak absolut becsü munkának íteltetik oda.
3. Ha a kitűzött határidőre teljesen megfelelő vagy egyáltalán munka be nem érkezne, a tanári karnak jogában áll a kérdést újból is kitűzni.

4. A pályaművek latin vagy német nyelven irandók.
5. Pályázók csupán a rabbiképzőnek jelenlegi vagy itt végzett tanulói lehetnek.
6. A pályanyertes mű szerzője csak akkor kapja ki a pályadíjat, ha munkája előbb nyomtatásban megjelent.
7. A könyv a pályadíj kitűző testvére, dr. Lattes Mózes rabbi emlékének ajánlandó.
8. A nyomtatott könyvből három példány dr. Lattes Elia tanárnak Milanóba (28, Principe Umberto) küldendő.
9. Határidő 1889. márczius hó utolsó napja.
10. A pályaművekhez, melyek idegen kézzel irandók, a szerző nevét rejtő jelíges levélke csatolandó.

Lovag Wertheimer József elhunytával alkalmával intézetünk részvét sürgőnyt intézett a bécsi Alliance elnökségéhez, valamint *Holländer Leo* halálakor az eperjesi hitközséghez. Holländerben intézetünk vezérlő bizottsága egyik érdemekben dús tagjának elhunytát gyászolja.

Ez évben fordult elő az első haláleset növendékeink között. Fischer Ede, a felső tanfolyam 4-ed éves hallgatója, hosszas betegeskedés után meghalt. A törekvő, derék ifjút czélja küszöbén érte utol a halál.

Áldás emlékükre.

Az országos rabbiképző intézet felső tanfolyamában az elmúlt tanévben a következő előadások tartattak:

1. **Szentírás magyarázata:** Énekek Éneke és Kóheleth. 2 óra hetenkint. Tanár: *Bacher*.
2. **Exegetikus irodalom:** Targum és Ábrahám Ibn Ezrá kommentárja Mózes II. könyvéhez. 1 óra hetenkint. *Ugyanaz.*
3. **Talmud statarie:** Kiddusin 24—43 lapig. 6 óra hetenkint. Tanár: *Bloch M.*
4. **Talmud cursorie:** Chullin 27—42 lapig. 3 óra hetenkint. *Ugyanaz.*
5. **Jeruzsálemi talmud:** Bábá Báthra I—III. fej. **R e s p o n - z u m o k:** Jiczhak bar Séseth 168—187 f. 1 óra hetenkint. *Ugyanaz.*
6. **Sulchán Árukh:** Jóre Déa: 1—29; 183—191. fej. 3 óra hetenkint. *Ugyanaz.*

7. **Midrás**: Midr. Tanchúma (ed. Buber). 1 óra hetenkint; az az első félévben. Tanár: *Bacher*.
8. **Philo**: De specialibus legibus. 1 óra het. a második félévben. *Ugyanaz.*
9. **Bevezetés a talmudba**: (elméleti rész). 1 óra hetenkint. Tanár: *Deutsch*.
10. **Zsidók története**: Ibn Aknin József munkáiból vett szemelvények olvasása. A zsidók története Franciaországban: Aron b. Mesullam és fiai. 2 óra hetenkint. Tanár: *Kaufmann*.
11. **Történelmi gyakorlatok**: 1 óra hetenkint. *Ugyanaz.*
12. **Vallásbölcshészet**: Ábrahám Ibn Daúd Emuna rámá: a fejezet a szabad akaratról. Munkájának kritikai tárgyalása a kéziratok alapján. Saádja al-Fajjúm tana a prophetiáról. 2 óra hetenkint. *Ugyanaz.*
13. **A zsidó vallásbölcshészet története**: A spanyolországi zsidók vallásbölcshészeti törekvései Salamon Ibn Gabirolig. 1 óra het. *Ugyanaz*
14. **Homiletikai gyakorlatok**: 1 óra hetenkint. *Ugyanaz.*
15. **Héber nyelvtan**: Alak- és mondattan. 2 óra hetenkint Tanár: *Bacher*
16. **Héber gyakorlatok**: 1 óra hetenkint. *Ugyanaz.*

A theologiai oktatás átnézete

az alsó tanfolyamban.

1. **Szentírás**: A) Mózes II. k. 1—20. fej. 2 óra hetenkint. Tanár: *Deutsch*.
B) Mózes V. k. 1—20. fej. 2 óra hetenkint. *Ugyanaz.*
2. **Szentírás**: A) A Zsoltárok 50—55, 73—150. 3 óra het. Józsua és a birák. 1 óra hetenkint.
B) Hósea, Jóel, Ámósz, Mikhá, Náhúm, Habakuk, Czufanja. 2 óra hetenk.; Sámuel könyve. 1 óra het. Tanár: *Bacher*.
3. **Talmud, statarie**: Chullin 14—26. lapig. 6 óra het. Tanár: *Brill*.
4. **Talmud, cursorie**. Baba Mecziá 21—30. lapig. 3 óra hetenként. Tanár: *Deutsch*.
5. **Héber nyelvtan**: Mondattan. 1 óra het. *Ugyanaz.*
6. **Aram nyelvtan**: alaktan. 1 óra het. *Ugyanaz*

7. Zsidók története: A második templom elpusztulásától a VIII. század végeig. 1 óra het.

Tanár: *Bacher*.

A biblia tanításában az alsó tanfolyam tanulói 2 csoportban (A. és B.) vettek részt. Az A) csoporthoz tartozik az I. és II. oszt., a B) csoporthoz a III., IV. és V. oszt. A zsidók történetét a II.—V. osztályok együtt hallgatják. A talmudra nézve megjegyzendő, hogy a mely tanulóknak e téren haladottabb ismereteik voltak, a felső tanfolyam talmud-előadásában vettek részt.

A gymnasiumi oktatás átnézete

az alsó tanfolyamban

I. Osztály.

Magyar nyelv és irodalom: Arany Toldijának részletes olvasása és fejtegetése. Arany Toldiját elejétől végig betanulták. — Poetika: verstan és költeménytan. — Segédkönyvek: *Lehr Toldi* kiadása. *Greguss* költészettana. 3 óra hetenkint.

Tanár: *Bánóczy*

Latin nyelv: *Cicero*, in *Catilinam*, I., II., III., IV. 5 óra hetenként.

Tanár: *Schill*.

Görög nyelv: Alaktan a szenvedő aoristusig. Megfelelő gyakorlatok. Segédkönyvek: *Hintner-Schill* görög nyelvtan és olvasókönyv. 3 óra hetenkint.

Tanár: *Bloch H.*

Német nyelv: Válogatott fejezetek *Heinrich* német olvasókönyvéből. *Goethe* balladáit. Havonként egy házi feladat. 2 óra het.

Tanár: *Bacher*.

Történet: Az ó-kor története a római császárság keletkezéseig. Tankönyv: *Mangold*, világtörténelem. I. kötet. 2-ik kiadás. 3 óra hetenkint.

Tanár: *Bloch H.*

Mennyiségtan: Az alapl műveletek algebrai kifejezésekkel. A legkisebb közös többes és a legnagyobb közös mérték. A hatványozás és a gyökfejtés. — Arányok és aránylatok. Házi és iskolai dolgozatok. 2 óra hetenkint.

Tanár: *Bein*.

Természetrész: Botanika: Az általános rész beható tárgyalása. — A részletes növénytan kiváló osztályai. 1 óra hetenkint.

Ugyanaz.

II. Osztály.

Magyar nyelv és irodalom: Arany balladáinak fejtegetése. A balladákat mind betanulták. — Stilisztika vázlatosan. — Segédkönyvek: Greguss, Arany balladáí. Torkos Prózaí olvasmányok. 3 óra hetenkint. Tanár: *Bánóczi.*

Latin nyelv: Sallustius, Catilina. — Ovidius, Fasti I. — Írásbeli dolgozatok. 5 óra het. Tanár: *Schill.*

Görög nyelv: az alaktan végig Curtius szerint, a megfelelő gyakorlatok, Schenk l gyakorlatkönyve szerint. 3 óra hetenkint. Tanár: *Kaufmann.*

Német nyelv: Közösen a III. osztálylyal. 2 óra hetenkint. *Ugyanaz.*

Történet: A római császárság története. A középkor kezdetétől a keresztes-hadjáratok végeig. Tankönyv. Mangold, világtörténelem I. és II. köt. 2 óra hetenkint. Tanár: *Bloch H.*

Mennyiségtan. Algebra: Első- és másodfoku egyenletek egy és több ismeretlennel. A redukálható magasabb foku egyenletek. Mértan: A síkmértan elemei. Házi és iskolai dolgozatok. 3 óra hetenkint. Tanár: *Bein.*

Természetráajz: Zoologia: Általános rész. — Az anthropologia részletes tárgyalása. 1 óra hetenkint. *Ugyanaz.*

III. Osztály.

Magyar nyelv és irodalom: Molière. A tudós nők (Greguss kiadása). 3 óra hetenkint. Katona, Bánkbán (Péterfy kiad.). Aristoteles. A költészetről (Hunfalvy ford.) 3 óra hetenkint. Tanár: *Bánóczi.*

Latin nyelv: Livius XXI. Vergilius Aenesis, V. VI. — Kéthetenkint egy írásbeli dolgozat. 5 óra het. Tanár: *Schill.*

Görög nyelv: Xenophon, Chrestomathia. — Homeros, Ilias I., XII. ének. 3 óra hetenkint. Tanár: *Bloch H.*

Német nyelv: Schiller: Wallensteins Tod, (befejezés) és válogatott költemények. Gyakorlatok a memorálásban és a szaválásban. Havonkint egy dolgozat. 2 óra het. Tanár: *Kaufmann.*

Történet: A középkor története az interregnumtól végig. Az ujkor története a reformatiói mozgalmak befejezéséig. Tankönyv: Mangold, világtörténet II. s III. k. 2 óra het. Tanár: *Bloch H.*

Mennyiségtan: Algebra: Határozatlan egyenletek, különös tekintettel a diophantesi egyenletekre. A logaríthmus és

annak alkalmazása. — *M é r t a n*: A sík trigonometria és annak alkalmazása. 3 óra hetenkint. Tanár: *Bein*.

P h y s i k a: A mechanika alapfogalmai. A fontosabb statikai és kinematikai problémák tárgyalása. — Hydrostatika. — Aerostatika. 2 óra hetenkint. *Ugyanaz*.

T e r m é s z e t r a j z: *K h é m i a*: A vegyülés általános törvényei. A szervetlen rész, különös tekintettel a fontosabb vegyületekre. — *M i n e r a l o g i a*: Az ásványok megismertetése szemléltetés alapján. 1 óra hetenkint. *Ugyanaz*.

IV. Osztály.

M a g y a r n y e l v és *i r o d a l o m*: Együtt a III. osztálylyal 3 óra hetenkint. Tanár: *Bánóczy*.

L a t i n n y e l v: Mint a III. osztályban. 5 óra hetenkint.

Tanár: *Schill*.

G ö r ö g n y e l v: Homeros, Odysszée I., II. ének. Platon. Phädon, Apologia. 3 óra hetenkint. Tanár: *Bloch H*.

N é m e t n y e l v: Lessing, Laokoon, I—XII. Gyakorlatok szabad választott tárgyak kidolgozásában és szabad előadásban 2 óra hetenkint. Tanár: *Kufmann*.

T ö r t é n e t: Az új-kor története a 30 éves háborútól 1815-ig. Tankönyv: *M a n g o l d* világtörténelem III. köt. 2 óra hetenkint.

Tanár: *Bloch H*.

M e n n y i s é g t a n: *A l g e b r a*: A haladványok és alkalmazásuk a kamatoskamat-számításra. — *M é r t a n*: Stereometria és sphärotrigonometria. — *A n a l y t i k a*. — Házi és iskolai dolgozatok. 3 óra hetenkint. Tanár: *Bein*.

P h y s i k a: Általános rezgésstan. Hangtan. Fénytan. A hőtan és a gázok elmélete. 2 óra hetenkint. *Ugyanaz*.

P h i l o s o p h i a: Psychologia. — Descartes, Elmélkedések a metafizikáról. Segédkönyvek: *Jolly*, Philos. propaedeutika és *A l e x a n d e r B*. Filozofiai Irók Tára. I. 2 óra het. Tanár: *Bánóczy*.

V. Osztály.

M a g y a r n y e l v és *i r o d a l o m*: Az irodalomtörténet fejlődése; szépirodalmi olvasmányok. — Segédkönyv: *B e ö t h y* Irodalomtörténete. I. és II. k., és *T ó t h S á n d o r* olvasókönyve. 3 óra hetenkint. Tanár: *Bánóczy*.

L a t i n n y e l v: Tacitus: Agricola, Historiae, V. — Hora-

tius, ódák III. könyve és de arte poëtica. — Kéthetenként egy írásbeli dolgozat. 5 óra hetenkint. Tanár: *Schill.*

Görög nyelv: Plato, Protagoras. Sophokles, Antigone. 3 óra hetenkint. *Ugyanaz.*

Német nyelv: Schiller bölcsészeti költeményei. Válogatott fejezetek a német irodalomtörténetből. Segédkönyv: Kluge és Imelmann. Havonként egy feladat. 2 óra hetenkint.

Tanár: *Kaufmann.*

Történet: Magyarország pragmatikai története. — Segédkönyv: Ribáry. 3 óra hetenkint. Tanár: *Bánóczi.*

Mennyiségtan: Permutációk és combinatiók. A Newton-féle hatványsor. — A matematikai tananyag átisméltése. — Házi és iskolai dolgozatok. 3 óra hetenkint. Tanár: *Bein.*

Physika: A fénytán befejezése. — Az elektromosság és a mágnesség. — 2 óra het. *Ugyanaz.*

Philosophia: Közösen a IV. osztálylyal. 2 óra hetenkint.

Tanár: *Bánóczi.*

Az éneket az alsó tanfolyam valamennyi osztályában *Friedmann Mór* énektanár tanította.

A.

A tanulók névjegyzéke.

Azon tanulók, kiknek neve csillaggal van jelölve, a tanév közben elmaradtak.

Felső tanfolyam.

Neve:	Születéshely:	Megye:
Dr. Blau Lajos	Putnok	Gömör
Eisler Mátyás	Páty	Pest
Elsasz Bernát	Érsekujvár	Nyitra
Dr. Feldmann József	Szamuszeg	Szatmár
5. Fischer Ede (meghalt)	Bella	Turócz
Dr. Flesch Ármin	Bács-Almás	Bács
Hoffmann Emil	Kecskemét	Pest
Klein József	Gyöngyös	Heves
Dr. Kohn Ármin	Szliács	Liptó
10. Kohlbach Bernát	L.-Szt.-Miklós	Liptó
Kecskeméti Lipót	Kecskemét	Pest
Kriszháber Béla	Kula	Bács-Bodrog
Nádai Gyula	Csenger	Szatmár
Dr. Pinkusfeld Samu	Diós-Győr	Borsod
15. Rosenberg Ede	Balkány	Szabolcs

Neve:	Születéshely:	Megye:
Schwarz Miksa	Kis-Várda	Szabolcs
Ungár Simon	Nagy-Károly	Szatmár
Dr. Vajda Béla	H.-Mező-Vásárhely	Csongrád
Venetianer Lajos	Kecskemét	Pest
20. Weiszburg Gyula	Erdőbénye	Zemplén
Dr. Ziegler Ignác.	Alsó-Kubin	Árva

Alsó tanfolyam.

I. osztály.

Abelesz Armin	Sopron	Sopron
Berger Béla	Vasvár	Vas
Blüh Zsigmond	Luki	Trencsén
Farkas József	Aranyos-Medgyes	Szatmár
5. Heller Izidor	Tóth-Próna	Turóc
Klein Gábor	Rákos	Szilág
Kramer Fülöp (rdk.)	Nyitra	Nyitra
Kraus József	Tisza-Füred	Heves
Leitner Mihály	Sámson	Hajdu
10. Lichtmann Mór	Óvár	Szatmár
Löwenrosen Dávid	Nagy-Szombat	Pozsony
Ostern Lipót	Budapest	Pest
*Reisz Géza	Léva	Bars
Rosenblüh Jenő	Csepe	Ugocsa
15. Schwarz Gábor	Nádudvar	Hajdu
Steinhardt Izidor	Turdossin	Árva
Szántó Bernát	Teplicz	Trencsén
Weinstein Sámuel	Vécs	Heves
Weisz Miksa	Budapest	Pest
20. Wellesz Gyula	Budapest	Pest
Wiszner Henrik	Alsó-Mislye	Abauj-Torna
Zeisler Benő	Felső-Korompa	Pozsony
Zuckermann Miksa	Budapest	Pest

II. osztály.

Alexander Miksa	Kecser-Peklén	Sáros
Bardach Károly	Budapest	Pest
Buksbaum Izsák	Nyir-Bogdány	Szabolcs
*Engel Manó	Tokaj	Zemplén
5. Frank József	Farkasháza	Pozsony
Freimann Gyula	Galgóc	Nyitra
Freund Lajos	Bécs	Ausztria
Heller Bernát	N.-Bittse	Trencsén
Herskovics Dezső	H.-Pályi	Bihar

Neve	Születéshely:	Megye:
10. Hoffer Ármin	Gyöngyös	Heves
Jakubovics Júda	Szobráncz	Ung
Leipniker Márkus	Kőrös-Ladány	Békés
Links Ignác	Ó-Besztercze	Trencsén
Pfeiffer Zsigmond	Tapolcza	Zala
15. Pick Jakab	Beharócz	Szepes
Schwarz Manó	Szered	Pozsony
Schwarz Júda	Héthárs	Sáros
Singer Jakab	Sajó-Kazincz	Borsod
Steiner Lajos	Alsó-Kubin	Árva
20. Steiner Lázár	Várpalota	Veszprém
Weiszberger Ábrahám	Bánfi-Hunyad	Kolozs
Wintner Sámuel	Sáros-Patak	Zemplén

III. osztály.

Adler Vilmos	Paks	Tolna
Bauer Mór	Tata	Komárom
Berger Gábor	Budapest	Pest
Braun Salamon	Puchó	Trencsén
5. Büchler Sándor	Fülek	Nógrád
Fischer Emil	Makó	Csanád
Fraenkel Lipót	Csecse	Abauj-Torna
Frisch Ármin	Miglécz	Abauj-Torna
*Gottesmann Ignác	Szalánfalva	Bereg
10. Herskovics Mózes	Hadas	Szatmár
Hirschbein Lázár	Bán	Trencsén
Klein Arnold	Ungvár	Ung
Klein Ferencz	Pettyén	Szatmár
Krausz Jakab	Nyitra	Nyitra
15. Krausz Samu	Ukk	Zala
Kohn Izidor	Német-Lipcse	Liptó
Liebermann Jakab	Szikszó	Abauj-Torna
Moskovics Ábrahám	Szolnocska	Zemplén
Neufeld Ármin	Sz.-Patak	Ugocsa
20. Neufeld Mór	Homonna	Zemplén
Schwarz Mór	Csáktornya	Zala
Steiner Márk	Pozsony	Pozsony
Strasser Samu	Érsekújvár	Nyitra
Szóbel Márk	Bártfa	Sáros
25. Weisz Izsák	Z.-Budka	Zemplén
Weisz Lázár	Szalonta	Borsod
Weisz Menyhért	Nagymon-Ujfalu	Szilággy

IV. osztály.

Neve:	Születéshely:	Megye:
*Friedländer Lipót	Mokcsa	Ung
Heller József	Várpalota	Veszprém
Lederer Ignác	Komlós	Abauj-Torna
Löwenrosen Manó	Nagy-Szombat	Pozsony
5. Löwy Ferencz	Kőrös-Ladány	Békés
Mandel Ármin	Vásárhely	Zemplén
Pollak Miksa	Beled	Sopron
Rosenberg Izidor	Friedek	Osztr. Szilézia
Rubinstein Izraél	Duna-Pentele	Fehér
10. Singer Bernát	S.-A.-Ujhely	Zemplén
Taub Manó	Nagy-Tapolcsány	Nyitra

V. osztály.

Bernstein Béla	Várpalota	Veszprém
Büchler Adolf	Priekopa	Turócz
Diamant Gyula	Nagy-Várad	Bihar
*Eisler Antal	Galgóc	Nyitra
5. Feuerlicht Mór	Erdőbénye	Zemplén
Goldschmied Lipót	Losoncz	Nógrád
Goldberger Zsigmond	Budapest	Pest
Graf Gyula	Gödöllő	Pest
Handler Simon	Aszód	Pest
10. Rudolfer Antal	Galgóc	Nyitra
Spira Jakab	Homonna	Zemplén
Winkler Sándor	Semjén	Zemplén

B.

Az „Écz-Chajim“-egylet kimutatása az 1886/7-ki tanévre.

Az »Écz-Chajim«-egylet bizottsága hálás köszönettel sorolja föl mindazon adományokat, melyek a múlt tanévben az egylet javára befolytak. — Az alapszabályok értelmében tartott közgyűlés alkalmával Deutsch Sámuel, Gomperz Zsigmond, Müller Vilmos Schweiger Márton, dr. Simon József, Spitzer D. H., Stern Bernát urak az egyleti bizottságba újra, Bloch Mór úr helyére Wolfner Gyula úr ujonnan lett megválasztva.

I. Bevételek.

a) *Rendes tagsági díjat fizettek :*

	frt.	kr.
Ádler Ádám fia úr Budapest	10	—
Adler Lajos » »	10	—
Adler Henrik » »	5	—
Ádándi izr. hitközség	5	—
Aradi izr. hitközség	25	—
Altmann B. úr Nagy-Abony	5	—
Dr. Bacher Vilmos tanár úr Budapest	5	—
Bacher Emil úr Budapest	5	—
Dr. Bánóczi József tanár úr Budapest .	5	—
Dr. Bárány József hitszónok úr Debreczen .	5	—
Baumgarten Fülöp úr Budapest .	30	—
Baumgarten Leo » »	10	—
Baumgarten Lajos » »	10	—
Berger Henrik » Debreczen	5	—
Beer Salamon » Budapest .	5	—
Bèimel Jakab » »	5	—
Birnbaum Jakab » »	5	—
Bischitz Mór » »	25	—
Bloch Mór » »	10	—
Bloch Mózes tanár » »	5	—
Dr. Bloch H. » » »	5	—
Bleier Albert úr Budapest .	5	—
Brill S. L. tanár úr Budapest	5	—
Lov. Brüll Miksa » »	10	—
Brüll Henrik és Fia úr Budapest	25	—
Busztin Adolf úr Nagy-Abony	5	—
Budai izr. hitközség	10	—
Csurgói izr. hitközség	5	—
Czettel Ignác úr Budapest	5	—
Deutsch S. és Jakab úr Budapest .	15	—
Deutsch Henrik tanár úr Budapest .	5	—
Drucker Mór úr Budapest	5	—
Ehrlich Mózes úr »	50	—
Engel József. » Nyitra	5	—
Erber és Fleischmann urak Debreczen	5	—

	frt	kr.
Fischer Zsigmond és társa Budapest	5	—
Fürst Jakab úr Budapest	5	—
Fleischl Sámuel úr Budapest	5	—
Friedmann M. úr főkantor Budapest	5	—
Frommer Albert úr »	5	—
Budai Goldberger Károly úr »	25	—
Goldberger S. F. és Fiai urak »	25	—
Goldmann Mihály úr »	5	—
Dr. Goldziher Ignác úr »	5	—
Gomperz N. L. »	10	—
Gomperz testvérek »	10	—
Grosz Fülöp úr »	5	—
Grün M. »	5	—
Grünhut Henrik és Testvére »	5	—
Guttman Ignác úr Budapest	5	—
Guttman Simon úr Nagy-Kanizsa	5	—
Gyöngyösi izr. status quo község	25	—
Gyöngyösi izr. nőegylet	5	—
Györi izr. hitközség	50	—
Hay M. L. úr Budapest	5	—
Heidelberg Mór úr Budapest	5	—
Heidelberg L. V. úr Budapest	15	—
Heller Gábor »	5	—
Herzfeld S. »	5	—
Dr. Herzog H. »	10	—
Hirsch Jakab »	15	—
Holitscher Lipót »	5	—
Holitscher B. Fiai »	5	—
Kann Ármin úr Budapest	20	—
Kanitz Ignác úr »	5	—
Dr. Kayserling M. rabbi úr Budapest	5	—
Dr. Kaufmann D. tanár »	10	—
Kern Leo úr Budapest	15	—
Keppich Lipót úr Budapest	10	—
Dr. Kohn Sámuel rabbi úr Budapest	5	—
Kohn Arnold úr Budapest	5	—
Kohn Károly »	5	—
Kohn Miksa úr Nagy-Abony	5	—

	frt	kr.
Kohner Adolf és Fiai urak Budapest	30	—
Megyeri Krausz M. és Fiai urak Budapest	25	—
Kriegler D. úr Budapest	5	—
Latzko és Popper urak Budapest	10	—
Latzko testvérek Budapest	5	—
Lindenbaum Mór úr Budapest	5	—
Leipniker Manó » »	5	—
Löwy Adolf » »	5	—
Lichtenstein Salamon úr Luki	5	+
Löwinger J. úr Nagy-Kanizsa	5	—
Lichtenstein Miksa úr Budapest	20	—
Machlup Ede úr Budapest	10	—
Markbreit Adolf úr Budapest	10	—
Mauthner Lipót « »	5	—
Mauthner Mór » »	15	—
Müller Vilmos » »	10	—
Mohácsi izr. hitközség	10	—
Modern és Breitner urak Budapest	5	—
Maschansker Mór úr Nagy-Kanizsa	5	—
Nagel Benő úr Győr	5	—
Nagyváradizrael. hitközség 1884., 1885., 1886. és 1887. évekre	100	—
Dr. Neumann Ede főrabbi úr Nagy-Kanizsa 1886. és 1887. évekre	10	—
Ifj. dr. Neumann Sándor úr Budapest	5	—
Neustadt Gusztáv úr Budapest	5	—
Neuwelt Ármin úr »	10	—
Neuschlosz Károly és Fia urak Budapest	10	—
Dr. Pillitz Benő úr Veszprém	5	—
Pintér Gyula úr Nagy-Abony	5	—
Dr. Pollak Henrik úr Budapest	5	—
Pollak Mór » »	5	—
Proper Ármin úr Budapest	5	—
Porges B. » »	5	—
Lov. Posner K. L. úr Budapest	5	—
Dr. Pfeifer Fülöp úr Győr	5	—
Pollák József úr Budapest	5	—
Pozsonyi izr. hitközség	15	—

	frt	kr.
Dr. Reich József úr Budapest	5	—
Dr. Reich Mór úr Budapest .	5	—
Reich Gábor » » .	10	—
Rosenbaum Adolf úr Budapest .	6	—
Rust Bernát » »	10	—
Schill Salamon tanár úr » .	5	—
Schlesinger Sámuel » » .	10	—
Schwarz József úr Nagy-Abony . .	5	—
Tornyai Schossberger H. úr Budapest	20	—
Tornyai Schossberger Zs. » »	20	—
Id. Schulz József úr »	5	—
Dr. Simon József » »	5	—
Simon Jakab » »	5	—
Sváb Károly főrendiházi tag úr »	50	—
Singer Ede úr »	10	—
Sommer Gyula úr »	5	—
Spitzer D. H. » »	5	—
Sterk Sándor » »	10	—
Singer és Neuwirth urak »	5	—
Spitzer G. és társa » »	25	—
Özv. Spitzer Gersonné »	25	—
Stern Bernát úr »	50	—
Stern Ignác » »	50	—
Stern Simon » »	20	—
Stern és Schmiedl urak » .	5	—
Stern J. M. és Fia urak Nagy-Kanizsa .	5	—
Strasser Alajos úr Budapest	10	—
Szegedi izr. hitközség	50	—
Szombathelyi izr. hitközség 1886. és 1887. számára.	10	—
Totis Adolf úr Budapest	10	—
Ullmann K. J. úr » .	10	—
Veszprémi izr. hitközség	25	—
Weisz Jakab úr Budapest	5	—
Weisz Henrik » »	5	—
Weiszhut Al. » »	10	—
Weizmann Mór úr Budapest	10	—
Weltner József » »	5	—
Winter János » »	5	—

	frt	kr.
Winter Sándor úr Ipolyság	5	—
Wolfner Gyula úr Budapest	25	—
Wottiz Báruch úr Budapest	5	—
Zinsenheim Simon úr Budapest	5	—
Összesen	1604	—

b) *Alapító tagsági díjakat fizettek:*

	frt	kr
Kisteleki Lévy Henrik úr Budapest, mint 1000 frtos alapítványának VIII-ik részletét	100	—
Schweiger Márton úr Budapest, mint 1000 frtos alapítványának VIII-ik részletét	100	—
Wahrman Mór úr, országos képviselő Budapest, mint 1000 frtos alapítványának VIII-ik részletét	100	—
Wahrman Sándor úr Budapest, mint 500 frtos alapítványának VIII-ik részletét	50	—
Összesen	350	—

c) *Alapítványok:*

	frt	kr
Baumgarten Ignác hagyatéka 1 drb 1000 frtnyi m. jelzálogbanki záloglevél, névértéke	1000	—
Straschun M. Wilnából 2 drb 6 ^o / _o -nyi záloglevelét a Markowi jelzálogbanknak, névértéke	200	rubel
Összesen	1238	—

d) *Rendkívüli adományok:*

	frt	kr
Dr. König M. úr Budapest	9	—
Összesen	9	—

e) *A rabbiképző intézet templomában befolyt adakozások:*

	frt	kr
Löwy A. úr	10	—
Kohlbach B. »	2	—
Bloch M. tanár »	2	—
Weisz »	2	—
Ausztritz M. »	10	—
Fischer »	2	—

	frt.	kr
Löwy B. úr	15	—
Dr. Bacher W. tanár úr	1	50
Grünhut úr	2	—
Reismann N. »	15	—
Almási . . »	2	—
Dr. Kohn A. »	1	—
Bachmann főkantó úr	2	—
Füchsel úr	2	—
Guttmann »	1	—
Mártonfalvi »	1	—
Feiwel »	2	—
Dr. Kaufmann D. tanár úr	3	—
Weiszhut A. úr	15	—
Hartmann »	2	—
Krakauer »	4	—
Klein »	3	—
Bardach »	5	—
Neugeboren »	5	—
Dr. Löwy »	2	—
Dr. Felsch A. »	—	54
Dr. Pinkusfeld S. »	—	50
Dr. Blau L. »	—	50
Dr. Fischer J. »	2	—
Reisz »	—	18
Kármán »	1	—
Schnitzer komáromi főrabbi úr	1	—
Hoffmann úr	—	50
Hertska »	—	36
Ziegler J. »	—	50
Stern »	—	50
Singer »	2	—
Taussig »	1	—
Frimm »	1	—
Kriszháber »	—	18
Putz »	—	36
Politzer »	3	—
Abeles »	—	54
Deutsch »	2	—

		frt	kr
Kurländer	úr	1	—
Mahrer	»	—	50
Elsasz B.	»	—	50
Dr. Herzog M.	»	1	—
Ringwald	»	1	—
Rudolfer	»	—	18
Eisler	»	—	50
Fischer	»	1	—
Politzer	»	—	50
Weinreb	»	1	—
Vadász	»	1	62
Halmi Sándor	»	1	—
Ehrlieb	»	5	—
Baumgarten	»	—	50
Schönfeld	»	—	54
Singer	»	1	—
Braun	»	1	—
összesen		156	—

f) *A budapesti hitközség dohányjutezai templomában befolyt adakozások :*

	frt	kr
Sauer József úr	25	—
Kramer Jakab »	50	—
Kohn Jakab »	18	—
Zimonyi Schwarz Ármin úr	10	—
A templomi adakozások összege		103 —

g) *Szelvények és kamatok :*

	frt	kr
Gelsei Guttmann Henrik úr alapítványának kamatja	23	25
Az egylet vagyonának kamatai	627	83
Összesen		806 22

h) *Más adakozások az intézet javára :*

A vallás- és közoktatási miniszter ur ő nagyméltósága az országos rabbiképző-intézet növendékeinek támogatására az izrael. iskolaalapról 1500 frtot engedélyezni méltóztatott.

A pesti izr. hitközség előjárósága 2 a tanári kar által meghatározott hallgatónak 100—100 frtnyi ösztöndíjt szavazott meg.

Steinfeld Antal úr Debreczenben alapítványának értelmében a tanári karnak 100 frtot bocsátott rendelkezésre. Ezen összegből kapott két növendék 50—50 frtot ösztöndíjül.

Hochmuth Ábrahám, veszprémi főrabbi, az ő jubilaema alkalmából a veszprémi Cerva Kaddisa által tett 400 frtnyi alapítvány évi kamatjait (20 frt) ez idén is az »Écz-Chájim« javára beküldte.

Az országos ösztöndíj-egylet részéről intézetünk négy hallgatója 100—100 és kettő 50—50 frt ösztöndíjt nyert.

Gomperz Zsigmond úr, Budapest, az országos rabbiképző-intézet temploma számára igen értékes *מעיל*-t és *ברכת*-t ajándékozott.

Özv. Horovitz Betty, Butschowitzból (Morvaország) az 1887-ki évre 18 frtot az örök lámpa (*נר תמיד*) fentartására és 30 frtot a templom világítására és *קידוש*-ra küldött.

A befoly összegek összesége :

	frt	kr
Tagsági díjak	1604	—
Alapító díjak	350	—
Alapítványok	1238	—
Rendkívüli adakozások	9	—
Templomi adakozások	259	—
Szelvények és kamatok	890	05
A Hochmuth-féle alapítvány kamata	20	—
Steinfeld-féle alapítvány	100	—
Összesen	4470	—

II. K i a d á s o k :

A nagyméltóságú vallás- és közoktatási miniszter ur által az országos rabbiképző-intézet növendékeinek támogatására engedélyezett 1500 frton kívül az »Écz-Chájim« pénztárából támogatásokra még a következő összegek fordítottak :

	frt	kr
Rendes havi támogatások és az ellátásra	2466	85
Behajtási díj	74	30
Inkasso a templomi adakozásokért	26	50
A Steinfeld-féle ösztöndíj-kifizetése	100	—
Összesen	2667	65

A Heller- valamint a Landau-féle alapítványok kamatai az alapszabályok értelmében felhasználtattak.

*Az »Écz-Chájim«-egyleti vagyonáról való kimutatás
(1886. december 31-én).*

K i a d á s o k :

	frt	kr.
Havi segélyezés	755	—
Étjegyekre	1682	—
Behajási díj	85	85
Nyomtatványokra	18	75
Összesen	2597	85

B e v é t e l e k :

	frt	kr.
Készpénzben 1885. december 31-én	3133	81
Alapítványok	550	—
Kamatok	23	25
Templomi adakozások	124	48
Tagsági díjak	1715	—
A m. földhitelintézetnél	432	04
Összesen	5978	58
Kiadások	2597	85
Maradt készpénzben	3380	73
Az értékpapirosok névértéke	15950	—

Budapest, 1887. február 14.

Simon s. k.
egyleti ellenőr.

Schweiger Márton s. k.
egyleti pénztárnok.

Stern Bernát s. k.
számvizsgáló.

Gomperz Zsigmond s. k.
számvizsgáló.

C.

Az ajándékozott könyvek jegyzéke.

- Alliance israélite universelle.** Paris. **תהרות אלגו אלאל מן סדי טהרות** ed J. Derenbourg, Berlin 1886. 8°.
- Hochmuth, A. Rab.:** **הלכות פסוקות או הלכות ראו** ed. Schlossberg, Versailles 1886. 8°.
- Scheid:** **Histoire des juifs d'Alsace.** Paris 1887. 8°.
- Bánóczy József, Dr. Prof.** Budapest. **H. E.:** **Offenbarung, Kabbala, Magnetismus und Spiritismus.** Budapest 1881. 8°.
- Hochmuth, A. Rab.:** **Rede, gehalten am Sabbath 16 M. 1868.** Veszprém 1868. 8°.
- Hochmuth, A. Rab.:** **Beszéd, melyet . . . a chebra Kadisa évszázados jubileumának alkalmából mondott . . . Veszprém 1882** 8°.
- Hochmuth, A. Rab.:** **Beszéd melyet Ő Felségök ezüstmenyegzőjének ünnepélye alkalmából mondott . . . Veszprém 1879.** 8°.
- Hochmuth, A. Rab.:** **Templom felavatási beszéd . . . Veszprém 1865.** 8°
- Hochmuth, A. Rab.:** **Zsinagógai beszéd, melyet az egyenjogositási ünnep alkalmával tartott . . . Veszprém 1868.** 8°.
- Imádságok izrael. hölgyek számára.** Ford.: P. D. Pest 1848. 8°.
- Singer, A.:** **Az izr. anyakönyvezetés magyar-német kézikönyve.** Székesfehérvár 1884. 8°
- Bárány József, Dr. hitsz.** Debreczen. **Beszédek, melyeket Dr. B. J. . . . és Dr. Scheer Benő . . . Dr. Bárány József . . . beiktatási ünnepélyén elmondottak Debreczen 1887.** 8°.
- Baumgarten J. ur hagyatékából.** Budapest.
- אברבנאל (עה"ר)** Czernovitz 1860. 8°
2. Voll.
- באר מלות ההגיון (def.) [Wien 1816]** 8°
- בינה לעתים** Brünn 1799. 4°
- בן ימיני** Wien 1823. 8°
- גדולי תרומה** Zolkiew 1809. 2°
- דרכי משה א"ה** Fürth 1761. 2°
- דרכי משה י"ד** Sulzbach 1692. 2°
- הדושי ב"ב לר"י מ"ג** Lemberg 1809. 2°
- הלכות להרשב"א** » Brünn 1798. 2°
- הולין להרשב"א** » Prag 1795. 2°
- ריטבא עלקע"ז** » Ofen 1824. 2°
- שבועות** » » s. l. 1814. 4°
- הדושים על מס' שבועות להר"י מ"ג** Prag 1826. 2°
- הכנס צבי** Fürth 1767. 2°
- ישו"ת רש"ל** » 1718. 2°
- המד משה** Fürth 1769. 2°.
- המישה ישמות להרשב"א** Sulzbach 1762.
- טורים (ד' חלקים)** Frankfurth a/M. 1712—1716. 2°, 5 Voll.
- טורים (ד' חלקים)** Wien 1810—1813. 2°. 4 Voll.
- מגלה על קלף.**
- מהר"ם שיף** Ostra 1819. 2°.
- מהרש"א א"ה** Wien 1814. 2°.
- מורה נבוכים** Jessnitz 1742, 2°
- מהצית השקל I—II.** Wien 1807—8 2°
- מכלול** Fürth 1793, 8°
- מלת הגיון (def.)** 8°
- מכתבים שונים (Wessely)** Wien 1827, 8°
- המנוחה** Pressburg, s. a.
- מעלה בית הורין** Wien 1804, 4°
- מישנה למלך** Hamburg 1790, 2°
- מישנה תורה** Amsterdam 1702, 2°, 4 Voll.
- מישנית** Wien 1815 4°, 6 Voll.

Berlin 1857, 8°
 מקורי מנהגים
 I—II. Prag 1778, 2°
 » » » » 1810—11, 2°
 נתיבות השלום Wien 1946, 8°, 5 Voll.
 סדרי טהרה Berlin 1773, 2°
 עני העדה Prag 1809, 2°
 פירוש אברבנאל על מ"ג Prag 1821, 4°
 פירוש רלב"ג על המגלות Königsberg 1860, 8°.
 פרי הדש Amsterdam 1692, 4°
 » » Karlsruhe 1787, 2°
 צאן קדשים Wandsbeck 1728, 2°.
 קצות החושן Lemberg 1797, 2°
 » » II. Dyhrenfurth 1849, 2°
 ראש יוסף Frankfurt a/O. 1794, 2°.
 רשב"א Prag 1748, 4°.
 שאנת אריה Brünn 1797, 2°
 ש"ת מהר"י מטראני Fürth 1768, 2°
 ש"ת רא"ש Zolkiew 1803, 2°.
 ש"ת רשב"א Wien 1812, 2°.
 שמים הדישים Rödelheim 1828, 4°.
 שנים עשר דישות להר"ן Lemberg, 1811, 4°.
 ש"ע Wien 1801—9, 2°, 5 Voll.
 תורה (def.) 8°, 4. Voll.
 תורת האלהים (Reggio) Wien 1818, 8°. }
 מערכת ההעתקות Ofen 1831, 8°. }
 תורת הבית Wien 1811, 2°.
 תורת היים Frankfurt a/M. 1732, 2°.
 תלמוד בבלי Wien 1860—72, 2°. 24 Voll.
 תפוחי זהב Ungvár 1885, 4°.
Blau Lajos Dr. Budapest.
 Sein : A bünhalmazat elmélete a héber-
 reknél, Budapest 1887, 8°
Deutsch Heinrich, Director, Budapest.
 Sein : ס'ביאשית Genesis . . . forditotta . . . Budapest 1887, 8°.
Deutsch isr. G. B. Berlin.
 Seine Ausgabe : Statistisches Jahrbuch
 des D. I. GB. Berlin 1887, 8°.
Dolinay Gyula, Budapest.
 Bogdánfy : A tigrisbőr. Budapest,
 1886, 8°.
Eisler Mathias, Budapest.
 מס' בימות Wien 1822, 2°.

Aus dem Nachlasse des H. Ellenber-
 ger H. Budapest.

ed. Luzzatto. Prag 1841, 8°.
 אבן ציון "ביאר" "על ס'ת"א
 Warschau 1866, 8°.
 אבן שמואל (Frumkin), Wilna 1874, 8°.
 אגרות ושו"ת המיימוני Warschau 1877, 8°.
 אגרות הרישב"א Warschau 1881, 8°.
 I—IV. Przemysl 1882, 8°.
 אדר הכמים (Bernstein) Odessa 1868, 8°.
 אהל מועד (Willheimer) Wien 1881, 8°.
 אוצר אגדות (Miller) Pressburg 1877, 8°.
 אוצר הספדים (Benjakob) Wilna 1880, 8°.
 אוצר הישרשים (Bensew) Wien 1807—
 1808, 8°.
 אוצרות היים (Michael) Hamburg 1848, 8°.
 אוצר המליך (M. E. Stern) Wien 1863, 8°.
 אוצר הכמה (Barrasch) Wien 1856, 8°.
 אוצר נחמד (Blumenfeld) IV. Wien
 1863, 8°.
 אוצר ישרשי לה"כ (J. Baer) Stettin
 1867, 4°.
 או"ד Wien 1859, 8°.
 אוהות היים Lemberg 1837, 8°.
 אותיות ד"ו עקיבא Warschau 1874, 8°.
 או"ח רען (Tauber) Pressburg 1861, 8°.
 אלה הכתובים בשמות (G. Brecher)
 Frankfurt a/M. 1876, 4°.
 אלה תולדות"י משה סופר
 Pressburg 1876, 8°.
 אלפא ביתא דבן סירה Berlin 1858, 8°.
 האמונה והבטחון Warschau 1867, 8°.
 האמונות והדעות Krakau 1880, 8°.
Bloch, Ph. Dr. Saadiah's vom Glauben
 und Wissen. München 1879, 8°.
 אמרי דעת ימב"ם Fürth 1848, 8°.
 אספת הנמים (Rodkinsohn) N. 1—8.
 Königsberg 1878, 8°.
 באור לס' מורה הנבוכים (הגרבוני) Wien
 1852, 8°.
 באור מלות הגיון להרמב"ם (Heilberg)
 Breslau 1828, 8°.
 באור על ס'שמות "הקצר" (הראב"ע) Prag
 1840, 8°.
 בהינות עולם עם ת"א Fürth 1821, 8°.
 בהינת הקבלה Görz 1852, 8°.

- בירוס' הכשרי (Rubin) Wien 1882, 8°
 בית הבהירה ed. S. Stern Wien 1854, 8°.
 בית תלמוד II—III. Wien 1882—83, 8°.
 בני ירושלים s. l. 1854, 8°.
 ברית הדישה ע"פ משיח London 1817, 8°.
 גדולת שאול (Edelmann) London 1854, 8°.
 גורל הצדיקים (Kohn) Wien 1821, 8°.
 ס'גורלות מהראב"ע Warschau 1873, 12°.
 ס'הגלגולים Lemberg 1866, 8°.
 גנוי הכמת הקבלה ed. Jellinek, Leipzig 1853, 8°.
 דברי אגרת ודברי שיר (Kurländer) Ofen 1867, 8°.
 דברי אמת (N. Weinig.) Przemysl 1883, 8°.
 דברי הימים למלכי צרפת Lemberg, 1859, 8°.
 דברי הימים לבני ישראל (S. Fünf.) Wien, 1871/7, 8°.
 דברי יא"ד (Roller) Paris 1881, 8°.
 דברי יהודה (Rokonstein). Wien, 1864, 8°.
 דברי שלום ואמת (S. L. Rappoport). Prag, 1861, 8°.
 דור דור ודורשיו (J. H. Weiss.) II. Wien, 1877, 8°.
 דורות עולמים (Szobel). Warschau, 1865, 8°.
 דמשק אליעזר על ס'בראש' ושם' Pressburg, 1879, 8°.
 הגדה לליל שבועים Wien, 1850, 8°.
 הגהגות ישרות"על פי א"ב s. l. s. a.
 הר המור (Schorr). Lemberg, 1875, 8°.
 ויכוח על הכמת הקבלה (S. D. Luzzatto). Görz, 1852, 8°.
 זכרון (ר'משה סופר) Pressburg, 1880, 8°.
 זכר צדיק Wilna, 1878, 8°.
 החידה (M. Reiser.) Pilsen 1861, 8°.
 הייברמיה Memel, 1882, 8°.
 הכמת בני קדם (Ottensosser). Fürth, 1851, 8°.
 הכמת היר Frankfurt a/O. 1776, 8°.
 הכמת הנפש Lemberg, 1876, 4°.
 המע מגלות Prag, 1833, 8°.
 ס'הסידים Zytomir 1873, 8°.
 ס'היובלים Wien, 1870, 8°.
 מהולות המות }
 מנחם הבבלי (Rubin.) Wien, 1878, 8°. }
 סוד הספירות Wien, 1874, 8°.
 ס' יוחסין s. l. s. a.
 ס' יוסיפון Warschau, 1873, 8°.
 יחסי תנאים ואמוראים Lyck, 1874, 8°.
 ילקוט אליעזר Pressburg, 1864/71, 8°.
 ילקוט ראובני Lemberg, 1860, 8°.
 יסוד מורא Prag, 1833, 8°.
 יצירה ס' יצירה Lemberg, 1860, 8°.
 יצירה"או אבן החכמים (Rubin.) Wien, 1875, 8°.
 יצירה"ה הישר (מדרש) Warschau, 1872, 8°.
 ס'הכוזרי Zolkiew, 1855, 8°.
 I. 17, 18, 8, 9—12. Wien, 1847—52, 8°.
 עפרות זהב (M. Letteris) Wien, 1852, 8°.
 כוס ישועות Wien, 1851, 8°.
 כרם חמד I. Wien, 1833, 8°.
 ס'כתובים (Hagiogr.) Leipzig, 1863, 8°.
 כתובים אחרונים (Apokryphen). Warschau, 1863, 8°.
 כתובים ed. S. Baer. Leipzig, 1882, 8°.
 ס'לוחות עדות Warschau, 1874, 8°.
 לישירים תהלה Berlin, 1800, 8°.
 ס' לקוטי שושנים Wilna, 1875, 8°.
 ס' לקה טוב (ר"א יגל) Wilna, 1877, 8°.
 לישון חכמים Prag, 1845, 8°.
 ס'מאור עינים Wilna, 1863, 8°.
 מאוני לישון הקדש Offenbach, 1791, 8°.
 מאמר מגן וצנה ed. A. Geiger. Breslau, 1856, 8°.
 מבוא אל מקראי קדש Wien, 1810, 8°.
 מבוא המישה (Brüll.) Frankfurt, a/M. 1876, 8°.
 ס' מבהר הפנינים (ed. A. Dessau). Berlin, 1842, 8°.
 מבישרת ציון (E. Carmoly.) Brüssel, 1841, 8°.
 מגדל עז Leipzig, 1837, 8°.
 מגלת דמשק (Goldstoff.) Wien, 1865, 8°.
 ס'המדות (Rubin.) Wien, 1854, 8°.
 ס' מדרש רבות על התורה Leipzig, 1864, 8°.
 מדרש תנחומא Warschau, 1879, 8°.

מורה נבוכים Warschau, 1872. 4°.
 מזמור לקוראנדא (S. Bacher). Budapest, 1881. 8°.
 מהזה אברהם (A. Asulai). Jerusalem, 1880. 4°.
 מכלתא ed. Friedmann. Wien, 1870. 8°.
 » » » » 1864. 8°.
 מלך אביון (S. Bacher). Budapest, 1881. 8°.
 מלכיאל Zolkiew, 1799. 8°.
 מנהה בלולה (B. Schönfeld). I. Wien, 1850. 8°.
 מסכתא אצילות s. l. 1864. 8°.
 מס' דרך ארין זוטא ed. J. E. Landau. Wilna, 1872. 8°.
 מס' סופרים Suwalsk, 1862. 2°.
 ס' מעודד ענוים (J. Alkalai). Wien, 1864. 8°.
 מעיני הישועה (Abravanel). Stettin, 1860. 4°.
 » » (Katzenellenbogen) Frankfurt, a/M. 1859. 8°.
 מעריך (Lonsano). Leipzig 1853. 8°.
 מעריך המערכת ed. Letteris. Wien, 1868. 8°.
 מערכת ספרי קדש (Nathanson.) Odessa, 1870.
 ס'המצות להרמב"ם Prag, 1798. 4°.
 מצל מאש (S. Bacher). Pest, 1879. 8°.
 מקראות גדולות Warschau, 1860 - 77. 4°. 6 Voll.
 מרפא לשון ארמי (Blücher). Wien, 1838. 8°.
 ספור משה וירושלים Warschau, 1879. 8°.
 ס'משמיע ישועה Königsberg 1860. 8°.
 משניות Wien, 1815. 4°. 6 Voll.
 משפט הבהירה ed. Bloch. München, 1879. 8°.
 נוה שלום (S. Bacher.) Budapest, 1877. 4°.
 נהלת יעקב Lemberg, s. a. 2°.
 נהלת צבי Lemberg, 1873. 8°.
 הנפש s. l. s. a.
 נצה ישראל (Weiss J. H.) Wien, 1864. 8°.
 נישמת היים Warschau, 1876. 8°.

נתיבות עולם (Katzenellenbogen.) Wilna, 1858. 8°.
 סדור המנהגים Munkács, 1881. 4°.
 סדר אלפא ביתא (Katzenellenbogen.) Frankfurt, a/M. 1853. 8°.
 סדר הדורות Warschau, 1878—82. 8°.
 2. Voll.
 ס'סדר עולם רבא Prag, 1795. 8°.
 סדר קינות לט' באב Wien, 1795. 8°.
 סדר התפלה כפי קהלת המשיה London, 1841.
 סופרי ישראל (ed. Fünf.) Wilna, 1871. 8°.
 ספרי העבור להראב"ע ו"ל Lyek, 1874. 8°.
 עמרת זקנים (Abravanel). Lemberg, 1859. 8°.
 עין ישראל Amsterdam, 1725. 8°.
 עליות אליה Wilna, 1875. 4°.
 ענף עין אבות (Schönfeld). Ofen, 1841. 8°.
 הערוך Lublin, 1874. 8°.
 פי' התורה (אברבנאל) Warschau, 1862—63. 2° 2 Voll.
 פנקס פתוח (Haft). Wien, 1876. 8°.
 פיקי אבות Berlin u. Altona, 1848. 8°.
 פיקי דר' אליעזר Lemberg, 1870. 8°.
 » » » » 1860. 12°.
 פישנדהא (Geiger). Leipzig, 1855. 8°.
 פיצים ופריהים (Geiger). Leipzig, 1856. 8°.
 Willstädter : Worte der Ermunterung. Leipzig, 1855. 3°.
 Phillippon : Reden wider den Unglauben. Leipzig, 1856. 8°.
 צוואת הגאון הנפתלי Thorn, 1867. 8°.
 הצופה לבית ישראל (Erter). Wien, 1864. 8°.
 ציונים Belgrad, 1874. 8°.
 ציון לדרוש (Fränkel). Przemyśl, 1877. 8°.
 צמה דוד Warschau, 1871. 8°.
 קול בוכים (Weinberger). Budapest, 1880. 8°.
 קול סופר Munkács, 1882. 4°.
 קונטרס הכללים (Jellinek). Wien, 1878. 8°.
 קונטרס למלאות הסרונות הש"ס s. l. s. a.
 קונטרס המגיד (Jellinek) Wien, 1878. 8°.

- קונטרס המפריש (Jellinek) Wien, 1877. 8°
 ס' לויאל Lemberg, 1876. 4°
 רחשי לב (Atlas). Przemysl, 1880. 8°
 שו"ת ר' יהודה מיניץ Fürth, 1766. 4°
 שארית יוסף (Reichsfeld). Brody, 1880. 12°
 יטבחי ר' חיים וויטאל Lemberg, 1863. 8°
 שבט יהודה Lemberg, 1870. 8°
 » » Hannover, 1855. 8°
 ס' שבעה משקן Frankfurt, a/M. 1773. 4°
 שלחן ערוך Amsterdam, 1764—75. 8°
 4 Voll.
 שלחן ערוך (ר"י ממודינא) Wien, 1867. 8°
 שלחן ערוך (Dessauer). Ofen, 1866. 8°
 שלשה קמצים (Natonek). Prag, 1859. 8°
 שלשלת הקבלה Warschau, 1877. 8°
 שם הגדולים החדש » 1879. 8°
 שמנה פרקים לרמב"ם (Wolff). Lemberg, 1876. 8°
 שנים עשר דרשים להרב מהר"י מיניץ Warschau, 1875. 8°
 שער הגמול Warschau, 1876. 8°
 שיערי תורת התקנות (Bloch) I. Wien, 1878. 8°
 שיער נפתלי Frankfurt a/O. 1797. 2°
 שפת אמת Lemberg, 1877. 8°
 שריש דבר ומוצא דבר (Freund). Wien, 1869. 8°
 תהלת הכסילים (Rubin). Wien, 1880. 8°
 תאר בני שלמה (Landsberg.) Krotoschin, 1870. 8°
 תולדות אלישע בן אבויה (ed. Hoffmann.) Wien, 1880. 8°
 תולדות אנשי השם מהבני העמים (Schreider). Wilna, 1873. 8°
 תולדות בעלי שם טוב (Rodkinsohn). Königsberg, 1876. 8°
 תולדות גדולי ישראל (רש"י) (J. H. Weiss) Wien, 1882. 8°
 חבמי ישראל » (Schulmann) Wilna, 1872.
 יצהק » (M. A. Luncz) Jerusalem 1877. 8°
 מרדכי בנעט Ofen, 1832. 8°
 מישה בן מנחם » (J. Euchel) Wien, 1814. 8°
 תולדות עמודי ההב"ד (Rodkinsohn.) Königsberg 1876. 8°
 יעקב » (S. L. Gastfreund). Lemberg, 1871. 8°
 תולדות הקבלה והחסידות (A. B. Gottlob) Sytomir 1869. 8°
 תולדות ישבתי צבי (N. Brüll). Wilna, 1879.
 רש"י » (Zunz-Bloch) Warschau, 1862. 8°
 תורת הובות הלבבות (ed. Stern.) Wien, 1856. 8°
 תורה Sulzbach 1829—37. 8°. 5 Voll.
 תנ"ך London, 1859. 8°. 2 Voll.
 » Deutsche Bibel . . . G. Salomon. Altona, 1837. 8°
 » Deutsche Bibel . . . L. Zunz. Berlin, 1866. 8°
 מס' קדושים : תלמוד Lemberg, 1863. 8°
 » שבת, סנהדרין Warschau 1873—75. 4°. 3 Voll.
 חולין
 תלמוד : גטין, ב"ק, סנהדרין Warschau, 1864—67. 8°. 3 Voll.
 » תלמוד : ברכות, יבמות, סוכה 1863—64. 8°. 9 Voll.
 כתובות, ביצה, עירובין פסחים, ר"ה, גטין
 תלמוד לשון עברי Wien, 1809. 8°
 תעודת ישראל (H. A. Teller). Brody, 1878. 8°
 תפארת ישבת S. 'A. Ujhely, 1868. 8°
 תקוני הזהר Lemberg, 1864. 8°
 תשובות חבמי צרפת ולותר ed. J. Müller. Wien, 1881. 8°
 Aboda Sarah . . . übers. von Dr. F. Ch. Ewald. Nürnberg, 1868. 8°
 Apokrypha . . . übers. von Dr. M. Luther. Pest, 1863. 8°
 Audin J. M.: Geschichte Calvin's. Augsburg, 1843—4. 8°. 2 Voll.
 Auszüge aus dem Buche Sohar, Berlin, 1858. 8°
 Baltzer, E: Allg. Religionsgeschichte, Nordhausen, 1854. 3°
 Baum, J.: Moses, Löbau, 1881. 8°

- Bayer, J : Göthe's Verhältniss zu relig. Fragen. Prag, 1869. 8°.
- Beigel, H. Dr. : Das System der Loge »Bon Pasteur« Wien, 1876. 8°.
- Bernhard, D. L. Dr. : Die Grausamkeiten der Russen in Bulgarien und Armenien i. J. 1877. Berlin 1878. 8°.
- Beschreibung Aller Religionen der Welt, Lauban, 1775. 8°.
- Braun, E. Dr. : Jesus von Nazareth, Leipzig, 1868. 8°.
- Brecher, G. Dr. : Das Transcendentale im Talmud. Wien, 1850. 8°.
- Brunner, S. : Paulus in Athen, Wien, 1856. 8°.
- Carmoly, E. Dr. : Annalen der hebr. Typographie von Riva de Trento 1558—62. Frankfurt a. M. 1868. 8°.
- Champollion-Figeae : »Gemälde von Egypten« 1839. 8°.
- Clemens, Fr. : Das fünfte Evangelium oder das Evangelium der Essäer. Crossen a. O. 1879. 8°.
- Confucius : TÁ-HIO. Leipzig, 1875. 8°.
- Daumer G. F. : Der Feuer und Molochdienst der alten Hebräer. Braunschweig 1842. 8°.
- Ebers, G. Dr. : Egypten und die Bücher Mose's I. Leipzig 1868. 8°.
- Einhorn, D. Dr. Das Princip des Mosaismus I. Leipzig, 1854. 8°.
- Engelbert, H. Dr. Statistik d. Judenthums im deutschen Reiche. Frankfurt a. M. 1875. 4°.
- Feuerbach, Fr. : Die Religion der Zukunft, Zürich, 1843. 8°.
- Fürst, J. Dr. : Hebr. u. Chald. Handwörterbuch I—II. Leipzig, 1863. 8°. 2 Voll.
- Fürst, J. Dr. : Hebr. u. Chald. Schulwörterbuch 1868. 8°.
- Gerlach, J. P. : Fides, oder die Religionen u. Culte I—II. Erlangen, 1830. 8°. 2 Voll.
- Gesenius. W. Dr. : Hebr.-deutsches Handwörterbuch I—II. Leipzig, 1810—2, 8°. 2 Voll.
- Gumpach, J. v. Die Zeitrechnung der Babylonier und Assyrer. Heidelberg, 1852. 8°.
- Hänle, S. : Geschichte der Juden in Ansbach. Ansbach 1867. 8°.
- Harlez, A. v. : Das Buch von den egyptischen Mysterien. München, 1858. 8°.
- Hellmuth, J. Rev. : Biblical thesaurus. of the old. test. I. London s. a. 4°.
- Helmersen, A. Dr. v. Die Religionen. Graz, 1875. 8°.
- Herson, P. J. תְּשׁוּבָה הַתַּלְמוּד treasures of the Talmud, London, 1882. 8°.
- Hutten, N. Dr. v. Das Judenthum in Österreich-Ungarn. Budapest, 1882. 8°.
- Jellinek, A. Dr. Reden . . . beim Theaterbrande. Wien 1881. 8°.
- Jesus der Essäer. Leipzig. 1849. 8°.
- Illustrirte Prachtbibel, übers. von Fürst, Leipzig 1874. 2°. 4 Vols.
- R. Joseph ha Kohen : Emek habacha, ed. Wiener Leipzig 1858. 8°.
- Irwing, W. : Gesch. der Kalifen. Leipzig 1854. 8°.
- Klapproth, I. v. Inschriften des Yü. übers. u. erkl. Halle 1811. 4°.
- Landau, I. R. : Das Dasein Gottes, Wien 1873. 8°.
- » L. R. : Der Gottesbegriff, Leipzig 1876. 8°.
- » I. R. : Die Grenzen der menschlichen Erkenntniss. Leipzig, 1868. 8°.
- » I. R. : Moral u. Politk. Pest 1848. 8°.
- » I. R. : Offenes Sendschreiben an . . . Gr. Waljeff. Budapest 1880. 8°.
- » L. R. : Die Principien des Rechts u. d. Todesstrafe. Pest, 1871. 8°.
- » L. R. : Die Reformation im Judenthum. Dresden, 1881. 8°.

- Landau, L. R.: Sammlung kleiner Schriften. Wien, 1880. 8°.
- » L. R.: System der ges. Ethik I—II. Berlin, 1877—8. 8°.
- Layard: Ninive u. seine Überreste. Leipzig, 1854. 8°.
- Löbbeck, F.: Handschriften . . . des Bab. Talm. Berlin, 1862. 4°.
- Löwy, D.: Der Talmudjude von Rohling. Wien, 1882. 8°.
- Mangold, W. Dr.: Die Bibel u. ihre Autorität. Berlin, 1878. 8°.
- Meiners, L.: Versuch über die Religionsgeschichte der ältesten Völker. Göttingen 1775. 8°.
- Mohammeds Leben und Geschichte. Wien u. Leipzig s. a.
- Müller, F. M.: Einleitung in die vergleichende Religionswissenschaft, Strassburg, 1876. 8°.
- Müller, J. G.: Geschichte der Amerikanischen Urreligion. Basel, 1867. 8°.
- Nendtwich, M. Dr.: Die Judenfrage. Budapest, 1884. 8°.
- Das Neue Testament, übers. von Luther. Wien, 1868. 8°.
- Nork F.: Vollst. hebr. Chald. rabb. Wörterbuch. Grimma, 1842. 8°.
- Nork, F.: etymol. symbol. myth. Realwörterbuch. Stuttgart, 1845. 8°.
- Offenbarung und Mythologie. Berlin, 1799. 8°.
- Plath, J. H. Dr.: Confucius u. seiner Schüler Leben und Lehren 4. th. München 1874. 4°.
- Poley L.: Upanichats theologie des Védas. Paris. s. a. 8°.
- Poley L.: Kathaka-Oupanischat. Paris, 1835.
- Poley L.: Moundaka Oupanischat. Paris, 1836.
- Die Posaune des jüngsten Gerichts über Hegel. Leipzig, 1841. 8°.
- Reuss, E.: Die Geschichte der Heil. Schriften des N. T. Halle, 1842. 8°.
- Rask, R.: Die alte ägyptische Zeitrechnung, Altona, 1830. 8°.
- Reé, G. C. Dr.: Über den Ursprung des Cultus. Stuttgart. 1839. 8°.
- Scherr, J. Dr.: Geschichte der Religion. Leipzig, 1857. 8°.
- Schimmer, G. A.: Statistik des Judenthums. Wien, 1873. 4°.
- Schmidt, O. Dr. u. Unger, F. Dr.: Das Alter der Menschheit und das Paradies. Wien, 1866. 8°.
- Scholl, K.: Die Messiassagen des Morgenlandes. Hamburg, 1852. 5°.
- Schwegler A. Dr.: Geschichte der Philosophie. Stuttgart, 1879. 8°.
- Schwartz, S.: יְמֵי הַמְּשִׁיָּה. Die Messiaszeit. Pest, 1860. 8°.
- Silberstein, A. Dr.: Die Bibel der Natur. Budapest, 1877. 8°.
- Stein, A.: Talmudische Terminologie. Prag, 1869.
- Stuhr, P. F.: Die Religionssysteme der heidnischen Völker des Orients. Berlin, 1836. 8°. 2 Voll.
- Thomassen, J. H. Dr.: Bibel u. Natur, 2. Anfl. Köln, 1872. 8°.
- Vollbeding, M. J. C. Stammtafel aller Sprachen. Berlin, 1802. 8°.
- Zend-Avesta . . . übers. von J. F. Klenker, Riga, 1776—77. 8°.
- Zeitschrift d. d. m. Gesellschaft XXI. Heft 4. Leipzig, 1867. 8°.
- Dr. Feitel M. ur hagyatékából.** Pápa.
- אוצר הישרשים Wien 1807—44. 8°. 3 Voll.
- בית הספר (בן זאב) Wien, 1842. 8°.
- בכורי העתים Wien 1820—31, 8° 12 Voll.
- בכורי העתים החדשים Wien 1845, 8°.
- ס'הברית החדשה London 1836, 8°.
- דוד מרדכי Wien 1830, 4°.
- הובות הלבבות (ed. Stern) Wien 1856, 8°.
- הכמת יהושע בן סירא Wien 1828 8°.
- ילד זקונים Wien 1839, 8°.
- ילקוט התורה Frankfurt a/O. 1709, 2°.

אִסְטֵר (ed. Creizenach) Frankfurt
 a/M. 1841, 12°.

ס' הישר (def.)

מְבוֹא הַלְשׁוֹן אֲרָמִית (Jeitteles) Prag
 1813, 4°.

מִנְחָה נְבוּכִים Berlin 1791, 4°.

מְלִין דְּרַבֵּנָא Frankfurt a/O. 1781, 4°.

מִכְתָּבֵי עֵבְרִית Wien 1834, 4°.

מִנְחָה הַמְאֹר Sulzbach 1790, 2°.

מִשְׁנֵיחַ Wien 1818—35, 8°, 6 Voll.

» Venedig 1705, 12°, 6 Voll.

נְהַלַּת שְׁמֵעוֹנֵי Wandsbeck 1728, 2°.

סֵפֶר הַיְעוֹלָם יָבֵא, חֲזָא... Prag 1795, 8°.

עֵין יַעֲקֹב Berlin 1709, 2°.

צִיר נֶאֱמָן Prag 1831, 8°.

קִנְיַת הָאֵמֶת Wien 1828, 8°.

שְׁאֵרֵי יְהוּדָה Wien 1827, 8°.

יְשֵׁבֵי יְהוּדָה Lemberg 1846, 8°.

שִׁעַר הַיָּם Wien 1810, 8°, 2 Voll.

תּוֹלְדוֹת יִשְׂרָאֵל (P. Beer) Wien 1843, 8°.

תַּנְיָךְ Magdeburg 1752, 8°.

תּוֹרַת וְהַפִּלּוֹסוֹפִיָּאָה Wien 1827, 8°.

תּוֹרַת לְשׁוֹן עֵבְרִית (S. Detmold) Wien
 1825, 8°.

תְּלִמּוֹד בְּבֵלִי Warsaw 1863—65, 8°,
 12 Voll.

תְּלִמּוֹד לְעֵינַי Wien 1818, 8°.

Allgem. isr. Gesangbuch. Hamburg
 1833, 8°.

Auerbach B.: Die Genesis des Nathan.
 Berlin 1881, 8°.

Bodenschatz I. Ch. G.: Aufrichtig
 deutsch redende Hebräer. Frankfurt
 u. Leipzig 1756, 4°.

M'Caul, A. Rev.: Netivoth Olam,
 Frankfurt a/M. 1839, 8°.

Deutsch H.: Leitfadeu zur gründlichen
 Erlernung der hebr. Sprache, Pest
 1859, 8°.

Eisenmenger J. A.: Entdecktes Juden-
 thum. Königsberg i/Pr. 1791, 4°,
 2 Voll.

Ernst M. J.: Zeitstimmen der Drei-
 uneinigkeit. Leipzig 1841, 8°.

Frankel Z. Dr.: Zeitschrift für die

religiösen Interessen des Juden-
 thums. Berlin 1844—46, 8°, 3 Voll.

Fürst J. Dr.: Der Orient. V—VI. Leip-
 zig 1884—5, 4°, 2 Voll.

Gerlach I. P.: Fides, oder die Reli-
 gionen und Culte. Erlangen 1830, 8°
 2 Voll.

Die Gottes-Mörder. Pest 1871, 8°.

Günzburg A.: Dogm. hist. Beleuchtung
 des alten Judenthums. Prag 1846 8°

Herder J. G. von: Sämmtliche Werke.
 Wien und Prag 1819, 8° 32 Voll.

Hess M. Dr.: Der Israelit des 19. Jahr-
 hunderts. Hersfeld 1844, 4°.

Hilberg A.: Illustrierte Monatshefte.
 Wien 1865—6, 8°, 2 Voll.

Hirsch S. Dr.: Die Reform im Juden-
 thum. Leipzig 1844, 8°.

Hirsch S. Dr.: Das Judenthum....
 Briefe. Leipzig 1843, 8°.

Johlsohn J.: אֱלֹהֵי יוֹסֵף. Wien 1824 8°.

Josephus Flavius: Historien. Frank-
 furt a/M. 1711, 2°.

Jost J. M.: Geschichte der Israeliten
 VII. Berlin 1827, 8°.

Die Juden in Oesterreich. Leipzig
 1842, 8°, 2 Voll.

Korb W. F.: Anti-Carus. Leipzig
 1831, 8°.

Landau M. J.: Geist und Sprache der
 Hebräer. Prag 1822, 8°.

Langsdorf K. Ch.: Darstellung des
 Lebens Jesu Mannheim 1831/32, 8°.

Löw L.: Ben Cananjah I—III. Szege-
 din 1858—60, 8°, 3 Voll.

Meiners C.: Allg. krit. Gesch. der Re-
 ligionen. Hannover 1866—67, 8°
 2 Voll.

Neudecker Ch. G. Dr.: Geschichte der
 deutschen Reformation. Leipzig
 1843, 8°.

Niemeyer A. H.: Charakteristik der
 Bibel. Halle 1781, 8°.

Nork F.: Vollst. hebr. chald. rabb.
 Wörterbuch. Grimma 1842, 4°.

Philippsohn L. Dr.: Allgemeine Zei-

- tung des Judenthums. V, VI, VIII, IX. Leipzig, 1841 - 5, 4°. 4 Voll.
- Schmeidler J. C. H.: Der Untergang des Reiches Juda. Breslau 1831, 8°.
- Simon J.: Dictionarium vet. test. hebr. chald. Magdeburg. 1752, 8°.
- Stern S. Dr.: Die Aufgabe des Judenthums. Berlin, 1845, 8°.
- Tibiscanus E.: Die Religionsbeschwerden der Protestanten in Ungarn. Leipzig, 1838, 8°.
- Protokolle und Aktenstücke der zweiten Rabbinerversammlung. Frankfurt a/M., 1845. 8°.
- Reichlin-Meldegg C. A. Fr. v.: Geschichte des Christenthums I. Freiburg, 1830, 8°.
- Salomon G. Dr.: Bruno Bauer. Hamburg, 1843, 8°.
- Feldmann József Dr. Budapest.**
Müvét: Chananel B. Chusiel élete és irodalmi munkálkodása. Budapest 1887. 8°.
- Flesch Ármin Dr. Budapest.**
Müvét: Jákob B. Abbá Mári B. Simon B. Anatóli mint exegeta. Budapest, 1887. 8°.
- Frankl-Grün, Adolf. Dr. Kremsier.**
Müvét: Die ausgezeichneten Sabbathe. Pressburg, 1887. 8°.
- Gomperz Zsigmond. Budapest.**
: זכרון לראשונים ed. Harkavy. 8°.
(פ' הרמב"ם) סדר טהרות ed. Derenbourg. 8°.
(שאול-שיחה) פחד יצחק ed. Derenbourg. 8°.
פ"ס יצירה להרב"י הברצלוני ed. S. J. Halberstamm. 8°.
תרישיש לרמב"ע ed. Günzburg. 8°.
קובץ על יד II. ed. Grünzburg 8°.
- Güdemann M. Dr. Rab. Bécs.**
Müvét: Geschichte des Erziehungswesens und der Cultur der Juden in Italien . . . Wien, 1884. 8°.
- Hochmuth Ábrahám. Rab. Veszprém.**
Müvét: Beszéd . . . orgona felavatása alkalmával. Budapest, 1886. 8°.
- Cs. és kir. közös hadügyminiszterium. Bécs.**
Mittheilungen des k. k. milit. geographischen Instituts VI. Wien, 1886. 8°.
- Horovitz M. Dr. Rab. Frankfurt M. m.**
Müvét: Frankfurter Rabbinen III. Frankfurt M. 1884. 8°.
- Müvét: Jüdische Aerzte in Frankfurt M. m. 1886. 8.
- Hunfalvy János Dr. Budapest.**
Müvét: Földrajz a gymn. használatára. II. Budapest, 1887.
- Jüd. theol. Seminar. Boroszló.**
Jahresbericht 1887. Vorangeht: Dr. Rosin D.: Reine und Gedichte des Abr. Ibn. Esra. II. Breslau, 1887. 8°.
- Kaufmann D. Dr. Prof. Budapest.**
הצפירה 1884. 85. 86. 2°. 3 Voll.
Mittheilungen aus der Sammlung der Papyrus Erzherzog Rainer 1—2. Wien, 1886. 4°.
- Müvét: Paul de Lagarde's jüdische Gelehrsamkeit. Leipzig, 1887. 8°.
- Müvét: Das Wörterbuch Menachem Ibn Saruk's nach Codex Bern 200. S. A.
- Kohn Ármin dr. Budapest.**
Müvét: Jehuda b. Áser élete és munkái. Budapest, 1886. 8°.
- Kohn Sámuel Dr. Rab. Budapest.**
Müvét: Zsinagógai szónoklatok I. Budapest, 1875. 8°.
- Loeb Isidore, Páris.**
Müvét: Un procès dans la famille des Ibn Tibbon. 2-ième éd. Paris, 1886. 8°
- Magyar-Zsidó Szemle szerkesztősége. Budapest.**
מלא הפנים Gyűjtötte a szegedi zsidó népiskola tanító testülete IV. kiadás. Szeged, 1887. 8°.
- Almanac, the illustrated hebraic, for the Year 5646. New-York and Philadelphia, 1886. 8°.
- Annual the american Jews, 5646. Cincinnati and Chicago, 1886. 8°.

- Bible Flowers and flower lore. London, 1885. 8°.
- Bien, M. Rab. : The feast of the lights. Wicksburg, 1885. 8°.
- Bien, M. Rab. : Easter Eve, the »new hagodoh shel Pesach« Cincinnati, 1886. 8°.
- Catalogue of Anglo - Jewish historical exhibition 1887. London, 1887. 8°.
- Csajági : A pesti izr. hitk. fiárvaház bizottságához tett jelentés. Budapest, 1885. 8°.
- Csukási és Schön : Kis biblia I. II. Budapest, 1886. 8°. 2 Voll.
- Demidoff : The Jewish Question in Russia. London, 1884. 8°.
- Feitel M. : Reminiscenzen . . . Pápa, 1885. 8°.
- Friedliber, J. : Die Symbole des Sukkoth-Festes. Ungvár, 1886. 8°.
- Friedliber, J. : Két ünnepi szónoklat . . . Ungvár, 1885. 8°.
- Hochmuth, A. : Tuzkau Mayer . . . eltemetése alkalmával mondott gyászbeszéd. Budapest, 1874. 8°.
- Hoffmann M. Héber lant. Budapest, 1881. 8°.
- Klein M. Dr. Rab. : Worte der Trauer. Gr. Becskerek, 1886. 8°.
- Klein M. Dr. Rab. : Igazság és méltányosság. Nagy-Becskerek, 1885. 8°.
- Lów Im. Dr. Rab. : Az énekek éneke. Ford. Szeged, 1885. 12°.
- Lów Im. Dr. Rab. : Száz év . . . Prédikáció. Szeged, 1885. 8°.
- Lów Im. Dr. Rab. : Montefiore Mózes. Gyászbeszéd. Szeged, 1885. 8°.
- Lówy M. Dr. Rab. : Reformirte Synagoge und Apostasie. Temesvár, s. a. 8°.
- Maybaum S. Dr. : Festrede zur Feier des 25 j. Jubiläums . . . Wilhelm I. Als Manuscript gedruckt. Berlin, 1886. 8°.
- Reich H. L. Dr. Rab. : Rechte Demuth. Bonyhád, 1886. 8°.
- Reich H. L. Dr. Rabb. : Friede den Nahen und den Fernen. Bonyhád, 1884. 8°.
- Roth A. Rab. : Zu meinem 25 jährigen Amtsjubiläum. Budapest, 1884. 8°.
- Schnitzer A. Dr. Rab. : Beszéd . . . Sir M. Montefiore születés napjának 100 évfordulója alkalmából. Komárom, 1884. 8°.
- Schwab L. : Emlékeztetés a vallásban nyert oktatásra. V. kiad. Szeged, 1887. 8°.
- Scriptural Questions for the use of sabbath-schools. Cincinnati s. a. 12°.
- Seltmann L. : A nő a talmudban. Hód-Mező-Vásárhely, 1887. 8°.
- Szirmay, Vörös és Szilágyi : Magyar olvasó és nyelvképző könyv. II. Budapest, 1886. 8°.
- Szirmay, Klein és Mayer : Deutsches Lesebuch. II. Budapest, 1886. 8.
- X. Y. Dr. : Pap és világfi. Orosháza, 1885. 8°.
- Mortara, Marco, Padua.**
Judice alfabetico dei Rabbini e scrittori Israeliti die cose Giudaiche in Italia. Padua, 1886. 4°.
- Nederlandsch-Isr. Seminar. Amsterdam.**
Verslag over de Schooljaren 1884. en 1885. Amsterdam, s. a. 8°.
- Neubauer, Adolf Dr. M. A. Oxford.**
The book of the bee, the syriac text with an english translation by E. A. W. Budge, M. A. Oxford, 1886. 8°. (Anecdota Oxoniensia : Sinitic series. Vol. I. Part. II.)
- Hellmuth J. Biblical thesaurus. London, s. a. 8°.
- Hershon P. J. Genesis with a talmudical commentary. London, 1885. 8°.
- Hershon, P. J. : אֲנִי וְאֵלֵינוּ a rabbinical commentary on Genesis, translated from the Judaeo-Polisch. London, 1885. 8°.

- Hershon P. J.: Treasures of the talmud. London, 1882. 8°.
- Müller M. F.: Chips from a german workshop. Vol. N. London, 1875. 8°.
- Neubauer A. Dr. M. A.
»Facsimiles of hebrew manuscripts in the Bodleian library illustrating the various forms of rabbinical characters with transcriptions.
- Randolph, W., M. A.: Analytical notes on the first and three last of the minor prophets, with an appendix on Dan. 9, 24—7. Cambridge 1885. 8°
- Sharpe, J.: Notes and dissertations upon the prophecy of Hosea. Cambridge 1884. 8°
- Wright, W. L. L. D.: The chronicle of Joshna the Stylite composed in Syriae A. D. 507. with a translation into english and notes. Cambridge 1882. 8°
- N. N.**
Stammtafeln der von Liebmann Schwarzschild in Frankfurt a/M. (1555—1594) abstammenden Familien . . . herausgegeben von Dr. Louis Neustadt. Als Manuscript gedruckt. Frankfurt a/M. 1886. 4°.
- Országos rabbiképző önképző-köre.**
Budapest.
- Fáy András: A Halmay család. Budapest 1858. 8°.
- Kalauz az orsz. magy. iparművészeti muzeum részéről rendezett könyvkiállításához. Budapest 1882. 8.
- Munkácsi B.: Votják nyelvtanulmányok I. Budapest 1884. 8°.
- Orsz. rabbiképző theologiai egylete.**
Budapest.
- Zunz Lipót emlékezete. Kiadja az orsz. rabbiképző intézet felső tanfolyamának theologiai egylete. Budapest 1886. 8.
- Perles József Dr. Rab. München.**
Művét: Les savants juives à Florence (extrait de la REI 12) Paris 1886. 8°.
- Művét: Rede, gehalten bei der Trauerfeier für . . . Ludwig II. München. 1886. 8°.
- Perreau Pietro, Cav. Parma.**
Művét: Educazione e coltura degl'Israeliti in Italia nel medio evo. Corfu 1885. 8°.
- Pinkusfeld Sámuel Dr. Budapest.**
Művét: Iuda ha-Lévi mint grammaticus és exegeta. Budapest 1887. 8°.
- Ploni Almoni Budapest.**
מעריך המערכות שרשי לעבר Wien 1868. 8.
- Buxtorf J.: Lexicon chald. talmud. et rabbin. ed B. Fischer, Lipsiae 1869. 8°.
- Fürst J. Dr. Hebr. u. chald. Handwörterbuch II. Auflage Leipzig 1863. 8°.
- Nork Fr.: Vollst. hebr. chald. rabb. Wörterbuch Grimma 1842. 8°.
- Dr. Reich Ármin ur hagyatékából.**
Budapest.
- אהל דוד Ungvár 1867. 4°.
- בירך מבנים (A. Süßmann) Wilma 1869. 8°.
- הובות הלבבות Wien 1856. 8°.
- הזק אמונה Amsterdam 1705. 12°.
- סיוחסין השלם Warschau 1876. 8°.
- יסוד מורא Prag 1833. 8°.
- לשון למודים Lemberg 1810. 8°.
- מדרש תהומא s. l. s. a. 8°.
- מורה נבוכים I. II. III. Pressburg s. a. 4°.
- מצות השם Zolkiew 1855. 8°.
- המצרף Prag 1827. 4°.
- משניות סדרים (mit deutscher Übersetzung) Wien 1817.
- נתיבות השלום Wien 1861. 8°.
- סוד הישועה Altona 1858. 8°.
- עין יעקב Frankfurt a/O. (def.)
- הערוך עם מוסף הערוך, המעריך, הפלאה הערוך Lublin 1874. I. II. 8°.
- צורו ברהים Wien 1814. 8°.
- תורת ל"ע Wien 1825. 8°.
- תלמוד בבלי Prag 1839—46. 8°, 32 Voll.
- תלמוד ל"ע s. l. s. a. 8°.

- תנ"ך Biblia Hebraica. Leipzig 1839. 8°.
 תקוני הזהר Amsterdam 1709. 8°.
 Biblia, d. i. die ganze Heilige Schrift
 d. Alten- u. Neuen-Testaments Basel
 1779. 8°.
 Lippe, Ch. D.: Bibliogr. Lexicon
 (אסף המזכיר) Wien 1881. 8°.
 Simoni Joh.: Lexicon manuale he-
 braicum et chaldaicum. Magdeburg
 1757. 8°.
 Rosenblüth Wolf Rab. Előpatak.
 ס'הלכות מקואות Ungvár 1868. 2°
 Schiller-Szinessy S. M. Dr. Cam-
 bridge. The expositor. November
 1886.
 Schreiner Márton, Dr. Rab. Csurgó.
 Művét: adalékok a bibliai szöveg kiej-
 tésének történetéhez. Budapest
 1885. 8°.
 Művét: Zur Geschichte der Aussprache
 des Hebräischen (S. A.)
 Schwartz Jakab, Rab. Csakathurn.
 Művét: Das jüdische Familienleben.
 Traured. Gr. Kanizsa (1883). 8°.
 Művét: Festreden. Csakathurn 1880. 8°.
 » Hálaindulatok. Nagy-Kanizsa.
 1868. °.
 » Klänge der Liebe, 3 Gelegen-
 heitsreden. Gr. Kanizsa 1870. 8°.
 Művét: Trauerworte. Agram (1874). 8°.
 Schwartz Miksa, Budapest.
 Művét: Kohen Efrájim ó-budai rabbi
 élete és responsumai. Budapest
 1887. 8°.
 Singer Izraél. Sátoralja-Ujhely.
 מחקרי ארץ Wien 1819. 8°.
- צוהר התיבה Berlin 1750. 8°.
 שערי בינה Wien 1792. 2°.
 Compiegne, L. de: Catechismus Judae-
 orum Franequerae 1690. 8°.
 Ullmann Éliás, Frankfurt M. m.
 Művét: Verzeichniss der von Michael
 Isaac Bing aus Frankfurt a/M. stam-
 menden Familien. Als Manuscript
 gedruckt a/M. 1880. 4°.
 Vadász Eduard. Budapest.
 חוט המשולש Paks 1887. 8°.
 Vajda Béla Dr. Budapest.
 Művét: Nagara Izraél. Bpest. 1886. 6°.
 » A mózesi törvények észszerű
 megokolásának története. Budapest
 1887. 8°.
 Vallás- és közoktatásügyi magyar
 királyi miniszterium. Budapest.
 Az orsz. tanítói nyugdíj- és gyámalap
 1885. évi jelentése. Budapest,
 1886. 4°.
 A közoktatás állapotáról szóló 15. je-
 lentése. Budapest, 1886. 4°.
 Weill M. A. Grand-Rabbin. Páris.
 Művét: Le divorce au point de vue
 israélite consultation. Paris 1886. 8°.
 Wolf Je. Budapest.
 Epitome thesauri linguae sanctae, auc-
 tore Pagnino. Antwerpen 1616. 8°.
 Ziegler Ignác Dr. Budapest.
 Művét: Maleáchi próféta fordítása és
 magyarázata. Budapest 1887. 8°.
 Ziemlich Bernát, Dr. Rab. Nürn-
 berg.
 Művét: Das Machsor Nürnberg. Berlin
 1886. 8°.

IGAZÍTÁS.

A 19. l. alulról 5. sor: Az egyesület vagyonának kamatai »627·83« helyett olvasandó **866·80** s ehhez képest az összeg nem »806·22« hanem **890·05** a mint a 20. lapon ki is van tüntetve.

